

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Toisen asteen yhteys

Ammatillisen koulutuksen ja nuorisotyön yhteiset käytännöt

Sanna-Mari Jalava

Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma ylempi AMK 90 op

04/2012

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma YAMK

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Sanna-Mari Jalava	Sivumäärä 96
Työn nimi Toisen asteen yhteys – Ammatillisen koulutuksen ja nuorisotyön yhteiset käytännöt	
Ohjaava opettaja Merja Kylmäkoski	
Työn tilaaja ja työelämäohjaaja Pirkanmaan koulutus konserni-kuntayhtymä, Pirkanmaan ammattiopisto, Päivi Pasanen	
Tiivistelmä <p>Tämän kehittämishankkeen tavoitteena on mallintaa kunnallisen nuorisotyön ja ammatillisen oppilaitoksen yhteisiä työskentelymuotoja Pirkanmaan seutukunnan toisen asteen ammatillisen koulutuksen käyttöön. Kyseessä on toimintatutkimus, jonka aineisto kerättiin ryhmäkeskustelussa, haastatteluissa sekä havainnoiden. Opinnäytetyön tarkoitus on vastata koulutuksen keskeyttämisen ja koulutuksellisen syrjäytymisen asettamaan haasteeseen tuomalla oppilaitoksen arkeen nuorisotyön käytänteitä. Mallia on tarkoitus soveltaa ammatillisen koulutuksenjärjestäjän tarpeisiin yhteistyössä paikallisten nuorisotyön toimijoiden kanssa. Opinnäytetyötä käytetään Pirkanmaan ammattiopiston hallinnoiman hankkeen suunnittelun ja valmistelun taustamateriaalina. Humanistisen ammattikorkeakoulun Uusiutuva koulu ja nuorisotyö –hankkeen tuottamaa materiaalia ja osaamista on hyödynnetty opinnäytetyön eri vaiheissa.</p> <p>Elämänhallinnallisten sekä oppimis- ja opiskeluvälineiden heikkous ennakoivat koulutuksen keskeyttämistä ja syrjäytymistä. Ammatillisen koulutuksen oppimisen tukipalvelujärjestelyt ovat kehittyneet viime vuosikymmenen aikana, mutta eivät täysin kykene ratkaisemaan kaikkia ongelmia. Ylisektorista ehkäisevää työtä tarvitaan, jotta asianmukaisen tiedon oikea-aikainen siirtyminen on mahdollista. Kokonaisvaltaisen ohjauksen keinoin voidaan ottaa huomioon nuoren kaikkiin nuoren elämän piiriin liittyvät vaikeudet ja mahdollistaa tukimuotoja, joilla voidaan vaikuttaa myös koulutukseen sitoutumiseen ja motivoitumiseen. Paikallisella nuorisotyöllä on usein kokemusta ja nuoren elämän tuntemusta, jotka mahdollistavat kokonaisvaltaisen tilanteen tarkastelun ja ohjauksen. Nuorisotyön asiantuntijuudella ja menetelmillä on käyttöä myös muissa oppilaitoksen prosesseissa. Yhteisölliset menetelmät, nonformaalien oppimisympäristöjen ja informaalin oppimisen tunnistaminen ja kehittäminen ovat perinteistä nuorisotyön kenttää, joiden mahdollisuuksia ammatillinen koulutus voisi hyödyntää.</p> <p>Opinnäytetyön lähtökohdat ovat koulun sekä nuorison sosiaalisen kulttuurin muutoksessa, niiden synnyttämässä tarpeessa kehittää uusia oppimisympäristöjä ja pedagogisia menetelmiä.</p>	
Asiasanat ammatillinen koulutus, nuorisotyö, oppimisympäristö, syrjäytyminen, yhteistyö, yhteisöllisyys	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Master's Degree in NGO and Youth Work

ABSTRACT

Author Sanna-Mari Jalava	Number of Pages 96
Title Close Encounters of the Second Kind – Shared practices of vocational education and youth work	
Supervisor Merja Kylmäkoski	
Subscriber and Mentor Pirkanmaa Vocational Institute, Päivi Pasanen	
Abstract <p>The aim of this thesis is to create a co-operation model for municipal youth work and vocational education of the Pirkanmaa region. The material for this action research has been collected in a focus group, interviews and by observing. The purpose of this thesis is to answer to the challenge of interruption of vocational education and educational social exclusion by bringing practices of youth work to the school. The model is intended to be applied to the needs of the organizer of vocational education in cooperation with local youth work actors. This thesis is used as a background material for the project planning and preparation in Pirkanmaa Vocational Institute. Material and competence of the Renewing school and Youth Work –project of HUMAK University of Applied Sciences has been used in different stages of this thesis.</p> <p>Weaknesses of life control, learning and studying skills anticipate the interruption of vocational education and social exclusion. Studying support systems of the vocational education have developed in the last decade, but they cannot completely solve all kinds of problems. Proactive cross-sectoral work is required to enable adequate and timely knowledge transfer. Holistic guidance methods allow us to consider all the difficulties young people have and to create support systems for committing and motivating them into studying. Local youth work often has the experience and the knowledge of a young person's life needed for holistic guidance and scrutinizing the situation. Expertise and methods of youth work come also handy in other processes of the learning institutions. Communal methods, non-formal learning environments and recognition of informal learning are the traditional field of youth work. Vocational education should make use of these possibilities.</p> <p>Foundation of this thesis lies on the cultural changes of the school and social culture of the youth and the needs to regenerate the new learning environments and pedagogical methods.</p>	
Keywords vocational education, youth work, learning environment, marginalization, cooperation	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TOIMINTATUTKIMUSTA YHTEISTYÖLLÄ	8
2.1 Tutkimuksen lähtökohdat, tehtävät ja tavoitteet	8
2.2 Kvalitatiivinen tutkimus, toimintatutkimus, sen etiikka ja validiteetti	14
2.3 Aineistonkeruumenetelmät	19
3 SYRJÄYTYMINEN JA AMMATILLISTEN OPINTOJEN KESKEYTTÄMINEN	23
3.1 Syrjäytyminen ja koulutus	23
3.2 Ammatillisten opintojen keskeyttäminen	27
3.3 Työvaltaisilla menetelmillä opintoihin sitoutumiseen	31
4 OPPILAITOSARKEA JA NUORISOTYÖTÄ PIRKANMAALLA	35
4.1 Pirkanmaan koulutus konserni-kuntayhtymä ja Pirkanmaan ammattiopisto toimintaympäristönä	35
4.2 Nuorisotyöstä ja sen luonteesta	45
4.3 Ylöjärven nuorisotoimi toimintaympäristönä	49
5 KOULUN TULEVAISUUS JA OPPIMISYMPÄRISTÖT	51
5.1 Tulevaisuuden koulun haasteet ja rakennusaineet	51
5.2 Yhteisöllinen oppiminen ja pedagoginen hyvinvointi	56
5.3 Media, informaatioteknologia ja viestinnän välineet koulun muutoksen mahdollistajina	58
6 NUORISOTYÖN EDELLYTYKSET JA HAASTEET AMMATILLISESSA KOULUTUKSESSA	61
6.1 Nuorisotyön tarve ja lähtökohdat ammatillisessa oppilaitoksessa	61
6.2 Nuorisotyön oikeutus ammatillisen koulutuksen toimintaympäristössä	69
6.3 Nuorisotyöntekijän tehtäväkenttä ammatillisessa koulutuksessa	73
7 TOIMINTAMALLI	80
7.1 Nuorisotyöntekijän tehtävät Pirkanmaan ammattioppilaitoksessa	80
7.2 Nuorisotyöntekijän toimintaympäristöt Pirkanmaan ammattiopistossa	83
8 LOPPUTARKASTELU	87

1 JOHDANTO

Syrjäytyminen on merkittävä yhteiskunnallinen ongelma, jolla on mittavia taloudellisia, sosiaalisia ja inhimillisiä seurauksia. Koulutuksen kehittäminen on yksi tärkeimpiä keinoja vaikuttaa ehkäisevästi syrjäytymiseen. Syrjäytymiseen on vaikea osoittaa yhtä ainoaa syytä, ongelma on monitahoinen. Nuorten syrjäytymisen eräs merkittävä syy on koulutuksesta syrjäytyminen, joka johtaa usein laajempaan yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen. Ammatillisen koulutuksen tehtäväksi onkin muodostunut työelämän edellyttämien valmiuksien tuottamisen ohella myös nuorten yhteiskunnallisen toimintakyvyn kasvattaminen. Ammatillisten opintojen keskeyttämiseen on siksi syytä kiinnittää huomiota. Perusopetuksen aikana alkaneet ongelmat ennakoivat vaikeaa koulutietä myös ammatillisessa oppilaitoksessa. Ammatillinen koulutus tuottaa kuitenkin peruskouluun verrattuna myönteisempiä koulukokemuksia, kun koulutusvalinta on osunut oikeaan, henkilökohtaisten opintopolkujen suunnittelu on onnistunut ja opetusmenetelmät perustuvat työvaltaisuuteen (Kuula 2000, 83). Perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen nivelvaiheeseen tähtäävä riittävä ohjaus, tuen tarpeen tunnistaminen ja organisointi sekä kouluhyvinvointi ennakoivat ammatilliseen koulutukseen sitoutumista ja tutkinnon saavuttamisen. Toisessa nivelvaiheessa, työmarkkinoille siirryttäessä oikea-aikainen ohjaus ja erilaiset tukitoimenpiteet auttavat sijoittumaan työelämään ja yhteiskuntaan. Koulu tarvitsee näihin vaiheisiin tuekseen myös muita osajia ja tahoja. Ammatillisen koulutuksen ja muiden yhteiskunnallisten toimijoiden tulisikin yhdessä miettiä erilaisia keinoja nuoren kasvun tukemiseen sekä nivelvaiheiden tulokselliseen ja vaikuttavaan yhteistyöhön.

Yhteistyötä tarvitaan kaikkialla yhteiskunnassa. Ammatillinen koulutus on viime vuosikymmenen aikana vähitellen rakentanut erilaisia moniammatillisia ja monialaisia yhteistyömalleja niin oppilaitosten sisällä kuin niiden ulkopuolellakin. Yhteistyö elinkeinoelämän ja muun ympäröivän yhteiskunnan kanssa on laadukkaan koulutuksen edellytys. Yhteistyömuotojen kehittämiseksi ja lisäämiseksi ammatillisen koulutuksen saralla on kuitenkin yhä tarvetta. Erityisesti sosiaaliselle ja vuorovaikutusosaamiselle on tilausta kouluissa. Nuorten sosiaalisuuden kulttuuri on muuttunut viime vuosikymmeninä merkittävästi, nuorten ikäluokkien eriarvoisuus on lisääntynyt ja erilaiset elämäntilanteet vaihtelevat (Pohjola 2010, 4-5; Puuronen 2010, 17-18). Koulun rooli pedagogisesta kasvattajasta on vähitellen siirtynyt sosiaalisen kasvatta-

jan asemaan. Ammatin opettaminen ei enää riitä, tarvitaan myös kasvatuksellista työtä ja huolenpitoa, nuoren tukemista vaikeassa kasvuvaiheessa ja yhteiskunnallisten taitojen kehittämistä sekä väliintuloa, kun elämän haasteet käyvät liian suuriksi nuoren yksin kantaa. Siinä missä yhteiskunnallinen muutos, myös nuorten sosiaalisuuden ja toimintaympäristöjen muutos vaativat niin perusopetuksen kuin ammatillisen koulutuksenkin saralla uudenlaista ajattelua, pedagogista muutostyötä ja ammatillisten roolien raja-aitojen kaatamista.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on etsiä erilaisia yhteisiä työmenetelmiä ja käytänteitä ammatillisen koulutuksen ja nuorisotoimen välille. Yhteisten käytänteiden ja yhteisöllisen toiminnan tarkoitus on pyrkiä vähentämään ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä sekä ehkäisemään syrjäytymiseen johtavia prosesseja. Työn tilaaja on Pirkanmaan koulutus konserni-kuntayhtymä, Pirkanmaan ammattiopisto, jossa toimin ammatillisena erityisopettajana integroidussa erityisopetuksessa, osana oppimisen tukipalveluja. Työn lähtökohta nojaa siis vahvasti koulun arkeen ja sen haasteisiin. Opintoihin sitoutumisen ja motivoitumisen vaikeus sekä erilaiset opiskeluun ja oppimiseen liittyvät hankaluudet ja niiden ratkaisupyrkimykset ovat keskeinen osa työtäni. Useimmat vaikeat tilanteet ratkeavat opiskelijan, hänen huoltajansa sekä moniammatillisen tiimin hyvällä yhteistyöllä ja riittävällä erityisellä tuella. Kuitenkin osa opiskelijoista päätyy keskeyttämään opintonsa. Näissä tilanteissa opiskeluvaikeudet ja opiskelijan henkilökohtaiset ongelmat ovat sen kaltaisia, että oppilaitoksen keinot eivät yksin riitä niitä ratkaisemaan ja yhteistyössä suunnitellut toimet eivät ole tuottaneet tulosta. On kuitenkin syytä pohtia, olisiko toisentyyppisellä tuella tai tehokkaammalla ehkäisevällä toiminnalla päästy toisenlaiseen lopputulokseen. Oppimisen tukipalvelut tuottavat laadukkaita palveluja, joiden vaikuttavuus on kiistatonta. Palvelurakenteen kehittämistarpeet kumpuavat ammattitaitoisen henkilökunnan huomioista arjen prosesseissa. Erityisesti on havaittu tarvetta nuorisotyön ja koulutuksen tiiviimmälle ja rakenteellisemmalle yhteistyölle. Opettajat ja oppimisen tukipalvelut kaipaavat rinnalleen nuorisotyön asiantuntijuutta, jonka keinoilla ja menetelmillä voidaan rikastaa tukipalvelujen ennaltaehkäisevää toimintaa, muun muassa yhteisöllisyyttä lisäämällä.

Monialaista ja moniammatillista yhteistyötä on tehty erilaisissa verkostoissa oppilaitoksesta ja paikkakunnasta riippuen ja sillä on viitattu pääsääntöisesti opettajan ja erityisopettajan, koulukuraattorin, terveydenhoitajan yhteistyöhön sekä konsultoivaan

työhön suhteessa koulun ulkopuolisiin tahoihin, kuten sosiaalitoimeen ja nuorisotyöhön. Kokemusta verkostotyöstä siis on. Nuorisotyötä tehdään kuitenkin varsin vähän toisen asteen koulutuksen parissa Suomessa, vaikka molemmilla tahoilla työskennellään saman ikäryhmän kanssa. Nuorisolain muutoksen (2010) myötä erityisesti etsivän nuorisotyön ja toisen asteen koulutuksen yhteistyön myötä uusia toimintamalleja on syntynyt, mutta edelleen tarvitaan kehittämistyötä ja vaikuttavuutta koulutuksen keskeyttämisen ja syrjäytymisen vähentämiseksi. Uudessa nuorisolakiin perustuvassa lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa (Lanuke 2012-2015) on myös kiinnitetty huomiota nuorisotyön ja koulun yhteistyön kehittämiseen. Perusopetuksen saralla koulunuorisotyöhön liittyviä hankkeita on toteutettu valtakunnallisesti useita. Hankkeiden kokemuksia voidaan hyödyntää myös toisen asteen ammatillisen koulutuksen nuorisotyön kehittämisessä. Tämän työn taustoituksessa on käytetty Humanistisen ammattikorkeakoulun Uusiutuva koulu- ja nuorisotyö –hankkeessa tuotettua taustamateriaalia.

Koulu on säilynyt varsin muuttumattomana vuosikymmenet huolimatta pedagogiikan ja didaktiikan kehityksestä, uusista teknisistä mahdollisuuksista ja opettajankoulutuksen vähittäisestä muutoksesta. Koko koulutusjärjestelmä on muutos- ja uudistumisprosessissa. Haasteita tulee sekä koulun sisältä, yhteiskunnasta että talouselämästä. Uusien toimintamallien luominen edellyttää aikaisempaa enemmän yhteisöllistä ajattelua. Tarvitaan järjestelmällistä kehittämistyötä, uusia innovaatioita yli hallinnon- ja tiedonalojen. Nuorisotyön sijoittuminen kouluun erityisopettajien, kuraattorien ja opinto-ohjaajien rinnalle tukemaan nuorten opintopolkuja on eräs rajat ylittävä toimintamuoto. Koulun ja nuorisotyön yhteinen tavoite on lisätä nuoren hyvinvointia tukemalla häntä kasvamaan ja oppimaan. Nuorisotyö sijoittuu eri hallinnonalalle kuin koulu ja sen työkenttää on perinteisesti ollut vapaa-aika. Ne ovat säilyneet erillisinä, vaikka niiden tekemisen kohde on sama: lapset ja nuoret. Koulun on lähes mahdotonta yksin vastata nykyisiin oppimisen ja kasvamisen haasteisiin ilman ylisektorista yhteistyötä. Koulu edellyttää nykyisellään nuorelta sopeutumista sen järjestelmään, vaikka lähtökohtaisesti pitäisi pohtia, miten koulun toimintakulttuurin pitäisi vastata tämän päivän oppimisen ja sosiaalisuuden tarpeisiin ja miten nuoria nykykulttuurissa tulisi tukea, ohjata ja opettaa. Sosiaalisuuden muutos on entistä suuremmissa roolissa suhteessa opetuksen ja koulun käytäntöjen toimivuuteen. Tämän päivän nuoret ovat entistä heterogeenisempiä ja sosiaalisempia. Lisäksi erilaiset vuorovaikutuksen

muodot ovat muuttuneet monipuolisemmiksi ja refleksiivisemmiksi. Sosiaalisuuden lisääntyminen ei kuitenkaan tarkoita vuorovaikutustaitojen kehittymistä, vaan pikemminkin niiden monimutkaistumista, kun vuorovaikutuksen kentät ovat muuttuneet. Tämä lisää haasteita yhteisöllisyydelle ja ryhmien toiminnalle sekä koulun henkilöstön vuorovaikutustaidoille. (Pohjola 2010, 1-4, 8.)

Oppilaitosten johdon käsissä on, mihin suuntaan koulun halutaan kehittyvän, millaisia taitoja koulussa arvostetaan ja millaista koulutusta henkilökunnalle tarjotaan. Koulun henkilökunnan kehittämisen ja kehittämisen valmiuksiin sekä ennen kaikkea asenteeseen voivat kuitenkin vaikuttaa vain toimijat itse. Systemaattisesti yhteisöllisyyttä vahvistamalla on mahdollista synnyttää asenneilmapiiri, jossa oman toiminnan kehittäminen koetaan halutuksi lisäarvoksi. Turvallisessa ja myönteisessä yhteisössä on mahdollista tehdä suuriakin linjamuutoksia. Tämän kehittämistehtävän tarkoitus on toimintamallin luominen osaksi koulun prosesseja, mutta laajemman kokonaiskuvan saamiseksi on syytä taustoittaa työn lähtökohtia koulun kulttuurin muutoksella. Laajalaisempaan tarkasteluun päädyin siitä syystä, että kyseessä on tilaustyö oppilaitokselle, joka elää voimakasta murroskautta – yhteenliittymä toisen suuren oppilaitoksen kanssa on juuri tekeillä ja koko oppilaitoksen toiminta on uudelleen arvioitavana. Koulun ja yhteiskunnan muutokset ovat ajankohtaisia ja liian vähälle huomiolle jääneitä tekijöitä, joita kuitenkin muutosvaiheissa tulisi tarkastella. Tilanne on erittäin otollinen uusien toimintamallien, uudenlaisten pedagogisten ratkaisujen ja käytännön järjestelyjen, kuten tilojen kehittämiseksi.

2 TOIMINTATUTKIMUSTA YHTEISTYÖLLÄ

2.1 Tutkimuksen lähtökohdat, tehtävät ja tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena on kehittää ja mallintaa Pirkanmaan ammattiopiston (Pao) ja Ylöjärven nuorisotoimen kanssa yhteistyössä kahden instituution rajapintatyöskentelyn keskeisiä menetelmiä ja mahdollisuuksia sekä lisätä oppilaitoksen ja lähiyhteisöjen vuorovaikutusta. Pao:n Ylöjärven toimipiste ja Ylöjärven kaupungin nuorisotoimi toimivat eräänlaisena alustana mallin kehittämiseksi. Tavoitteena on, että toimintamallia voidaan hyödyntää laajemmin ammatillisen koulutuksen käyttöön. Käytän-

nössä yhteistyö tarkoittaa yhteisen toimintakentän rakentamista, nuorisotyöntekijän läsnäoloa koulun arjessa ja opiskelijan opintopolkua tukemassa, uudenlaista oppimisympäristöajattelua, jossa painotetaan nonformaalia (epävirallista) tilaa sekä tunnustetaan ja hyödynnetään entistä enemmän informaalia (arki-) oppimista. Tutkimus on toimintatutkimusta, prosessiluonteinen kehittämishanke, joka perustuu toimintaan osallistuvien asiantuntijuuteen ja osaamiseen.

Tutkimuksen lähtökohtana ovat opiskelijoiden lisääntynyt tuen tarve niin opinnoissa kuin vapaa-ajalla. Tutkimuksen tarkoitus on ollut löytää ratkaisuja oppilaitosarkeen, jolla autetaan nuoria vahvistamaan elämänhallinnallisia taitojaan, viemään opintonsa loppuun ja löytämään oman urapolkunsa. Pirkanmaan ammattiopistossa on vuosien ajan kehitetty oppimisen tukipalveluiden palveluja, joiden tarkoitus on ollut tukea opiskelijoita heidän opintopoluillaan erilaisissa vaikeuksissa. Erilaiset tukitoimet opiskelun ja oppimisen vaikeuksien ratkaisemisessa ovat olleet pääsääntöisesti toimivia, erityisesti kapea-alaisista oppimisvaikeuksista kärsivät ovat kohdennetun tuen avulla päässeet tavoitteisiinsa. Tukitoimista huolimatta osa opiskelijoista kuitenkin keskeyttää opintonsa tai heidän opiskelunsa viivästyvät huomattavasti. Oppimisen tukipalvelujen henkilöstö on kiinnittänyt huomiota erityisesti elämänhallinnallisten vaikeuksien lisääntymiseen ja niiden ratkaisemisen vaikeuteen yksin koulun keinoin. Elämänhallinnallisissa vaikeuksissa monialainen työ on osoittautunut tehokkaimmaksi keinoksi auttaa opiskelijaa eteenpäin. Sekään ei aina riitä. On kaivattu opiskelijan rinnalle tukihenkilöä sekä tiiviimpää yhteistyötä ja kontaktipintaa muiden toimijoiden, kuten esimerkiksi sosiaalitoimen ja terveydenhuollon kanssa. Lisäksi on havaittu, että ympäröivällä yhteisöllä on ollut nuoresta tiedoa, jota oppilaitos ei ole onnistunut erilaisten tiedonsiirtoprosessienkaan aikana saavuttamaan. Nuorten sosiaalisen kulttuurin muutos ja informaatioteknologian kehittyminen ovat niin ikään herättäneet pedagogisten menetelmien uudelleentarkastelun. Koulun muutospaineet ovat kiistattomat, erityisesti yhteisöllisyyden lisääminen ja vahvistaminen ovat keskeisiä kehittämisspuheissa mainittuja tekijöitä.

Tämän työn lähtökohtana voidaan pitää myös tuoreimpia poliittisia linjauksia. Työ- ja elinkeinoministeriön asettama nuorten yhteiskuntatakuuta käsittelevä työryhmä on tehnyt aloitteita seuraaviin ammatillisen koulutuksen kokonaisuuksiin liittyen: koulutuksen läpäisy ja nivelvaiheet, ohjaus- ja neuvontapalvelut, opintojen ohjaus, opetuk-

sen tuki sekä oppilas- ja opiskelijahuolto oppilaitoksissa, oppisopimuskoulutuksen ja työssä oppimisen lisääminen, taloudellisten kannustimien lisääminen, kuntoutus ja työllistäminen sekä sidosryhmäyhteistyö. Käytännössä toimet tarkoittavat taloudellista resursointia ja esimerkiksi ammatillisen koulutuksen linjauksia opiskelijavalintojen suhteen. Tarkoitus on, että ensisijaisesti ammatilliseen koulutukseen varmistetaan pääsy niille nuorille, jotka ovat vailla toisen asteen opiskelupaikkaa tai joilla ei ole ammatillista tutkintoa. Koulutuspaikkoja lisäämällä pidetään huolta myös niiden nuorten koulutuspaikan varmistamisesta, jotka päättävät peruskoulunsa. Monet koulutuspaikkaa ja tutkintoa vailla olevat nuoret ovat saattaneet keskeyttää koulutuksensa aiemmin tai eivät ole hakeutuneet lainkaan toisen asteen koulutukseen. Hallituksen linjaukset eivät vielä muuta sitä tosiasiaa, että nämä nuoret tarvitsevat usein henkilökohtaista ohjausta valintojen tekemiseen ja esimerkiksi elämönhallintaan. Ammatillisen koulutuksen keinoin ei ole välttämättä kyetty auttamaan näitä nuoria, joten koulutuksen järjestäjien on myös varauduttava opiskelijarakenteen muutokseen kehittämällä keinovalikoimaansa. Tästä näkökulmasta tämä työ pureutuu varsin ajankohtaiseen aiheeseen. Ammatillisen koulutuksen kentällä toimiva nuorisotyö voi nivelvaiheiden ohjauksen ja opintojen aikaisen henkilökohtaisen ohjauksen keinoin vaikuttaa koulutuksen läpäisyyn ja keskeyttämiseen. Lisäksi nuorisotyöntekijän osallistuminen opiskelijahuoltoon ja erilaisiin tukitoimiin vahvistavat nuoren opintoihin kiinnittymistä ja vähentävät keskeyttämisen vaaraa. Sidosryhmäyhteistyö on kiistaton yksittäinen hyöty, mitä nuorisotoimen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyö voi tuoda tullessaan. (TEM 2012, 12.)

Ilpo Kuronen (2010) toteaa tutkimuksessaan, että elämönhallinnallisten, oppimis- ja opiskeluvalmiuksien heikkous ennakoivat koulutuksen keskeyttämistä ja syrjäytymistä. Perusopetuksen motivaatiovaikeuksia selitetään usein oppiaineiden teoreettisuudella ja käytännönläheisen opetuksen puutteena. Kuitenkin myös ammatillisissa oppilaitoksissa on runsaasti motivaatio-, sitoutumis- ja käyttäytymisen ongelmia, vaikka opetus pääosin painottuu tekemiseen. Totta kuitenkin on, että motivaatio-ongelmat kohdentuvat ammatillisessa opetuksessa varsin usein teoreettisiin aineisiin ja perinteiseen tuntityöskentelyyn. Sitoutuminen ja elämönhallinnalliset ongelmat eivät kuitenkaan ole sidoksissa opetettaviin aineisiin, vaan juontuvat usein opiskelijan elämämpiiristä. Ammatillisissa oppilaitoksissa tehdään yhä enemmän työtä peruskoulussa heikosti menestyneiden kanssa. Perinteisesti ongelmia on ratkaistu erityisopetuk-

sen ja opiskelijahuollon tuen keinoin, joista on osoitettu viime vuosina olleen hyötyä tutkintojen läpäisyn ja opiskelijan työllistymisen tai jatko-opintojen kannalta. Ongelmien heterogeenisuus on lisännyt opettajien riittämättömyyden tunnetta, entiset keinot eivät enää tepsii. Sitoutuminen riippuu varsin monista tekijöistä, joissa koulun merkitys vaihtelee vähäisestä merkitykselliseen. Opettajan etäinen rooli tulisi muuttua opiskelijakeskeisempään suuntaan ja kouluongelmista kärsivien opiskelijoiden yhteisölliseen ohjaukseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Opettajat eivät yksin kykene ongelmia ratkaisemaan tai sitouttamaan opiskelijoita opintoihin. Koulujen tulisi kiinnittää huomiota opiskelijahuollon riittävyteen ja tarkoituksenmukaisuuteen sekä avata uusia mahdollisuuksia yhteisöllisille menetelmille. Erityisesti koulutuksen keskeyttämistä ehkäisevä työ hyötyisi esimerkiksi nuorisotyön toimintamalleista. (Kuronen 2010, 15-25.)

Koulun käytänteitä on syytä tarkastella myös suhteessa postmoderniin yhteiskuntaan ja tiedonkäsitykseen. Opettajat kokevat työnsä entistä raskaammaksi ja vaativammaksi. Tähän vaikuttavat nuorten sosiaalisuuden muutos, työn kasvaneen monipuolisuuden lisäämät odotukset ja erityisen tuen tarpeen kasvu. Sosiaalisen osaamisen tarve koulutuksen kentällä on kasvanut viime vuosina; opettajat kokevat, ettei heidän osaamisensa aina riitä sosiaalisuuden muutoksen ja emotionaalisen työskentelyn vaatimuksiin. Sosiaalisen kulttuurin muutoksen taustavoimia ovat niin nuorten yksilöllisen sosiaalisuuden, vuorovaikutustapojen ja elinpiirien muutos kuin informaatioteknologian kehittyminen ja median vaikutus. Koulu ei ole pysynyt mukana muutoksessa - kärjistäen voidaankin sanoa, että liiallinen tai ”vääränlainen” sosiaalisuus ohjataan usein koulun oppilashuollon ”hoidettavaksi”. On esitetty, että kouluihin tulisi luoda toimintarakenteita, joissa sosiaalinen ja pedagoginen asiantuntijuus yhdistyisivät. Tässä huomiossa tiivistyy tämän tutkimuksen päätavoite. Yhteisöllisyys lienee sosiaalisen muutoksen merkittävin taustaolettamus. Koulun yhteisöllisyyden kasvattamiselle ja muutokselle on tilausta, vaikka koulun tulisi kiinnittää huomiota myös yksilöllisyyteen ottamalla huomioon opiskelijoiden henkilökohtaiset taipumukset, ominaisuudet, tarpeet ja tavoitteet. (Pohjola 2010, 4-7.)

Opettajien työn vaativuutta ovat lisänneet projektinomaisen työskentelymalli sekä erilaiset asiantuntija- ja suunnittelutehtävät. Erityisen tuen tarpeen kasvu on asettanut omat vaatimuksensa opettajan osaamiselle. Erityisoppilaiden määrä perusope-

tuksessa on kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa (Tilastokeskus 30.1.2012). Ammatillisessa koulutuksessa tämä näyttäytyy etenkin erilaisten elämänhallinnallisten ja mielenterveydellisten vaikeuksien lisääntymisenä. Suhteessa ”perinteisiin” oppimisvaikeuksiin elämänhallinnalliset ongelmat kokemuksen mukaan kuormittavat opettajia enemmän. Koulutukseen sitoutumattomuus ja motivaatio-ongelmat ovat opettajan keinoin lähes mahdottomia ratkaista. Kehittyneet menetelmät ovat edesauttaneet oppimisvaikeuksien tunnistamista ja niiden huomioon ottamista opetuksessa, elämänhallinnallisiin ongelmiin ei ole samanlaisia ”patenttiratkaisuja”. Opettajien ammattitaito ei välttämättä riitä opiskelijoiden laaja-alaiseen tukemiseen ja eikä heillä aina ole valmiuksia yhteisöllisten prosessien tukemiseen. Arjen opetustyö kaipaa rinnalleen sosiaalista ja yhteisöllistä osaamista, jota nuorisotyön kentällä on.

Vaikka nuorten elämä on sosiaalista, heidän sosiaaliset taitonsa ja arkipäivän vuorovaikutustaitonsa saattavat kuitenkin olla heikot. Häiriöt sosiaalisissa suhteissa ja erilaiset ympäristön stressitekijät vaikeuttavat vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Nuorten sosiaaliset taidot joutuvat usein koetukselle kouluympäristössä. Etenkin 16-18-vuotiaat – ammatillisen koulutuksen ikäluokka - reagoivat varsin herkästi ongelmatilanteissa auktoriteetteja vastaan, mikä aiheuttaa usein hankaluuksia opettajien kanssa. Koulun tulisi panostaa entistä enemmän sosiaalisten taitojen opetteluun ja hiomiseen. Sosiaalisten taitojen opettaminen tulisi aloittaa varhain ja sen tulisi olla hyvin konkreettista ja palkitsevaa. Sosiaalisissa ympäristöissä tapahtuneet muutokset - kuten verkkoympäristöjen ja median roolien vahvistuminen – ovat aiheuttaneet sen, ettei nuorilla ole enää mahdollisuutta peilata käyttäytymistään ja vuorovaikutustaan reaaliympäristössä muihin. Käyttäytymiselle ei saada vahvistusta tai vastetta. Tällä tarkoitetaan tilanteita, jossa sosiaalinen vuorovaikutus on hetkessä tapahtuvaa, jolloin käyttäytymiseen reagoidaan välittömästi joko positiivisesti tai negatiivisesti. Positiiviset reaktiot ohjaavat käytöstä haluttuun suuntaan ja sosiaaliset taidot kehittyvät. Uudenlaisessa kulttuurissa ei ole aina tilaisuutta harjoittaa sosiaalisia taitoja. Koulun ja nuorisotyön yhteistyö tuo lisäarvoa vuorovaikutuskasvatukseen nuorisotyön sosiaalipedagogisen lähestymistavan ja yhteisöllisyyttä ja vuorovaikutusta korostavien menetelmien muodossa. (Pohjola 2011, 8; Kauppila 2011, 130.)

Myös koulun tietokulttuuri on murroksessa. Koulu on menettänyt roolinsa ainoana tiedon tarjoajana sekä oppimisen ja kasvatuksen kenttänä. Uusi informaatioteknolo-

gia ja mediakulttuuri tarjoavat uudenlaisia oppimisympäristöjä ja refleksiivisiä toimintamalleja. Nuoret ovat omaksuneet varsin yhteisöllisen tavan jakaa tietoa – oli se sitten korrekta tai epäkorrekta – ja hyödyntää monipuolisesti erilaisia välineitä uuden tiedon omaksumisessa. Koulu toimii edelleen teollisuusyhteiskunnan tiedonkäsityksen ja osaamisen varassa, mutta se ei riitä nykyisessä globaalissa tietämysyhteiskunnassa. Nuorten tapa käyttää medioita osana olemassaoloaan ja usean samanaikaisen toiminnan läsnäolo ovat varsin etäällä koulun toimintatavoista. Kaikki nuoret eivät kuitenkaan ole teknologiaorientoituneita, mutta kulttuurin muutos koskettaa myös heitä ystäväpiirin, yhteisöjen ja yhteiskunnan muuttuessa. Kulttuurin mediapainotteistuminen nähdään syynä nuorison vieraantumiseen ja kulutusmyönteiseen asenteeseen sekä opetuksen perusvaatimusten alenemiseen. Mediamailma ja koulumailma nähdään hyvin erilaisina oppimisympäristöinä, erityisesti koulun uskottavuuden ja houkuttavuuden kärsiessä digitaalisen maailman eduksi. Mediateknologiassa kehittyvät uudenlaiset käyttäytymismallit ovat ristiriidassa vallitsevien opetus- ja käyttäytymismuotojen kanssa. Myös uudenlaiset taidot, kuten käyttäjä- ja tuottajataidot nousevat uudenlaiseen rooliin. Vaikka koulun oppimisympäristöihin on kiinnitetty huomiota, teknologiaan panostettu ja tarjottu opettajakunnalle mahdollisuus päivittää pedagogista osaamistaan, näyttäytyy koulu edelleen nuoren silmin jäykkänä instituutina, joka pyrkii kaatamaan tietonsa nuoren niskaan. Valmiin tiedon jakaminen ei kasvata nykyvaatimusten mukaiseen tiedon hallintaan ja käyttöön. Vaikka tutkimustietoa nuorten oppimiskäyttäytymisen ja ajattelutavan muutoksista ongelmien käsitteellistämisen, metakognition, tiedonkäsittelyn ja –varastoinnin näkökulmasta on vielä varsin niukalti, voidaan kuitenkin olla yhtä mieltä siitä, että koulun pedagogiset prosessit kaipaavat muutosta. Koulun erityisenä haasteena on kehittää oppilaiden ja opiskelijoiden taitoja tiedon tuottajina, hakijoina ja käyttäjinä sekä uudenlaisten opiskelustrategioiden hallitsijoina. (Luukka, Pöyhönen, Huhta, Taalas, Tarnanen & Keränen 2008, 232-233; Taalas, Tarnanen & Pöyhönen 2011, 66; Sefton-Green 2011, 85.)

Edellä kuvattujen tutkimuksen lähtökohtien perusteella voidaan tutkimustehtävä ja –kysymykset erottaa seuraavasti:

- Tavoitteena on selvittää, millaisin rakenteellisin muutoksin voidaan lisätä opiskelijan kokonaisvaltaista hyvinvointia, opiskelunvalmiuksia ja sitoutumista opiskeluun ja näin välillisesti ehkäistä syrjäytymiskehitystä. Tarkoitus on lisätä ja

vahvistaa oppilaitosympäristössä sosiaalisen ja pedagogisen työn integraatiota, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta.

- Tavoitteena on tutkia, millainen yhteisöllinen rajapintatyöskentelyn malli Pirkanmaan ammattiopiston ja Ylöjärven nuorisotoimen välillä on mahdollista toteuttaa ja millaisia muutoksia se vaatii. Välillisenä tavoitteena on oppilaitoksen tiiviimmän ja rakenteellisemmän yhteistyön lisääminen lähiyhteisöjen kanssa, paikallisen yhteisöllisyyden kasvattaminen sekä yhteisen keskustelun käynnistäminen nuorten sosiaalisuuden ja koulun kulttuurin muutoksista.

2.2 Kvalitatiivinen tutkimus, toimintatutkimus, sen etiikka ja validiteetti

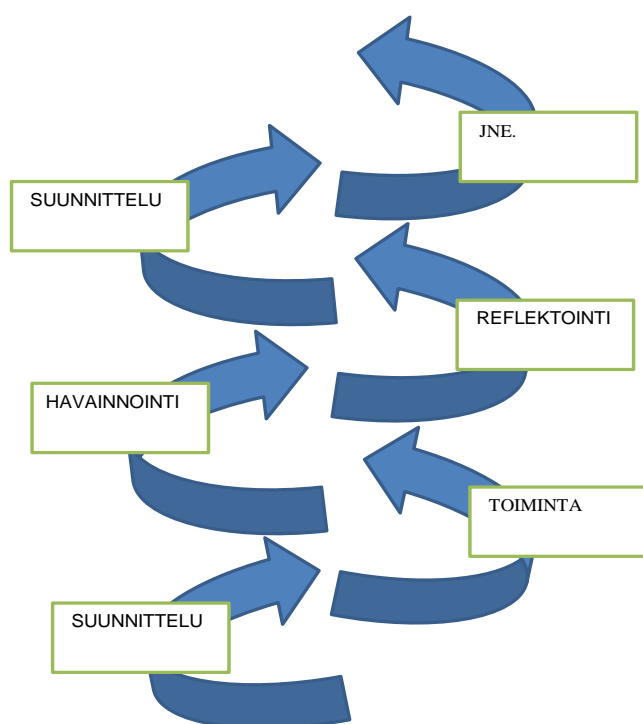
Kvalitatiivinen tutkimus. Tämä opinnäytetyö noudattaa kvalitatiivisen tutkimuksen periaatteita. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus sisältää lukuisan joukon erilaisia tutkimuksen lajeja. Kirjo on laaja, erilaisia lähestymistapoja on jaoteltu muun muassa mielenkiinnon kohteen mukaan. Vaikka eri tutkimustyyppit saattavat erota toisistaan melkoisesti, on niillä kuitenkin seuraavia yhteisiä piirteitä: tutkimuksessa korostuvat kokonaisvaltainen tiedonhankinta, aineistoa kootaan todellisissa tilanteissa, ihminen on tiedon keruun tärkein instrumentti, aineistonhankinnassa suositaan metodeja, joissa tutkittavien ”ääni” ja näkökulmat pääsevät esille, kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti (ei satunnaisotoksena), tutkimus voidaan toteuttaa joustavasti ja suunnitelmia voidaan muuttaa olosuhteiden mukaan, tapaukset käsitellään ainutlaatuisina ja tulkitaan sen mukaisesti. Kvalitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä, että tutkija voi muokata tutkimusmetodeja keskenään ja jopa luoda uusia, oman tutkimuksensa tavoitteiden mukaisesti. Olennaista on kuitenkin osata valita oikeanlainen lähestymistapa tutkimuksesta riippuen. Tälle työlle laadullinen tutkimustyyppi valikoitui luonnollisesti toiminnallisuuden ja menetelmien valinnan vuoksi. Lisäksi tutkimuksen tavoitteet ja keinot tukivat laadullisen tutkimuksen valintaa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010,160-164.)

Laadullisessa tutkimuksessa tulkinnalla on huomattavasti suurempi rooli, kuin määrällisessä tutkimuksessa. Aineiston keruu ja käsittely ovat kytköksissä koko tutkimuksen ajan, määrällisessä nämä voidaan erottaa selkeämmin toisistaan. Tutkija ei voi täysin irrottautua persoonastaan, kulttuuristaan ja tunteistaan, joten näillä väistämättä

on vaikutusta tulkintaan, vaikka tutkija pyrkisikin mahdollisimman suureen objektiivisuuteen. Tutkijan ammattitaitoa on kyky voida tehdä työtä oman persoonansa mukaisesti, mutta osata myös jättää omia asenteita tutkimuksen ulkopuolelle, vaikka nämä eroaisivat merkittävästi tutkittavien mielipiteistä ja asenteista. Mitä suuremmassa roolissa tulkinta on, sitä enemmän korostuu oma asiantuntijuus aineistoa koostaessa. Tässä tutkimuksessa olen tutkijana omaksunut aktiivisen roolin kehittämisprosessin alulle panijana mutta myös erityisopettajana ja oppimisen tukipalvelujen toimijana, jolla on ollut näköalapaikka oppilaitoksen ja sen prosessien kehittymisen seuraamiseen. Aktiivinen rooli oppilaitoksen erityisopetuksen ja oppimisen tukipalvelujen kehittämisprosesseissa vuosien varrella ovat avanneet näkökulmia ja antaneet mahdollisuuden pohtia myös organisaatiotasolla toimivia käytänteitä, strategian toimivuutta ja koko toiminnan taustafilosofiaa. Tutkijan roolikseni jäsenyksi yhteistyön organisointi, taustoittelu, suunnittelu ja haastattelut, joiden toiminnallinen funktio oli koota tietoa ja kokemuksia uutta toimintamallia varten. Tehtäväkseni jäi lisäksi koota ajatukset yhteen ja tuottaa lopuksi toimintamalliehdotus oppilaitokselle. (Hakala 2007, 22-24.)

Toimintatutkimus. Opinnäytetyössäni noudatan toimintatutkimusstrategista lähestymistapaa. Toimintatutkimus on ymmärrettävä lähestymistapana, tutkimusorientaationa tai –strategiana pikemmin kuin menetelmänä, joksi se toisinaan luokitellaan. Tutkimuksessa voidaan hyödyntää erilaisia kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen menetelmiä. Sille ei ole olemassa yleisesti hyväksyttyä määritelmää, eikä sitä voida kategorioida käytettyjen menetelmien mukaan, koska ne vaihtelevat. Toimintatutkimus voidaan laskea sekä empiirisiin että tulkitseviin menetelmiin. Yhtäläisyys empiirisiin menetelmiin on havainnoinnissa ja käyttäytymiseen liittyvässä tiedossa. Tutkijan on myös pystyttävä tulkitsemaan tilannetta, joten se soveltuu myös tulkitsevaksi, hermeneuttiseksi menetelmäksi. Toimintatutkimusta voisi kuvata prosessiksi, jonka tarkoitus on toiminnan muutos ja kehittäminen, se suuntautuu käytäntöön ja on ongelmakeskeistä. Tutkittavat ovat osa toimintaa, tutkijan ja muiden osallistujien suhteen perustana on yhteistyö ja yhteinen toiminta. Toimintatutkimuksessa teoria ja käytäntö kulkevat sisäkkäin, hyvä toimintatutkimus on parhaimmillaan kekseliästä käytäntöä ja syvällistä ajattelua. Tutkimuksessa kulkevat samanaikaisesti sekä tutkimus että käytännön kehittämisen prosessi. Reflektiivinen ajattelu on eräs toimintatutkimuksen lähtökohta. Toimintatutkimuksen voi nähdä itsereflektiivisenä kehänä, jossa toiminta, sen havainnointi, reflektointi ja uudelleen suunnittelu seuraavat toisiaan.

Toimintaan osallistuvat tarkastelevat kriittisesti toimintaansa, pohtivat menetelmiä ja toimintasuunnitelman pätevyyttä. Tutkimus on joustavaa ja mukautuvaa, se sallii suuriakin muutoksia tutkimuksen edetessä. Toimintatutkimuksen kriteerit täyttyvät, kun se tapahtuu yhteisössä, jossa työtä reflektoidaan ja kehitetään, peilataan aiempaan toimintaan, kehitetään ratkaisuja tavoitteiden saavuttamiseksi sekä tuotetaan uutta tietoa. Edellä kuvatut toimintatutkimuksen periaatteet ja luonne tukivat tämän tutkimuksen lähestymistapavalintaa. (Anttila 2006, 439-444; Heikkinen 2007, 196-203; Vilkkä 2006, 46).

Kuvio1. Toimintatutkimuksen kehä Anttilan mallia mukaillen (Anttila 2006, 442).

Toimintatutkimuksen keskeinen piirre on yhteisöllisyys. Ydinajatus on, että tutkija on mukana yhteisössä, jota hän tutkii. Tämä tarkoittaa aktiivista osallistuvaa havainnointia, jolloin tutkija toimii aloitteentekijänä ja vaikuttaa yhteisönsä toimintaan. Kyseessä ei siis ole täysin objektiivinen näkökulma. Toimintatutkimus nähdäänkin varsin arvosidonnaisena ja subjektiivisena lähestymistapana. Yhteisöllisenä menetelmänä se soveltui erinomaisesti tiimityyppiseen työskentelyyn, jota tässä yhteydessä käytettiin. Ryhmäkeskusteluun (Focus Group) osallistuneet muodostivat eräänlaisen tiimin, jonka tehtävä oli suunnitella uutta toimintamallia, pohtimalla sen mahdollisuuksia ja

haasteita. Tutkijana toimin tiimin koollekutsujana ja vetäjänä keskustelussa ja ennen keskustelua innostajana ja alustajana aiheeseen. Tutkijan tehtävän lisäksi minulla on asema yhteisössä, Pirkanmaan ammattiopistossa, jonka tarpeisiin mallia luodaan. Hankkeen aikana oli mahdollisuus myös osallistua Ylöjärven nuorisotoimen tiimin kokouksiin ja yhteisiin tapaamisiin. Toimintatutkimuksellinen strategia – tutkiminen ja kehittäminen - soveltuu kyseiseen tutkimustehtävään, koska tutkimustyön ohella on tarkoitus samalla kehittää oppilaitoksen prosesseja sekä saavuttaa välitöntä hyötyä tutkimuksesta. Toimintatutkimusta käytetäänkin varsin usein kasvatuksen tutkimuksessa ja kehittämisessä, esimerkiksi koulujen toiminnan kehittämisessä. Koulujen ja oppilaitosten vakiintuneita käytäntöjä voi tarkastella ja kyseenalaistaa – sekä kehittää uutta toimintaa – toimintatutkimuksen keinoin. (Heikkinen 2007, 205-209; Vilka & Airaksinen 2006, 76-77.)

Tutkimuksen etiikka. Toimintatutkimus asettaa eettisen haasteen erityisesti kaksoisroolille työyhteisössä; yhtäältä tutkijana ja toisaalta työtoverina. Tulkinnat, näkemysten subjektiivisuus sekä tietoinen manipuloiva toiminta lienevät tutkimuksen yleisiä eettisiä sudenkuoppia. Aineistonkeruu, havainnointi ja analysointi vaativat eettistä pohdintaa. Toimintatutkimuksen luonteeseen kuuluu yhteisöllisyys, jolloin yhteisö usein pitää huolta siitä, että toiminnan tavoitteet ja päämäärät säilyvät. Toimintatutkimuksen etu eettisestä näkökulmasta on, että tutkija on tasa-arvoinen yhteisön jäsenen eikä hänellä useinkaan ole riittävästi valtaa vaikuttaa tutkimuksen suuntaan. Ryhmähaastattelu vuorovaikutustilanteena ja havainnointimenetelmänä perustuu pitkälti tulkinnolle. Eleet, ilmeet, puhetyyli, tempo, äänenkäyttö ja sisältö antavat mahdollisuuden tulkita keskustelua tutkijan subjektiivisesta näkökulmasta. Aiheisiin johdattelu tulisi tapahtua perustellusti – keskusteluun osallistuvana työyhteisön jäsenenä uhkaa vaara, että tutkija ajaa omaa asiaansa ja näkökulmaa alustuksissa. Eriävät mielipiteet ja ristiriitaiset näkemykset tulisi ottaa huomioon tutkimuksessa. Tutkijan etiikkaa on mielestäni myös se, ettei houkuttele osallistujia aihealueisiin, jotka eivät liity tutkimukseen ja joissa piilee mahdollisuus aiheuttaa vahinkoa tutkittaville tai muille henkilöille.

Haastattelutilanteessa tutkittavat saattavat ottaa oma-aloitteisesti, ilman johdattelua esiin arkaluonteisia asioita. Laki määrittää arkaluonteisiksi asioiksi tutkittavan sosiaalietuudet, rikokset, terveydentilan, uskonnollisuuden, poliittiset asenteet ja seksuaali-

sen suuntautumisen. Ihmiset eivät kuitenkaan yleensä määrittele arkaluonteisuutta henkilötietolain perusteella, arkaluonteisuus tarkoittaa eri ihmisille, ja eri kulttuureissa, eri asioita. Toiselle poliittisen vakaumuksen julkituominen tuntuu tärkeältä, kun toinen haluaa kätkeä sen jopa läheisiltään. Arkaluonteisiksi koetaan aiheet, jotka tutkittavat kokevat yksityisiksi, ahdistaviksi tai salassa pidettäviksi. Myös negatiivisen leimaamisen vaaran sisältävä aihe voi olla arkaluonteinen. Arkaluonteisia asioita täytyy tutkia tutkimuseettiset normit tuntien ja yksityisyyden suojaa kunnioittaen. Haastattelu saattaa muuttua arkaluonteiseksi, vaikka sitä ei alun perin ole sellaiseksi tarkoitettu. Tämä saattaa johtua joko tutkijan liiallisesta innokkuudesta, tahallisuudesta tai tahattomasta vaillinaiseksi jätetystä informoinnista. Tutkija on saattanut jättää etukäteen kertomatta joistakin ennalta tiedetyistä tutkimuksen keskeisistä aiheista. Erityisesti ryhmähaastattelutilanteessa saattaa kuitenkin tutkijasta ja riittävästä informaatiosta huolimatta nousta esiin arkaluonteisia aiheita. Tällaisia tilanteita ei voi ennakoida, mutta niihin voi kuitenkin puuttua. Tämä edellyttää haastattelijalta taitavaa fasilitointia ja hyviä vuorovaikutustaitoja. Tässä tutkimuksessa oli syytä ottaa huomioon myös erilaiset oppilaitoksen tietosuojakäytänteet suhteessa nuorisotoimen käytänteisiin. Ryhmäkeskustelussa ei esimerkiksi yksittäisiin opiskelijoihin viitattu, mutta yksilöhaastatteluissa nousi esiin joitakin tietosuojan alaisia asioita, joihin haastattelujen yhteydessä etsittiin ratkaisuja. Näitä luonnollisesti ei litteroitu. (Kuula 2006, 134-138.)

Tutkimuksen luotettavuus, validiteetti. Tutkimukseen osallistujien asiantuntijuus, osaaminen ja havaintokyky ovat tutkimuksen luotettavuuden kivijalka. Toimintaa on kyettävä arvioimaan ja perustelemaan sekä neuvottelemaan toiminnan kehittämiseksi ja muutoksista muiden kanssa. Tarkoitus on eliminoida väärät ratkaisut ja virheet sekä löytää uusia ratkaisuja ja vaihtoehtoja. Luotettavuutta voidaan arvioida prosessia tarkastellen ja peilaten sitä lopputulokseen. Luotettavuudesta kertoo myös, jos tulos on tyydyttävä ja se täyttää odotukset ja tavoitteet. Kehittämishankkeen käyttökelpoisuus ja siirrettävyys ovat niin ikään luotettavuuden mittareita. Käyttökelpoisuus tarkoittaa prosessin tuloksena syntyneiden tulosten hyödynnettävyyttä. Lisäksi kehittämisen tuloksena syntyneet käytännöt tulisi olla siirrettävissä toiseen ympäristöön. Tulokset ovat kuitenkin kontekstisidonnaisia, toistettavuus riippuu vallitsevista olosuhteista, toimintaan osallistuvista henkilöistä ja osaamisesta. (Anttila 2006, 446-447; Toikko ym. 2009, 125-126.)

Tämän tutkimuksen validiteettia heikentää subjektiivisuus, tutkijan keskeinen rooli toiminnassa. Tutkijana omat käsitykseni ohjaavat tiedostamatta toiminnan suuntaa. Toinen tutkija olisi saattanut valita toisenlaisen lähestymistavan perustuen omaan kokemuspohjaansa ja arvoihinsa. Tällöin myös lopputuloksessa saattaisi olla eroavaisuutta. Tutkimuksen validiteettia parantaa kaikkien toimintaan osallistuvien laaja-pohjainen kokemus omasta ammattialastaan sekä osallistujien sitoutuminen ja motivaatio kehittämistoimintaan. Toimintatutkimuksen yhteydessä validiteettiä lisää sen käyttökelpoisuus (Toikko ym. 2009, 125-126). Kehittämisprosessi on toistettavissa -toistettavuus on eräs tämän opinnäytetyön keskeisiä tavoitteita. Tavoitteena on hyödyntää mallia muiden toimipisteiden ja näiden kehyskuntien yhteistyössä, toisin sanoen levittää hyviä käytänteitä.

2.3 Aineistonkeruumenetelmät

Aineistoinkeruun perusteet. Tämän tutkimuksen aineisto hankittiin yksilö- ja ryhmähaastatteluin sekä havainnoimalla. Haastatteluilla oli toiminnallinen funktio, haastattelutavat osallistuivat omalta osaltaan uuden toimintamallin rakentamiseen yhteistyössä, hyödyntäen ryhmähaastatteluja toiminta-alustana. Ryhmähaastattelujen täydentäminen yksilöhaastatteluilla tuntui tarpeelliselta, jotta voitiin olla varmoja, että eri näkökulmat tulivat esiin. Haastatteluiden lisäksi havainnoinnilla oli myös merkittävä rooli aineiston keruussa. Havainnoilla täydennettiin haastatteluin kerättyä tietoa. Erityisesti ryhmähaastatteluissa kerätyt havainnot edesauttoivat yksilöhaastatteluissa nostamaan esiin aiheita, jotka olivat kullekin toimijalle tärkeitä ja joista heillä tuntui olevan muuta ryhmää enemmän tietoa. Haastattelujen määrää ei päätetty etukäteen, vaan tarkoitus oli jatkaa niitä niin kauan, kunnes aineisto olisi riittävä, eikä uusia näkökulmia enää nousisi. Tällä tarkoitetaan aineiston kylläntymistä eli saturaatiota. Tutkija ei kuitenkaan voi olla koskaan täysin varma, että haastattelut eivät enää tuota uutta informaatiota. Kaikki tapaukset ovat ainutlaatuisia. Tutkijan asiantuntijuudesta riippuu, kuinka paljon hän löytää uusia näkökulmia aiheeseen – ja missä vaiheessa hän toteaa saturaatiopisteen saavutetuksi. Tässä tutkimuksessa oli mahdollista kutsua useampiakin asiantuntijoita sekä oppilaitoksesta että nuorisotoimesta haastatteluihin. En kuitenkaan nähnyt tarkoituksenmukaiseksi enää järjestää uusia keskusteluja ja

haastatteluja, sillä puheenvuoroissa työn kehittämisen kannalta olennaiset asiat alkoivat varsin pian toistua. Saturaation voi tämän tutkimuksen osalta tällä perusteella nähdä täyttyneen. (Hirsjärvi ym. 2010, 182.)

Haastattelu. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa yleisin tiedonkeruumenetelmä on haastattelu. Tässä yhteydessä käytettiin osallistavaa ryhmähaastattelua, tarkemmin ryhmäkeskustelua (focus group). Ryhmäkeskustelun erottaa haastattelusta vuorovaikutuksen tyyli. Ryhmähaastattelussa vuorovaikutus syntyy useimmiten jäsenten ja ryhmän vetäjän välillä, kun ryhmäkeskustelussa vetäjä pyrkii rakentamaan vuorovaikutusta ryhmän jäsenten välillä. (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 11-13.)

Haastattelun etu on, että tutkittavat saadaan yleensä mukaan tutkimukseen. Lisäksi haastateltavat on mahdollista tavoittaa, jos aineistoa on tarpeen täydentää. Haastattelu vie runsaasti aikaa. Haastattelun teko edellyttää huolellista valmistautumista ja suunnittelua sekä orientoitumista haastattelijan rooliin ja sen vaatimukseen. Haastattelun luotettavuutta heikentää, että tutkittavat pyrkivät usein "kaunistelemaan" totuutta sekä antamaan tietoa, jota ei ole kysytykään. Olennaista on, miten haastattelija kykenee tulkitsemaan vastauksia kulttuurisesta ja merkitysten antamisen viitekehyksestä. Haastattelutilannetta suunniteltaessa tulisi ottaa huomioon, että aineisto on hyvin tilannesidonnaista, joten tulosten karkeaa yleistämistä tulisi välttää. (Hirsjärvi ym. 2010, 207- 212.)

Haastattelun tulos riippuu tutkijan kyvystä mukautua eri tilanteisiin, vuorovaikutuksellisista taidoista ja persoonallisista ominaisuuksista. Hyvä haastattelu perustuu haastattelijan empatiakyvylle. Haastattelija on voimakkaasti läsnä tilanteessa, niinpä erilaiset persoonat myös saavat erilaisia tuloksia. Tutkijan näkemykset eivät kuitenkaan ole pääroolissa, vaan niiden tehtävänä on stimuloida haastateltavaa. Ryhmäkeskustelussa tutkijana kiinnitin itse runsaasti huomiota keskustelun tasa-arvoisuuteen tekemällä tarkentavia kysymyksiä ja ohjaamalla keskustelua eteenpäin. Samalla pyrin hillitsemään omien näkemysteni voimakasta esille tuontia. Yksilöhaastattelut olivat niin ikään keskustelunomaisia. Tavoitteeni oli antaa haastateltaville riittävä tila mielipiteiden ja ajatusten esille tuomiseen. Haastatteluja purkaessani voisin sanoa tässä onnistuneeni, äänessä ovat haastateltavat ja heidän ajatuksensa. Kiinnitin kuitenkin huomiota omaan varsin vaihtelevaan alustukseeni kunkin haastateltavan kohdalla.

Haastateltavasta näytti riippuvan, kuinka selkeä ja johdonmukainen alustus oli. Tutut kollegat, joiden kanssa asiasta oli aiemmin keskusteltu, eivät saaneet yhtä jäseneltyä alustusta kuin ne, joille hanketta oli tarpeen enemmän avata. Myös tilalla, ajan- kohdalla ja haastateltavan kiireen tunnolla näytti olevan vaikutusta haastattelun eteen- miseen. Haastattelun suunnitteluun olisikin näiltä osin pitänyt panostaa hieman enemmän. (Valli 2007, 50-52.)

Haastateltavien valinta ja haastattelut. Haastateltavat valikoituivat toimintaympäristön ja ammattiryhmään kuulumisen pohjalta. Keskeisinä toimintaympäristöinä ovat Ylö- järven kaupunki, Pirkanmaan ammattiopiston oppimisen tukipalvelut ja Ylöjärven toi- mipiste. Haastateltavat olivat joko Ylöjärven nuorisopalvelujen tai Pirkanmaan am- mattioppilaitoksen oppimisen tukipalvelujen edustajia. Noin puolella koulutusorgani- saatiossa työskentelevistä oli omakohtaista kokemusta Ylöjärven toimipisteestä. Käy- tännössä tuleva toimintaympäristö oli tuttu joko omakohtaisen kokemuksen tai orga- nisaatitiedon kautta. Ryhmäkeskusteluun osallistuneet edustivat kaikkia keskeisiä ammattiryhmiä. Ryhmässä oli mukana kaksi nuorisotyöntekijää, joista toinen työsken- telee pääsääntöisesti sosiaalisen nuorisotyön parissa ja toinen on perusasteella ta- pahtuvassa koulunuorisotyössä mukana. Lisäksi ryhmäkeskusteluissa oli oppilaitok- sesta kuraattori, erityisopettaja, erityisohjaaja ja opinto-ohjaaja. Yksilöhaastatteluihin osallistuivat kuraattori, kaksi erityisopettajaa, opinto-ohjaaja sekä nuorisotyöntekijä.

Haastattelut toteutettiin oppilaitoksen tiloissa, ryhmäkeskustelu ryhmätilassa sekä yksilöhaastattelut pääosin henkilöstön omissa työtiloissa. Myös nuorisotyöntekijän haastattelu tehtiin oppilaitoksen tiloissa. Haastattelut pohjustettiin sähköpostiviestinä lähetetyn haastattelukutsun yhteydessä. Tavoitteena oli luoda orientaatio aiheeseen, antaa mahdollisuus tutustua aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen ja internetlinkkeihin. Haastatteluihin luotiin väljät teemat etukäteen. Tarkoitus ei ollut rajata keskustelua tiukasti vaan pikemminkin ohjata keskeisten kysymysten äärelle niitä kuitenkin mää- rittämättä liikaa. Haastateltavat jäsensivät ja tiivistivät erityisesti ryhmäkeskustelussa aihetta hyvässä yhteisymmärryksessä ja kuljettivat asiaa itsenäisesti eteenpäin. Yk- sittäisiin asioihin ei juurikaan juututtu, fasilitaattorina ohjasin tarvittaessa keskustelua käsittelemättömien kysymysten äärelle. Yksilöhaastatteluissa keskustelua oli enem- män tarpeen ohjata kysymyksin tai kommentein. Yksilöhaastatteluissa oli selkeäm-

min eri näkökulmat esillä kuin ryhmäkeskustelussa. Niissä myös näkyivät selvästi alakohtainen asiantuntijuus ja haastateltavan henkilökohtaiset näkemykset.

Havainnointi. Tieteellinen havainnointi ei ole vain näkemistä, se on tarkkailua. Havainnoinnin avulla saadaan tietoa, toimivatko ihmiset kuten he sanovat toimivansa. Havainnointi soveltuu erinomaisesti vuorovaikutuksen tutkimiseen. Havainnoinnin haasteena pidetään tutkijan mahdollista emotionaalista sitoutumista tutkittavaan ryhmään tai tilanteeseen, jolloin tutkimuksen objektiivisuus kärsii. Lisäksi ulkopuolisen havainnoitsijan läsnäolo saattaa muuttaa tutkittavien käytöstä. Monilla tieteenaloilla on omat havainnointimenetelmänsä. (Hirsjärvi ym. 2010, 212- 213.)

Toimintatutkimukseen soveltuva – tarkemmin sanoen edellytettävä -*osallistuva havainnointi* mahdollistaa tutkijan aktiivisen vuorovaikutuksen ja toiminnan havainnoitavassa toimintaympäristössä. Omat tulkinnat on kuitenkin syytä pitää erillään havainnoista. Havainnoija osallistuu ryhmän elämään, mutta hän tekee myös kysymyksiä tutkittavilleen. Havainnointi voi kohdistua rajattuihin kohteisiin tai se voi olla koko kehittämisen prosessin kestävä ja tiiviisti kehittämiseen kytkeytyvä, kuten tässä tutkimuksessa. Yleisin tapa dokumentoida havaintoja on pitää päiväkirjaa, kuten tässäkin tutkimuksessa tehtiin. Erilaiset hanke-, tutkimus- ja havainnointipäiväkirjat jäsentävät keskeiset havainnot, omat kokemukset ja ajatukset. Havainnointipäiväkirjoista oli hyötyä erityisesti yksilöhaastattelujen valmistelussa, kunkin toimijan ydinosallisuuksiin liittyviä kysymyksiä oli havainnointien pohjalta hyvä tarkentaa. (Toikko ym. 2009, 144.)

Aineiston käsittely ja analysointi. Aineiston hankinnassa käytettiin digitaalista tallenninta. Tietokoneelle tallennetun aineiston litteroin mediasoittimelta, ilman erillistä litterointiohjelmia. Jo litteroinnin aikana aineistosta nousivat selkeästi erilaiset teemat. Analysoin aineistoa teemojen mukaisesti. Ryhmäkeskustelusta ja yksilöhaastatteluista erotettiin ja koottiin teemoihin liittyvät keskustelut ja kommentit yleiskuvan saamiseksi. Aineiston käsittelyssä eräs merkittävä havainto oli, että varsin pian samansisältöiset ja –suuntaiset puheenvuorot alkoivat toistua. Samat asiat kertautuivat useasti sekä ryhmäkeskustelun aikana että yksilöhaastatteluissa. Tämä johtunee haastateltavien perehtyneisyydestä aiheeseen, aiemmista keskusteluista ja yhteisen ymmärryksen syntymisestä yhteisestä toimintamallista. Litteroinnin yhteydessä oli päätettä-

vä, miten vastaajat kooditetaan raportissa. Aineisto koottiin ryhmäkeskustelussa ja yksilöhaastatteluin, joten pohdittava oli, tuleeko menetelmä näkyä koodissa vai käytäntö mieluummin ammattinimikkeeseen viittaavaa koodaustapaa. Aineistoa läpikäydessä vahvistui ajatus menetelmäperusteisesta koodauksesta, sillä eri ammattiryhmiin perustuvalla koodauksella ei löytynyt perustetta. Puheenvuorot olivat hyvin samansuuntaisia riippumatta lausujan ammattitaustasta. Näin ollen haastattelut koodattiin siten, että ryhmäkeskusteluihin osallistuneiden etuliitteenä käytettiin R-merkintää ja yksilöhaastatteluihin osallistuneilla Y-merkintää. Jokaiselle haastatteluun osallistuneelle on oma numeronsa kyseisen etuliitteen jäljessä. Aineistoa säilytetään sähköisessä muodossa siten, että siihen ei ole pääsyä ulkopuolisilla. Aineiston säilyttämisessä noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä.

3 SYRJÄYTYMINEN JA AMMATILLISTEN OPINTOJEN KESKEYTTÄMINEN

3.1 Syrjäytyminen ja koulutus

Politiikassa ja mediassa on viime aikoina näkynyt runsaasti nuorten hyvinvointia koskevaa keskustelua. Työ- ja elinkeinoministeriön tuoreen (2012) nuorten yhteiskuntatakuuta koskevan raportin mukaan nuorten edellytykset ja mahdollisuudet toimia aktiivisena kansalaisena ovat heikentyneet yhteiskunnan ja työmarkkinoiden muutoksen myötä. Kiristynyt taloustilanne, elinkeinoelämän rakennemuutokset, työmarkkinoiden korkeat osaamisvaatimukset ja kasvanut kilpailu ovat kasvattaneet nuorisotyöttömyyttä ja vaikeuttaneet työhön kiinnittymistä. Koko ikäluokan kouluttaminen perusasteen jälkeen ja ammatillisesti suuntautuneen tutkinnon suorittaminen nähdään entistä tärkeämpänä. Osa nuorista jää pelkän perusasteen koulutuksen varaan ja osa ajautuu tilanteeseen, jossa työuran luominen ja kiinnittyminen yhteiskuntaan on hyvin vaikeaa. Toisen asteen tutkinnon puute on merkittävin yhteiskunnasta ja työelämästä syrjäytymisen syy. Esteitä ammatilliseen koulutukseen ja työhön siirtymiseen on paljon, erityisesti terveys- mielenterveys- ja sosiaaliset ongelmat rajoittavat yhteiskuntaan osallistumista. Inhimillisten näkökulmien lisäksi nuorten syrjäytyminen on kansantaloudellinen ongelma, joka maksaa yhteiskunnalle satoja miljoonia euroja vuodessa. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy onkin nostettu nykyhallituksen toimien yhdeksi merkittäväksi painopisteeksi. Erityisesti ammatilliseen koulutukseen on

tarkoitus kiinnittää huomiota. Ammatillisen koulutuksen on kuitenkin myös tarkasteltava toimintaansa opiskelijarakenteen muutoksen näkökulmasta. Työ- ja elinkeinoministeriön yhteiskuntatakuuta koskevan selvityksen mukaan ammatillisen koulutuksen opiskelijavalinnoissa otetaan ensisijaisesti huomioon koulutuksen ulkopuolelle jääneet, ilman ammatillista tutkintoa vaille jääneet nuoret. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että ammatilliseen koulutukseen osallistuu entistä enemmän täysi-ikäisiä opiskelijoita ja niitä nuoria, joilla on erilaisia elämänhallinnallisia tai mielenterveydellisiä ongelmia. Se edellyttää ammatilliselta koulutukselta prosessien tarkastelua tästä näkökulmasta ja henkilökohtaisen ohjauksen, erilaisten tukitoimien ja yhteistyön lisäämistä. (TEM 2012, 6-9.)

Syrjäytymiseen liittyvää tutkimusta tehdään myös entistä enemmän. Vuonna 2008 työvoiman ulkopuolella katsottiin olevan 57 800 nuorta, joista 48 300 oli vain perustason tutkinto. Noin 25 000 nuorta eivät ole koulutuksessa, työelämässä tai edes työnhakijoina. Suurin osa työ- ja koulutusmarkkinoiden ulkopuolella olevista on syrjäytymisvaarassa, vaikka joukkoon kuuluu myös niitä, joiden ulkopuolisuus on väliaikaista ja osin suunniteltua. Kouluttamattomien nuorten syrjäytymisriski on lähes kolminkertainen verrattuna ammatillisen tutkinnon suorittaneisiin. Koulutustason ko hoaminen vähentää selvästi ulkopuoliseksi tai työttömäksi joutumisen riskejä. 1990-luvulta lähtien koulutuksellinen eriarvoisuus ja nuorten syrjäytymiseen liittyvät ongelmat ovat olleet kasvussa. Nuorten koulutuksellinen syrjäytyminen on yhteiskunnallinen ongelma, jolla on mittavia taloudellisia, sosiaalisia ja inhimillisiä seurauksia. Yhdestä syrjäytyneestä nuoresta nähdään aiheutuvaksi kansantulon menetyksenä noin 700 000 euroa ja julkisen talouden menetyksenä 430 000 euroa, mikäli syrjäytyminen kestää koko työiän, noin neljäkymmentä vuotta (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007, 113). Syrjäytymisen taloudelliset kustannukset ovat siis huomattavat. Koulutuksen ja työn ulkopuolelle jääminen aiheuttavat lisäksi sosiaalisia ja psyykkisiä ongelmia, jotka kasautuvat asunnottomuuden, mielenterveys- ja päihdeongelmien muodossa. Näillä ongelmilla on usein pitkäkestoisia ja monimuotoisia yhteiskunnallisia seurauksia. (Myrskylä 2011, 9-12; Hämäläinen & Komonen 2003, 10.)

Suurin osa nuorista voi hyvin, mutta osalle nuorista pahoinvointi kasaantuu. Syrjäytymisen käsitteelle ei ole yhtä oikeaa selitysmallia, perinteisesti sillä on tarkoitettu ulosajautumista koulutuksesta, työstä tai sosiaalisista suhteista. Syrjäytymisen pro-

sessi on moniulotteista ja kasautuvaa ja alkaa usein jo alaluokilla. Oppimisen ongelmat ja riittävän tuen puute lisäävät riskiä syrjäytyä. Nuori, jolla on heikot opiskelu- ja oppimisvalmiudet sekä alhainen itsetunto syrjäytyy muita herkemmin. Oppimisen epäonnistumisen syyt voivat olla myös muualla kuin kyvyssä oppia. Koulu ei tarjoa kaikille yksilöille sellaista oppimisympäristöä, jossa heidän yksilölliset ominaisuutensa pääsevät kehittymään. Kouluallergia kehittyy kierteessä, jossa kielteiset kokemukset koulusta ja negatiivinen kuva itsestä oppijana vahvistuvat kokemus kokemukselta ja lopulta heikentävät sitoutumista koulun tavoitteisiin ja arkeen. Kouluun turhauduttuaan nuoret saavuttavat helposti ongelmaoppilaan maineen viimeistään yläluokilla. Kouluallergian käsitteen tieteelliseen keskusteluun toi Mikko Takala 1992. Käsitteen avulla haluttiin jäsentää koulukielteisyyttä ja koulunkäyntiongelmia. Mikko Takala määritteli käsitteen seuraavasti:

Kouluallergia on oire nuoren vieraantumisen ja syrjäytymisen koulusta, sen normeista sekä tavoitteista. (Takala 1992, 33.)

Kouluallergiaan liittyvät negatiivinen asenne kouluun, flegmaattisuus tai aggressiivisuus opettajaa ja oppilaitosta kohtaan, päämäärättömyys, haluttomuus sekä tietämättömyys omista kyvyistä ja jäsentymätön suhde yhteiskuntaan (emt., 34). Kouluallergia tuottaa huonoja numeroita, puutteellisia opiskelu- ja oppimisvalmiuksia ja eriytymistä, joka rakentaa esteen tai vähintäänkin ongelmia jatkokoulutukselle. Jatkokoulutukseen hakeudutaan usein sattumanvaraisesti eikä koulutukseen ole lähtökohtaisesti tarkoitus sitoutua. Monelle tulee yllätyksenä ammatillisen koulutuksen teoriaopintojen määrä ja samankaltaisuus yläkoulun opintoihin verrattuna, jolloin opinnot ovat vaarassa keskeytyä heti alkuvaiheessa. Kouluallergian, kouluvastenmielisyyden ja koulusopeutumattomuuden syitä voidaan hakea myös koulun arjesta, opetuksen sisällöistä ja menetelmistä. Koulussa alkanut syrjäytymisen polku jatkuu yleensä yhteiskunnassa. (Hämäläinen & Komonen 2003, 13-16; Kuula 2000, 41; Takala 1992, 33-34.)

Kouluttautumisen esteet eivät välttämättä aina ole kouluallergiassa, usein syyt löytyvät myös elämäntilanteesta. Ongelmat saattavat liittyä ihmissuhteisiin, päihteisiin, taloudelliseen tilanteeseen tai mielenterveyteen. Niiden syntymekanismit ovat monimutkainen kokonaisuus, joka koostuu yksilön, hänen sosiaalisen taustansa, koulutusinstituution sekä koulutus- ja työmarkkinoiden mekanismien vaikutuksesta. Yh-

teiskunnallisen murroksen seurauksena yhteiskunta muuttuu korkeiden ammattitaitovaatimusten ja elinikäisen oppimisen ympäristöksi, josta ne syrjäytyvät, jotka eivät kykene hankkimaan työelämän edellyttämiä valmiuksia tai tekemään yhteiskunnan odottamia valintoja. Myös perheen sosiaalisella statuksella on merkitystä syrjäytymiskehitystä ennustettaessa. Turvallisen kasvuympäristön puute, josta kertovat muun muassa toimeentulon niukkuus, vanhempien matala koulutustaso, työttömyys ja päihteiden käyttö ennakoivat niin ikään syrjäytymistä. Myös yksinhuoltajuudella on todettu olevan yhteyttä nuorten syrjäytymiseen. Kotitaustalla ja koulukokemuksilla on oma vaikutuksensa myös nuoren käyttäytymiseen. Häiriökäyttäytyminen, ylivilkkaus ja erilaiset diagnosoitavissa olevat henkilökohtaiset oppimiseen ja käyttäytymiseen liittyvät vaikeudet eivät kuitenkaan aina ole ympäristön aiheuttamia. Monet niistä on tunnistettavissa lääke- tai käyttäytymistieteiden näkökulmasta ja niihin on saatavissa helpotusta. Kyse onkin usein tunnistamisen ja tuen puutteesta. Koulutuksen haaste on edelleen kehittää erilaisuuden tunnistamista ja yksilöllisiä ratkaisuja. Yhteiskunnalliset ilmiöt, nuorten kulttuuri ja opiskelijoiden yksilölliset tarpeet suhteessa koulun perinteiseen toimintaan ovat vielä kaukana toisistaan. (Hämäläinen & Komonen 2003, 15; Kuula 2000, 45, 188; Kuronen 2010, 53-54.)

Pirkanmaan ammattioppilaitoksessa opiskelevien nuorten hyvinvoinnin puutteet näkyvät myös koulussa. Elämäntilanne heijastuu opiskeluun ja opintoihin poissaoloina, motivaation puutteena erilaisina oppimisvaikeuksina tai haastavana käytöksenä. Suurin osa peruskoulussa erityisopetuksen piirissä olleista sijoittuu toiselle asteelle ammatilliseen oppilaitokseen, sen sijaan lukiokoulutukseen siirtävistä harvoilla on ollut erityisoppilaan status. Ammatillisessa koulutuksessa erityistä tukea tarvitsevia nuoria onkin suhteellisen paljon. Erityistä tukea tarjotaan niille opiskelijoille, joilla on siihen fyysinen, psyykinen tai sosiaalinen syy, usein diagnoosi tai asiantuntijalausunto. Erityinen tuki suunnitellaan ja toteutetaan jokaisen opiskelijan tarpeista lähtien ja yhteistyössä opiskelijan, hänen huoltajansa ja mahdollisen muun yhteistyökumppanin, kuten terveydenhuollon kanssa. Opiskelijat täyttävät kriteerit, joiden pohjalta henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) voidaan laatia. Erityistä tukea ammatillisessa koulutuksessa saavat opiskelijat ovat usein perusopetuksessa olleet erityisopetuksessa joko osa-aikaisesti tai kokoaikaisesti, pienryhmässä tai yksilöohjauksessa. Erilaiset oppimisvaikeudet seuraavat nuorta myös ammatilliseen koulutukseen. Opiskelijat, joilla on selkeä, määritelty oppimisen vaike-

us, kapea- tai laaja-alainen, saavat kohdennettua tukea opiskeluunsa ja usein menestyvät tuen avulla kohtuullisesti tai hyvin opinnoissaan. Moniongelmaiset opiskelijat, usein elämänhallinnallisista vaikeuksista, päihdeongelmista ja näiden lisäksi oppimisvaikeuksista kärsivät ovat haasteellisin tuettavien joukko, jolle eivät yksin erityisopetuksen keinot riitä. Näiden opiskelijoiden asioita hoitaakin usein opiskelijahuoltoryhmän moniammatillinen tiimi, johon erityisopettajan ja erityisohjaajan lisäksi kuuluvat useimmiten kuraattori, opinto-ohjaaja ja terveydenhoitaja. Tiimin asiantuntemus ei kuitenkaan aina riitä, koulutuksen keskeyttää moni nuori erilaisista tukitoimista ja suunnitelmista huolimatta.

3.2 Ammatillisten opintojen keskeyttäminen

Ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen on hieman vähentynyt, mutta se on edelleen merkittävä koulutuksellisten tukitoimien kehittämisen syy. Pirkanmaan ammatitopiston vuoden 2011 keskeyttämisprosentti oli kokonaisuudessaan 12,5%, sisäiset siirrot pois lukien 10,9 %. Kokonaisluku 472 keskeyttänyttä opiskelijaa sisältää ns. negatiivisia keskeytyksiä 59,11%, positiivisia 40,89%. Negatiivisella keskeyttämisellä tarkoitetaan esimerkiksi elämäntilanteeseen, opiskeluvaikeuksiin, väärään alavalintaan ja motivaatioon liittyviä syitä, joiden ei katsota liittyvän työelämään, vanhempainvapaalle tai armeijaan siirtymiseen tai opintojen jatkamiseen muualla. Negatiivinen toisen asteen koulutuksen keskeyttäminen nähdään nuoren syrjäytymisen uhkatekijänä.

Eronneet 1.-31.12.2011		
	kpl.	Eron syy: koodi ja selvitys
+	55	11 Sisäinen vaihto oppilaitoksessa (HUOM! sis. AmmattiStartin)
+	74	12 Oppilaitoksen vaihto, eri ylläpitäjä
+	0	13 Vaihto lukio-opinnoista ammatilliseen perustutkintoon kaksoistutkinto/kolmoistutkinto
+	13	14 Oppisopimuskoulutus
+	3	15 Aikuislukio
+	1	16 Muu ohjaava-/valmentava koulutus
+	1	17 Äitiys-, isyys- tai vanhempainloma
+	4	18 Varusmies- tai siviilipalvelus
+	1	19 Muutto ulkomaille
+	41	20 Töihin meno
-	20	31 Terveydelliset syyt
-	56	32 Perustutkinnon valinta väärä
-	22	33 Tilapäinen opiskelumotivaation puute
-	0	34 Oppimis- ja opiskeluvaikeudet
-	7	35 Oppilaitokseen/opetukseen liittyvä syy
-	122	36 Katsotaan eronneeksi
-	51	37 Muu henkilökohtainen syy
-	1	38 Exitus
	472	Yhteensä

3215	31.12.2011 kaikki opiskelijat
403	eronneiden määrä kun luvusta on poistettu sisäinen vaihto/ammattistartti/oppisopimuskoulutus
12,5	eronneiden % osuus 31.12.2011 opiskelijoista

Kuvio 2. Keskeyttäneet ja eronneet Pirkanmaan ammattiopistossa vuonna 2011.

Pirkanmaalla toimii myös toinen suuri ammatillista koulutusta tarjoava oppilaitos, Tampereen ammattiopisto, jonka keskeyttämistilastot ovat hyvin samansuuntaisia. Valtakunnallisesti ammatillisen koulutuksen keskeytti 8,5 % (Tilastokeskus, viimeisin julkaisu 15.3.2011, perustuu 20.1.2011 tilastointipäivään), mikä oli vähemmän, kuin vuonna 2010. Koulutuksen läpäisyaste Pirkanmaan ammattiopistossa oli vuonna

2011 noin 60 %, edellisvuoteen verrattuna 13% alhaisempi, mikä oli merkittävä ja huolestuttava muutos. Ammatillinen koulutus on lisännyt viime vuosina opiskelija-huollon resursseja ja kiinnittänyt huomiota moniammatillisen yhteistyön lisäksi erityisesti ryhmänohjaajan tehtäviin keskeyttämisen ja opiskeluhankaluuksien vähentämiseksi sekä koulutuksen läpäisyn lisäämiseksi. Ilman tätä panosta tilanne olisi huomattavasti murheellisempi. Edellä kuvatut keskeyttämisluvut ja opintojen läpäistyaste kertovat, että resursointi on kuitenkin edelleen puutteellista. Panos ongelmien ratkaisuun ei ole kasvanut samassa suhteessa ongelmien lisääntymisen kanssa. Nuorten kulttuurin muutos asettaa myös uudenlaisia odotuksia sekä koulutukselle että vaihtoehtoisille tukimuodoille.

Koko ikäluokan kouluttaminen edellyttää alueellista yhteistyötä, jotta jokainen nuori sijoittuisi perusopetuksen jälkeen toisen asteen koulutukseen. Kouluasteiden välinen yhteistyö, erityisopetuksen tiedonsiirto ja mahdollisuuksien hyödyntäminen sekä koulutusvalintojen tarkastelu ovat keskeisiä nivelvaiheen sujumisen kannalta. Nivelvaiheen tärkein tehtävä on antaa riittävää tietoa peruskoulun oppilaille ammateista, opiskelusta toisella asteella, tutkinnon vaatimuksista ja koulutukseen hakeutumisesta. Nivelvaiheen kysymyksiä ovat myös perusopetuksen sisällöt opetusjärjestelyineen, oppilaanohjaus, lisäopetus sekä toisen asteen koulutuksen keskeyttäminen tai koulutusalan vaihto. Tämä näkökulma korostuu erityisopetuksessa, jossa opiskelijan, vanhempien ja oppilaitoksen välinen yhteistyö on erittäin tärkeää oikeiden valintojen tekemiseksi ja oikeanlaisen tuen varmistamiseksi. Tässä vaiheessa tarvitaan usein yhteistyötä myös muiden toimijoiden kanssa, esimerkiksi nuoriso-, sosiaali- tai terveystoimi saattavat olla mukana nuorta koskevissa neuvotteluissa. Laajempaa seudullista yhteistyötä on toteutettu erilaisin Opetushallituksen tukemin hankkein. Opetus- ja kulttuuriministeriö on lisäksi kehottanut perustamaan kunnallisia tai seutukunnallisia yhteistyöryhmiä koordinoimaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin sekä elinolojen kehittymistä ja seuranta. Moniammatillinen yhteistyö mahdollistaa riittävän puuttumisen nuoren vaikeuksiin. Ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen ehkäisemiseen liittyvissä hankkeissa on otettu huomioon, että ensimmäiset koulupäivät ja –kuukaudet ovat oleellisia koulutuksen sitoutumisen kannalta. Erityisopetuksen näkökulmasta se tarkoittaa nivelvaiheen yhteydessä tapahtuvaa riittävää, opetuksen järjestämisen kannalta olennaisen tiedon siirtämistä viivyttelämättä. Tukitoimien järjestäminen heti opintojen alussa edesauttaa koulutuksen menestyksestä käynnisty-

mistä. Nivelvaiheen yhteistyöllä ja riittävällä ohjauksella voidaan jokaiselle löytää soveltuva opiskelupaikka joko ammatillisessa oppilaitoksessa, työpajalla tai muussa oppimista tukevassa ympäristössä. Erityisesti tulisi pitää huolta niistä nuorista, joilla on riski jäädä koulutuksen ulkopuolelle. (Miettinen 2007, 95-100.)

Opintojen keskeyttämiseen voi olla monia syitä. Yleisimpiä ovat väärät alavalinnat, heikko opiskelumenestys, tunnistamattomat oppimisvaikeudet, motivaatio-ongelmat, mielenterveydelliset syyt, henkilökohtaiset elämänmuutokseen liittyvät syyt tai erilaiset kriisit. Osa keskeyttäjästä löytää itselleen paremmin sopivan koulutusalan, osa palaa jatkamaan keskeytyneitä opintojaan, mutta osa jää kokonaan koulutuksen ulkopuolelle. Ammatillisen peruskoulutuksen keskeyttämisen vähentämiseen suunnatuista toimenpiteistä huolimatta opintoihin sitouttaminen on haaste ammatilliselle koulutukselle ja koko koulutuspolitiikalle. Opiskeluun sitouttaminen ja ammatilliseen kasvuun panostaminen koskettavat kaikkia nuoria, ei ainoastaan keskeyttämisvaarassa olevia. Ammatillisen koulutuksen keskeyttämiseen ja sen vähentämiseen liittyvässä Aini-Kristiina Jäppisen opetusministeriölle laatimassa tutkimuksessa todettiin opintoihin sitouttavilla ja toiminnallaan keskeyttämistä vähentävillä oppilaitoksilla olevan joi-takin yhdistäviä tekijöitä. Ensinnäkin niillä on johdon vahva sitoutuminen toiminnan kehittämiseen sekä hyvin johdettua yhteisöllistä kehittämistoimintaa, johon koko henkilöstöllä on pääsy. Toiseksi kehittämistoiminnan välineenä käytetään opetussuunnitelmaa, joka mielletään todelliseksi työkaluksi, ei niinkään toimintaa ohjaavaksi asiakirjaksi. Opetussuunnitelman avulla voidaan avartaa oppimisympäristöjä työelämäyhteyksien ja ohjauksen kehittymisen myötä. Kolmanneksi oppilaitokset ovat panostaneet kehittämistyöhön ja toimintastrategioihin, joiden painopisteet todentuvat ja joiden eteen ollaan valmiita tekemään työtä. Toiminnasta ja kehittämisestä otetaan yhä enemmän vastuuta kollektiivisesti. Neljänneksi oppilaitos panostaa työssäoppimisen kehittämiseen kouluttamalla työpaikkaohjaajia, työssäoppimispaikkaverkostoja luomalla, kehittämällä työssäoppimisen sisältöjä ja laatua sekä erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden työssäoppimista kehittämällä. Viidenneksi opintoihin hyvin sitouttavat oppilaitokset panostavat oppimisen tukipalvelujen järjestämiseen. Niiden ohjaus on moniammatillista ja vastuuttaa myös aine- ja ammatillisten aineiden opettajat mukaan ohjauksen ja tukitoiminnan prosesseihin. Myös oppilaitoksen ulkopuolisiin verkostoihin panostetaan. Hyvin suunniteltu ja organisoitu sekä monipuolinen tukijärjestelmä ehkäisee keskeyttämistä. Edellisten lisäksi monet hyvin sitouttavat oppilaitok-

set panostavat myös muihin toimintoihin, jotka ne kokevat tärkeiksi, mutta eivät välttämättä ole koulutuksen ydintoimintaa. Näitä voivat olla erilaiset vapaa-ajan ja harrastustoiminnot, informaatioteknologia, laatutyö, opintojen käytännönläheistäminen (työvaltaiset menetelmät), yrittäjäyys ja monialainen, monentasoinen verkostoituminen. (Jäppinen 2007, 10-11, 114-115.)

3.3 Työvaltaisilla menetelmillä opintoihin sitoutumiseen

Erilaiset työpajat ovat muodostuneet yhdeksi vaihtoehdoksi vähentää koulutuksen keskeyttämistä. Työpajat tarjoavat erilaisen oppimisympäristön ja yksilöllisempää tavoitteenasettelua, kuin mitä ammatillisessa koulutuksessa on mahdollista toteuttaa. Työpajoilla on jo nyt vankka asema erityisopetuksen rinnalla ja sen välineenä työvaltaisen opetuksen järjestämisessä, työssäoppimispaikkana sekä aktiivisena toimintana koulutuksen väliaikaisen keskeyttämisen aikana. Työpajatoiminta on lähtökohtaisesti suunniteltu niille, jotka eivät pysty ilman erityistoimenpiteitä hakeutumaan koulutukseen tai työhön tai ovat jostakin syystä joutuneet näiden ulkopuolelle. Työpajat mielletäänkin varsin usein syrjäytyneiden ja kouluallergisten nuorten toimintaympäristöiksi. Työpajakoulutus voidaan nähdä pedagogiseksi vastaukseksi koulutuksesta ja työstä syrjäytymisen ongelmaan. Työpajakoulutuksen näkökulmasta työttömyyttä ei nähdä vain taloudellisena vaan myös kasvatuksellisenä ongelmana. Työpaja- tai työkoulupedagogiikassa korostetaan työelämän pelisääntöjen lisäksi koulun sosiaalista tehtävää nuorten yhteiskunnallisen osaamisen edistämiseksi. Työpajoilla tapahtuva ammatillinen koulutus on pyritty tekemään mahdollisimman joustavaksi ja opiskelijan yksilölliset edellytykset huomioivaksi. Tiiviiden työelämäyhteyksien on tarkoitus varmistaa ammattitaidon ajanmukaisuus. (Miettinen 2007, 96; Hämäläinen & Komonen 2003, 95.)

Työpajojen toiminta pohjaa työkoulupedagogiikkaan. Työpajoilla korostetaan työssä ja työn kautta tapahtuvaa opiskelua, työn kautta ihmisenä kasvamista ja kiinnittymistä yhteiskuntaan. Itä-Suomen työkoulu 2000 -hankkeen pedagogisessa kehittämistyössä (Hämäläinen & Komonen 2003) on jäsennetty työkoulupedagogiikan perustaa ja lainalaisuuksia. Työkoulupedagogiikkaa on kehitetty ja sovellettu valtakunnallisesti eri hankkeissa. Työkoulupedagogiikassa hyödynnetään sekä sosiaali- että erityispeda-

gogiikkaa, mistä johtunee myös sen suosio perinteisen ammatillisen koulutuksen erityisopetuksen parissa. Sosiaali- ja erityispedagogiikkaa yhdistävät samat käsitteistöt ja yhteiset sovellusalueet, molemmat pyrkivät henkilön auttamiseen pedagogisin keinoin. Mitään selkeitä rajoja ei kummallakaan ole, joten niiden keskinäinen rajaaminenkin on hyvin vaikeaa. Sosiaalipedagogiikassa keskeistä ovat inhimillisen kasvun prosessit, joiden kautta ihminen integroituu yhteiskuntaan ja saavuttaa yhteiskunnallista toimintakykyä, osallisuutta ja elämänhallintaa. Tieteenä se sijoittuu yhteiskunta- ja kasvatustieteiden välimaastoon. Erityispedagogiikka puolestaan painottuu erityistä tukea tarvitsevien kasvatukseen, oppimisvaikeuksien tunnistamiseen sekä erityisopetukseen ja -huoltoon. Teoreettinen perusta nojaa kasvatustieteisiin, psykologiaan sekä osin lääketieteeseen. Sosiaalipedagogiikka tarkastelee kasvuoloja ja niiden kehittämistä, erityispedagogiikka taas yksilöllisten haasteiden kohtaamista ja niiden ratkaisua. Sosiaalipedagogiikan voidaankin ajatella olevan yhteisöllisyyteen painottuvaa siinä missä erityispedagogiikka pyrkii ratkaisemaan ongelmia yksilötasolla. Työkoulumallissa nämä molemmat yhdistyvät. Sosiaalipedagogiikka antaa syrjäytymisen ehkäisyn näkökulman, erityispedagogiikka välineitä oppimisvaikeuksien tunnistamiseen ja erityistä tukea tarvitsevien opetukseen. Työpajoilla lähdetään siitä ajatuksesta, että syrjäytymisen paras katkaisu on nuoren integroituminen yhteiskuntaan, täysivaltaiseksi yhteiskunnan jäseneksi. Tämä edellyttää ammatillista perustutkintoa. Työpajoilla opiskelussa korostuvat yksilöllisyys, joustavuus ja käytännönläheisyys. Erilaisilla erityispedagogisilla työmuodoilla on työpajakoulutuksessa keskeinen sija. (Hämäläinen & Komonen 2003, 25-28.)

Tunnistamattomat oppimisen vaikeudet ovat saattaneet perusopetuksessa synnyttää kierteen, jolle ominaista on kielteinen käsitys itsestä oppijana, oppimisen taitojen kehittymättömyys ja koko opiskelumotivaation menettäminen. Nämä nuoret ovat kuitenkin saattaneet viihtyä hyvin käytännön aineiden tunneilla ja kyenneet ehkä osoittamaan osaamistaan ja taitojaan käden taitoa vaativissa tehtävissä. Tätä taustaa vasten ja työpajakokemusten innoittamina ammatillisissa oppilaitoksissa on erityisopetuksessa pyritty kehittämään ja käyttöön ottamaan työvaltaisia menetelmiä. Pirkanmaan ammattiopistossa opiskelijalle voidaan tarvittaessa laatia henkilökohtainen opintosuunnitelma, jonka keskeinen ajatus perustuu työssä ja työpajalla oppimiseen. Työssäoppiminen on osa ammatillista perustutkintoa ja on laajuudeltaan vähintään 20 opintoviikkoa. Työssäoppimisen tarkoitus on siirtää osa opinnoista käytännönlä-

heiseen ympäristöön, oikeassa työssä opittavaksi. Monelle opiskelijalle työssäoppiminen on ollut käännteentekevä hetki opinnoissa – aiemmat teoreettiset opinnot ovat saattaneet viedä opiskelumotivaation lähes kokonaan ja oma käsitys heikosta oppijasta on vahvistunut. Menestyksekkään työssäoppimisen jälkeen opiskelijan itsetunto on vahvistunut ja suhtautuminen opintoihin usein muuttunut. Työssäoppimista voidaan laajentaa 20 opintoviikosta vaikka koko perustutkinnon laajuiseksi, 120 opintoviikoksi. Useimmiten käytäntönä on ollut kuitenkin 20-60 opintoviikon laajuisten opintojen siirtäminen työssäoppimisen pariin. Tätä kutsutaan laajennetuksi työssäoppimiseksi. Työvaltainen opiskelu tarkoittaa myös sitä, että esimerkiksi matematiikan, äidinkielen ja kielten opintoja pyritään järjestämään mahdollisimman käytännönläheisesti, usein työpajaolosuhteissa ja todelliseen tarpeeseen perustuen. Matematiikkaa tarvitaan erilaisten mittausten ja esimerkiksi pinta-alojen muodossa, äidinkieltä vastaavasti erilaisissa raporteissa. Ammatillisen erityisopettajan työssä työvaltaistaminen on yhä yleisemmin käytetty menetelmä, jonka juuret ovat työpajakouluissa ja pajatoiminnassa. Pajakouluihin verrattuna ammatillisen oppilaitoksen työvaltaisten opintojen järjestäminen on kuitenkin vaativaa niiden vaatimien resursointien ja organisoinnin vuoksi. Lähtökohtaisesti ryhmäkoot ovat suuremmat, kuin pajakouluissa, kuitenkin työvaltaistaminen edellyttäisi henkilökohtaisempaa ja yksilöllisempää ohjausta, johon ei aina ammatillisessa koulutuksessa ole resursseja.

Työkoulupedagogiikassa ohjaus on ennen kaikkea tukea, rinnalla kulkemista, kasvamiseen ja muutokseen saattamista ja elämän onnistumisen edistämistä. Kokeemukset Itä-Suomen työkoulusta kertovat ohjauksen jäsentämisen ja suunnittelun olleen keskeinen onnistumiseen vaikuttava tekijä. Nuoret kertoivat kiinnostuneensa työkoulusta sen käytännönläheisyyden ja vähäisen teoriaopetuksen vuoksi. Itä-Suomen työkoulun kokemusten mukaan yleisin syy ammatillisen opintojen keskeyttämiseen on väärä alavalinta. Kuitenkin kolmannes nuorista on hakeutunut työpajaopetukseen samalle alalle, mistä oli ammattioppilaitoksessa keskeyttänyt opintonsa. Nuorten omista kertomuksista korostuu oppilaitoksen kyvyttömyys tukea opiskelijaa vaikeassa elämäntilanteessa ja opiskelun vaikeuksissa (Kylmäkoski 2004). Yksilöllinen ohjaus tai elämänhallinnallinen tuki toteutui usein vasta työkoulussa. Lisäksi nuorten kertomuksista nousevat opetukseen ja oppimisympäristöön liittyvät huomiot. Pajakoulun pienet ryhmäkoot nähtiin hyvänä käytäntönä. Työkoulun ryhmänohjaajan rooli nojaa työkoulupedagogiikkaan, joka edellyttää ryhmänohjaajan paneutumista

opiskelijoiden henkilökohtaiseen historiaan, opiskelun esteisiin ja niiden ratkaisemiseen. Nuorten kertomukset todistivat ryhmänohjaajien onnistuneen tehtävässään. Opettajalla riitti aikaa opiskelijoiden henkilökohtaisten tavoitteiden ja yksilöllisten ominaisuuksien tukemiseen sekä tuen tarpeen huomioon ottamiseen jolloin opettajan ja opiskelijoiden väliset suhteet ja vuorovaikutus tulivat mutkattomammiksi. Opettajan nähtiin työkoulun oppimisympäristössä myös opettavan eri tavalla. Opetuksessa korostui dialogisuus ja sosiaalisuus ja kaikkien ryhmän jäsenten tasa-arvoinen huomioon ottaminen. (Emt., 112-113, 124-125, 133.)

Pirkanmaalla opintojen keskeyttämistä toisella asteella on pyritty ehkäisemään työvaltaisilla menetelmin ja työpajatoiminnan avulla. Silta-Valmennusyhdistys on yleishyödyllinen, tamperelaisten kansalaisjärjestöjen perustama sosiaalisen työllistämisen alalla toimiva työpajatoiminnan kehittäjäyhteisö. Sen yhteistyökumppaneita ovat julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijat. Silta-Valmennus tekee moniammatillisissa verkostoissa ja työpajoillaan työtä pulmallisissa elämäntilanteissa olevien nuorten ja aikuisten hyväksi. Pao:n yhteistyökumppanina se on jo pitkään järjestänyt erilaista pajakoulutusta opintonsa keskeyttäneille tai sitä suunnitteleville nuorille. Silta-Valmennus tekee alueen ammatillisten oppilaitosten kanssa yhteistyötä myös keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden kanssa. Silta-Valmennusyhdistyksen pajatoiminta on osin opinnollistettu, mikä tarkoittaa pajalla suoritettujen opintojen tunnustamista osaksi ammatillisia opintoja. Näistä suoritetuista opinnoista on hyötyä, kun nuori pääsee pajajakson jälkeen ammatilliseen oppilaitokseen suorittamaan perustutkintoa valitsemallaan alalla. Yhä kysytympi koulutusmuoto ovat kuitenkin pajakoulut, joissa opiskelija suorittaa koko ammatillisen tutkinnon työpajamuotoisesti. Pajakoulujen etu ovat pienet ryhmäkoot ja ohjaajien henkilökohtaisempi ja tiiviimpi suhde opiskelijoihin. Pajakoulutus ja oppilaitoksissa toimivat työpajat kuten Pirkanmaan ammattiopiston Ohjaamo (ks. toimintaympäristökuvaus luvussa 4.1) antavat mahdollisuuden ajatella opettajuutta eri näkökulmasta ja kehittää erilaisia ohjausmalleja. Pajoilla tyypillisesti toimii opettajan rinnalla erilaisia ohjaajia, ammatillisista ohjaajista sosiaalityöhön painottuvissa tehtävissä. Silta-Valmennusyhdistyksessä toimivat yksilövalmentajat ovat eräs esimerkki tästä ryhmästä. Yksilövalmentajien työnkuvaan liittyy hyvin paljon nuorisotyössä käytettyjä menetelmiä ja keinoja, koulutuksellisen erityisosaamisen lisäksi.

4 OPPILAITOSARKEA JA NUORISOTYÖTÄ PIRKANMAALLA

4.1 Pirkanmaan koulutus konserni-kuntayhtymä ja Pirkanmaan ammattiopisto toimintaympäristönä

PIRKO ja Pao. Pirkanmaan koulutus konserni-kuntayhtymä PIRKO on koulutusorganisaatio, joka tarjoaa koulutuspalveluita nuorille ja aikuisille Pirkanmaalla. PIRKO:n jäsenkuntia ovat Ikaalinen, Kangasala, Kuhmalahti, Kylmäkoski, Lempäälä, Nokia, Orivesi, Pirkkala, Pälkäne, Ruovesi, Tampere, Vesilahti, Virrat, Ylöjärvi ja Ähtäri. Pirkanmaan ammattiopisto Pao on yksi Pirkanmaan koulutus konserni-kuntayhtymän PIRKO:n tulosalueista. Muita keskeisiä tulosalueita ovat Pirkanmaan aikuisopisto ja Pirkanmaan oppisopimuskeskus. Näiden lisäksi yhteiset palvelut pitävät huolta konsernin hallinto- ja muista palveluista. Pirkanmaan ammattiopisto tarjoaa perustutkintoon johtavaa koulutusta, ammattistarttikoulutusta sekä valmentavaa ja kuntouttavaa koulutusta kahdessa toista toimipisteessä eri puolilla Pirkanmaata. Neljän Tampereella sijaitsevan toimipisteen lisäksi opiskella voi Orivedellä, Kangasalla, Lempäälässä, Nokialla, Ruovedellä, Virroilla, Ikaalisissa sekä Ylöjärvellä. Pirkanmaan ammattiopistossa voi suorittaa kulttuurialan, luonnontieteiden alan, yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alan, sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousalan perustutkinnon, joita oppilaitos mahdollistaa yhteensä 21.

Toimintakulttuuri. Pirkanmaan ammattiopiston toiminnassa keskeistä on aktiivinen osallistuminen peruskuntien, seutukuntien ja maakunnan kehittämiseen yhdessä muiden toimijoiden kanssa sekä työelämän kehittäminen koulutusnäkökulmasta. Lisäksi kaikkia toimipisteitä koskevat samat ohjeet, säännöt ja käytänteet, mitkä yhtäältä helpottavat ja yksinkertaistavat arjen toimintaan ja toisaalta saattavat lisätä joissakin asioissa byrokratiaa. Vuosittaisten henkilöstökyselyjen perusteella yhteiset käytänteet on nähty toistuvasti hyödyllisinä ja yhdenvertaisuutta lisäävinä. Yhteisölliset tavoitteet toteutuvat vaihtelevasti eri toimipisteissä ja kuntayhteisöissä, näiden koosta ja kunnallisesta organisaatiosta riippuen. Kaikissa toimipisteissä on käytännössä samanlainen palvelurakenne koskien oppimisen tukipalveluja, atto-opintoja (ammattillisia opintoja täydentävät tutkinnonosat), opiskelijahallintoa ja toimistopalveluja, mutta joitakin eroavaisuuksia siitä huolimatta on. Osaltaan eroavaisuudet selittyvät toimipis-

teissä tarjottavan koulutuksen tutkintoaloilla – eri toimialoilla on varsin erilaisia käytäntöjä koskien työelämäyhteistyötä ja muussa verkostotyötä. Käytännöt voivat olla sidoksissa toimialan lainsäädäntöön ja alan erityispiirteisiin. Merkitystä on myös vanhoilla toimintakulttuureilla – toimipisteiden oppilaitoshistoriat saattavat olla peräisin jopa yli sadan vuoden takaa. Käytännössä eroavaisuudet tarkoittavat erilaisten käytännön asioiden lisäksi sidosryhmäyhteistyön ja paikallistason yhteisöllisyyden intensiteettiä, opettajien ja muun henkilöstön henkilökohtaisten verkostojen laatua ja määrää sekä yleisesti tahtotilaa rakentaa prosesseja yhteisöllisesti. Yhteisöllisesti rakennettavat prosessit voivat tarkoittaa opetuksen suunnittelua ja järjestämistä, tilankäyttöä, työssäoppimisen käytänteitä ja muuta yhteistyötä. Joillakin aloilla tiivis yhteistyö toimialansa työelämään tarkoittaa yhteisten laitteiden ja tilojen käyttöä, yhteistä asiakaspintaa, työelämän näkyvyyttä arjen opetustyössä sekä esimerkiksi yhteisiä mesutilaisuuksia ja muita yhteisöllisiä tapahtumia. Yleisesti ottaen Pirkanmaan ammattiopistossa tehdään varsin laadukasta ja toimivaa yhteistyötä työelämän kanssa.

Verkostotyö. Joissakin toimipisteissä on jo vuosia toiminut erilaisia monialaisia kunnallisia verkostoja, joiden jäsenet ovat vaihtelevasti peruskoulun, terveydenhuollon, sosiaalitoimen, työhallinnon ja nuorisotoimen edustajia. Myös kolmannen sektorin toimijat ovat osa verkostoja. Näistä mainittakoon esimerkiksi Silta-Valmennusyhdistys ja Aku-toiminta. Aku-toiminta keskittyy opiskelupaikkaa vaille jääneiden nuorten ja opintonsa alkuvaiheessa keskeyttäneiden ohjaukseen ja neuvontaan. Aku-toiminnassa on mukana Pirkanmaan ammattiopiston palkkaama ohjaaja. Monialaista työtä tehdään myös opiskelijahuoltoryhmän puitteissa. Opiskelijahuoltoryhmät kutsuvat opiskelijan henkilökohtaiseen verkostoon liittyviä asiantuntijoita kokouksiin tai neuvotteluihin tarvittaessa, verkostoasiantuntijat eivät säännöllisesti kuulu ryhmiin. Monialaisille, ylisektorisille ja säännönmukaisille opiskelijahuoltoryhmille olisi kuitenkin tarvetta. Yhteistyö etsivän nuorisotyön kanssa toimii lakisääteisesti, aktiivisuustaso kunnallisesta yhteistyöstä riippuen. Etsivän nuorisotyön resursointi ja organisointi on järjestetty yhteistyökunnissa eri tavoin. Tästä syystä yhteistyön aktiivisuus ja tuloksellisuus vaihtelee toimipisteittäin. Niiden kuntien alueella, missä on niukka resursointi, oppilaitoksen omat jatko-ohjaukset paikkaavat usein kunnallisen järjestelmän heikkoutta. Kuraattoreilla ja opinto-ohjauksella on jatko-ohjauksessa olennainen rooli. Verkostoyhteistyöllä pyritään huolehtimaan kaikkien tukea tarvitsevien oikea-aikaisesta ja -suuntaisesta ohjauksesta. Verkostotyötä terävöitettiin taannoisen

nuorisolain muutoksen innoittamana. Pirkanmaan ammattiopisto kutsui kunkin toimipisteen kunta-alueen toimijoita yhteiseen keskustelutilaisuuteen, jonka tarkoitus oli löytää yhteistä tarttumapintaa ja tiivistää verkostoyhteistyötä. Etsivän nuorisotyön ja oppilaitoksen yhteistyötä eri kunta-alueilla on kyllä tarkennettu ja tarkistettu, mutta varsinaisesti toiminta ei ole aiemmasta kovinkaan paljoa muuttunut, joillakin alueilla se on kuitenkin lisääntynyt. Nuorten ohjaus- ja palveluverkostot ovat pääasiassa syntyneet olemassa olevien verkostojen pohjalta. Toimintaa on kuitenkin kirkastettu ja yritetty löytää yhteisiä käytänteitä. Ohjaus- ja palveluverkostot kokoontuvat keskimäärin kaksi kertaa vuodessa yhteisten keskustelujen ja toiminnan suunnittelun merkeissä, kunnasta riippuen.

Hanke- ja verkkoperustaiset toimintaympäristöt. Pao:n toimintaympäristöihin voidaan käsittää kuuluvaksi myös erilaiset hankkeet. Hankkeita on käynnissä laajasti kansainvälisyydestä opetussuunnitelmien ja tutkintoalojen kehittämiseen. Kiinnostavimmat niistä liittyvät uusiin teknisiin oppimisympäristöratkaisuihin ja henkilökohtaiseen ohjaukseen. Henkilökohtaiseen ohjaukseen ja erilaisiin opiskelun ja opiskelijan tukeen tähtäävät hankkeet tavoittelevat opetushenkilöstön ammatillisen osaamisen kasvattamista ja toimintakulttuurin muutosta. Tavoitteena on lisätä tietoa erilaisista opiskeluun ja oppimiseen liittyvistä vaikeuksista sekä opettajien kykyä ja keinoja yksilölliseen ohjaukseen. Näillä hankkeilla voidaan vaikuttaa koko oppilaitoksen asenneilmastoon ja uudenlaisen opettajuuden kehittymiseen. Myös informaatioteknologiaan perustuvilla hankkeilla on merkitystä koulun kulttuurin muutoksessa. Tällä hetkellä painopiste on oppimisympäristöjen kehittämisessä. Mediateekeiksi kutsutaan oppimisympäristöjä, jotka yhdistävät perinteisen kirjaston ja verkkomaailman mahdollisuudet. Fyysiset aineistot ja laitteet, kuten tablettitietokoneet ja muut mediavälineet sekä kirjallisuus ovat lainattavissa ja hyödynnettävissä opiskeluun liittyvissä tehtävissä ja projekteissa. Lisäksi tiloissa on mahdollista järjestää pienryhmätoimintaa, usein opetuksen merkeissä, hyödyntäen tuoretta informaatioteknologiaa. Myös liikuteltavia oppimisympäristöjä kehitellään. Natura Mobile –hankkeen tavoitteena on siirrettävien, nykyaikaisten oppimisympäristöjen kehittäminen ja käyttöönotto levy- ja hitsausaloilla. Käytännössä liikuteltavat ympäristöt tarkoittavat tieto- ja viestintäteknikkaa, jotka on rakennettu alan uusimpien vaatimusten mukaisesti. Näiden lisäksi on pyritty kehittämään erilaisia kurssikokonaisuuksia verkkoalustalle. Moodlesta löytyy lähes kaikkiin ammatillisiin opintoihin täydentäviin tutkinnonosiin, kuten matematiik-

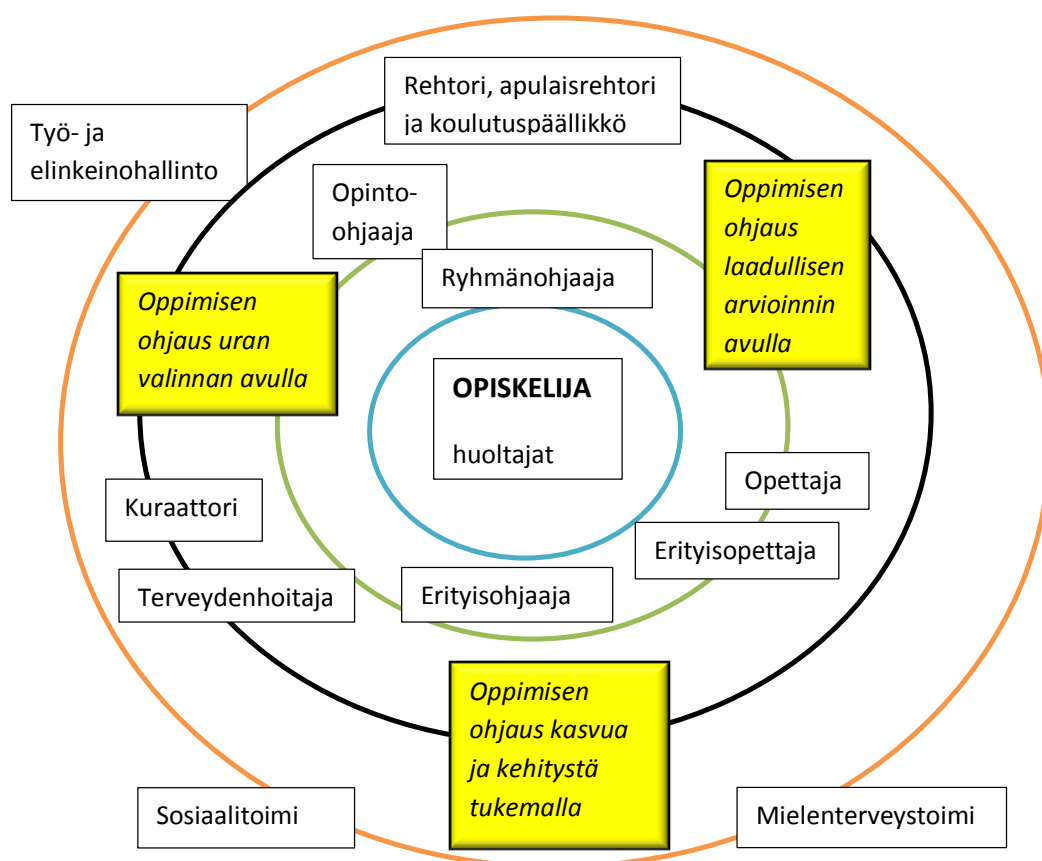
kaan, äidinkieleen, kieliin ja muihin yleissivistäviin aineisiin kurssiaineistoa, tehtäviä ja koko kursseja. Moodlen lisäksi opettajat hyödyntävät opetuksessaan vähäisessä määrin sosiaalista mediaa. Varsinaisia virtuaaliympäristöjä oppilaitoksella ei vielä ole käytössä. Lisäksi verkko-opetuksen pedagoginen kehittäminen on jäänyt melko vähäiseksi.

Oppilaskunta- ja tutortoiminta. Pirkanmaan ammattioppilaitoksessa osallisuuden kanavia ovat sekä oppilaskuntatoiminta että tutortoiminta. Oppilaskunnan tehtävänä on edistää opiskelijoiden yhteistoimintaa ja koulutyötä. Oppilaskunta on hyvin aktiivinen ja osallistuu sekä päätöksentekoon että erilaiseen oppilaitoksen arjen toimintaan, tapahtumajärjestelyyn ja suunnittelutyöhön. Oppilaskunnan hallituksen edustajia valitaan erilaisiin työryhmiin, kuten laaturyhmään ja erilaisiin kehittämistyöryhmiin. Oppilaskunnalla on lisäksi hyvin organisoitunutta varainkeräystä virvokemyynnin ja erilaisien maksullisten tapahtumien muodossa. Erilaisia tapahtumia viime kaudelta muun muassa ovat savuttomuus ja siisteyskampanjat, hyvinvointi- ja urasuunnittelutapahtumat sekä valokuvaukset. Lisäksi oppilaskunta osallistuu myös koulun ulkopuolisiin, kunnallisiin tai valtakunnallisiin tapahtumiin ja erilaisiin vierailuihin sekä tekee yhteistyötä muiden oppilaitosten oppilaskuntien kanssa. Oppilaskunnasta on kasvanut hyvin organisoitu vaikuttamisen kanava, johon pyritään rekrytoimaan opiskelijoita kaikista toimipisteistä. Tästä huolimatta tietyt toimipisteet ja tutkintoalat ovat usein yliedustettuina oppilaskunnassa, kun vastaavasti joiltakin aloilta on hyvin harvoin ja hyvin vähän osallistujia. Oppilaskunnan tarkoitus on taata opiskelijoille mahdollisuus viralliseen päätöksentekoon, tutortoiminta puolestaan tarjoaa alustan vapaaehtoisuudelle oppilaitosmarkkinoinnissa, tukioppilastoiminnassa, ja tapahtumien järjestämisessä. Lisäksi tutortoiminnan keinoin markkinoidaan oppilaskuntatoimintaa erityisesti niillä aloilla, missä perinteisesti ei ole ollut halukkuutta osallistua yhteiseen päätöksentekoon ja vaikuttamiseen. Vaikuttamishalukkuus on kytköksissä tutkintoalalle valikoituneiden opiskelijoiden taustatekijöihin. Aloilla, joissa osallistumista koulun yhteiseen toimintaan tai päätöksentekoon, esiintyy muita useammin erilaisia opiskelun ja oppimisen vaikeuksia. Tutortoiminta mahdollistaa matalan kynnyksen mahdollisuuksia osallistua oppilaitoksen prosesseihin tapahtumien järjestämisen muodossa. Tutortoimintaa on pyritty kehittämään viime vuoden aikana. Kehittämistyöryhmä työsti keväällä 2011 tutortoiminnalle toimintasuunnitelman, joka sisältää laajasti koulun vuosikellon mukaisia tehtäviä ja tutortoiminnan keskeisiä elementtejä. Lukuvuoden

alussa orientaatioviikon aikana tutorit esittelevät uusille opiskelijoille koulun tiloja ja käytänteitä, rekrytoivat uusia toimijoita sekä tutortoimintaan että oppilaskuntaan. Syksyn aikana järjestetään tutorkoulutusta vasta aloittaneille uusille tutoreille sekä jo kokeneille, ja valmistaudutaan erilaisten syyslukukauden tapahtumien organisointiin. Kevätlukukauden aikana tutoreita tarvitaan ammattipäivien ja avoimien ovien aikana esittelemään koulun toimintaa oppilaitokseen hakeville yläasteikäisille ja muille kiinnostuneille nuorille. Nykyisellään tutoreiden rooliin sisältyy hyvin vähän vertaistuki-toimintaa, jota tulisikin kehittää. Siinä missä oppilaskuntatoiminta on hieman virallisempaa ja tavoitteellisempaa, tutortoiminta on epävirallista ja vapaamuotoisempaa. Tutortoiminnan viimeaikainen kehittämistyö on onnistunut luomaan toiminnasta kiinnostavaa, joka on heijastunut rekrytointiin. Tutortoimintaan pyritään houkuttelemaan erityisesti niitä nuoria, joille vaikuttaminen ei tunnu luontevalta tai ensi silmäyksellä houkuttelevalta. Tutortoiminnasta vastaavat opinto-ohjaaja ja erityisohjaajat ovat opiskelijoiden tukena toiminnassa. Oppilaskuntatoiminnan organisoinnista puolestaan vastaa kuraattori. Opinto-ohjaajan ja kuraattorin toiminta jakautuu vain kahteen toimipisteeseen, kun sekä tutor- että oppilaskuntatoiminta koskettavat kaikkia toimipisteitä eri puolilla Pirkanmaata. Työ voi siis olla toisinaan hyvin haasteellista, mikä asettaa korkeat vaatimukset toiminnan organisoinnille. Organisointi on onnistunut hyvin, mutta käytännön toiminta kaipaisi lisäresursointia. Kussakin toimipisteessä työskentelevät erityisohjaajat ovat saaneet tehtäväkseen työnsä ohessa vastata paikallistason tutortoiminnasta. Nuorisotyön osaajille olisi tarvetta tälle työkentälle oppilaitoksessa sekä erityisohjaajien työpareina että osallisuuden ammattilaisina.

Oppimisen tukipalvelut. Pirkanmaan ammattiopistossa oppimisen tuki on organisoitu toimimaan tutkintoalojen rinnalla omana sektorinaan. Oppimisen tukipalvelut toimivat erittäin tiiviissä tutkintoala- ja toimipistekontekstissa. *Oppimisen tukipalvelut (optu) koostuvat opinto-ohjauksesta, kuraattoritoiminnasta, erityisopetuksesta ja –ohjauksesta.* Lisäksi kouluterveydenhuollon katsotaan kuuluvan oppimisen tukipalveluihin, vaikka se on kunnallisesti organisoitu. Oppimisen tukipalvelujen tarkoitus on varmistaa, että opiskelija saa tarvitsemaansa ohjausta, tukea ja apua opintoihinsa. Tavoitteena on välittämisen ja puuttumisen kulttuurin sekä ongelmien varhaisen havaitsemisen ja ehkäisevän työn varmistaminen. Oppimisen tukipalvelut hyödyntävät toiminnassaan aktiivisesti verkostotyötä. Toiminnan taustafilosofiana voidaan pitää holistisen ohjauksen ajatusta, missä nuoren tilanne pyritään ottamaan huomioon ko-

konaisvaltaisesti ja ohjaamaan häntä mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti. Holistinen, kokonaisvaltainen ihmiskäsitys ottaa huomioon sekä yksilön kaikkine olemuspuolineen että sen yhteisön ja sosiaalisen kentän, jossa ihminen toimii. Holistisen käsityksen mukaan ihminen on aina kohdattava kokonaisvaltaisesti. (Rauhala 1989, 26-52.)

Kuvio 3. Holistisen ohjauksen malli Pirkanmaan ammattiopistossa. (Optun toimintasuunnitelma 2011-2012).

Opinto-ohjaaja vastaa opiskelijan opintojen ohjauksen kokonaissuunnittelusta. Opinto-ohjaaja työskentelee yhteistyössä opettajien, ryhmänohjaajien ja oppimisen tuki- palveluhenkilöstön kanssa. Keskeisinä tehtävinä on ohjata ja neuvoa opiskelijoita, ryhmänohjaajia ja opettajia opintojen suunnitteluun liittyvissä asioissa, kuten osaamisen tunnustamisessa ja valinnaisissa opinnoissa, sekä työelämään ja jatko-opintoihin liittyvissä asioissa. Opinto-ohjaajan asiantuntijuutta tarvitaan etenkin sellaisten opis-

kelijoiden kohdalla, joilla on opiskelussaan vaikeuksia, poissaoloja, motivaatio-ongelmia tai opiskelun etenemiseen liittyviä ongelmia. Opinto-ohjaus on Pirkanmaan ammattiopistossa jäsennetty opiskelijan opintopolun näkökulmasta neljään eri vaiheeseen: ennen opintoja eli ensimmäisen nivelvaiheen ohjaus, opintojen alussa, opintojen aikana sekä opintojen päättövaiheessa eli toisen nivelvaiheen ohjaus. Opinto-ohjaajan tehtävät sisältävät laajalti toimintaa markkinoinnista ja konsultaatiosta yksilö- ja ryhmäohjaukseen.

Kuraattoritoiminta. Kuraattori toimii opiskelijoiden psyykkisten ja sosiaalisten ongelmatilanteiden asiantuntijana. Kuraattoritoiminnan tavoitteena on opiskelijan hyvinvoinnin turvaaminen ja elämänhallinnan tukeminen muuttuvissa elämäntilanteissa. Keskeisenä tehtävänä on tukea ja neuvoa opiskelijoita mm. opiskeluvaikeuksissa, sosiaalisissa tai taloudellisissa vaikeuksissa, mielenterveysongelmissa ja muissa opiskeluun ja yksityiselämään liittyvissä kysymyksissä ja ongelmatilanteissa. Kuraattori myös tiedottaa opiskeluun liittyvistä opintososiaalisista eduista, kuten opintotuesta, koulumatkatuesta ja asumisesta. Keskeisiä toimintamuotoja ovat yhteistyö ja verkostoituminen oppilaitoksen henkilökunnan, opiskelijoiden huoltajien sekä oppilaitoksen ulkopuolisten yhteistyötahojen kanssa. Opiskelija voi hakeutua itse kuraattorin luo tai tulla opettajien, huoltajien tai muun tahon ohjaamana.

Erityisopetus voidaan jakaa kolmeen ryhmään, valmentavaan ja kuntouttavaan opetukseen, pienryhmiin sekä integroituun erityisopetukseen. Valmentava ja kuntouttava sekä pienryhmäopetus toimivat omana tiiminään. Pienryhmiä toimii tällä hetkellä viisi. Integroitu erityisopetus on volyymiltaan suurin erityisopetuksen muoto Pirkanmaan ammattiopistossa, sen piirissä on tällä hetkellä lähes neljäsataa opiskelijaa. Integroidussa erityisopetuksessa työskentelee viisi päätoimista sekä viisi osa-aikaista erityisopettajaa sekä kymmenen erityisohjaajaa. Integroidun erityisopetuksen toteutuksen pääperiaatteina ovat varhainen puuttuminen, yhteistyö ja vuorovaikutus sekä integraatio ja sen inklusiivinen toteutuminen ”kaikkien koulu” -periaatteen mukaisesti. Erityisopetus tarkoittaa yksilöllisiä opetus- ja ohjausmenetelmiä, joilla tuetaan opiskelijan opiskelua kokonaisvaltaisesti. Opetus annetaan erityisopetuksena niille opiskelijoille, joilla on vaikeuksia saavuttaa ammatillinen perustutkinto ilman erityistä tukea. Tavoitteena on kehittää ja tuottaa monipuolisia ja joustavia opetus- ja ohjauspalveluja opiskelijoiden ammatillisen kasvun tueksi opiskelijoiden erilaisiin elämäntilanteisiin ja

taata opiskelijoille yksilölliset opiskelu- ja oppimismahdollisuudet. Opiskelija voi tuki-toimien avulla ja tarvittaessa opetusta mukauttamalla osallistua ammatilliseen koulutukseen eri koulutusaloilla ja saavuttaa koulutuksen aikana omien edellytystensä mukaiset ammatilliset tavoitteet työtä, työtoimintaa, jatko-opintoja ja hyvää elämää varten. Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan ammatillinen koulutus pyritään toteuttamaan yhdenvertaisuusperiaatteen mukaan ensisijaisesti samoissa opetusryhmissä muiden opiskelijoiden kanssa integroidusti. Integraatioon perustuvaa erityisopetusta järjestetään kaikilla tutkintoaloilla. Erityistä tukea tarvitsevalle opiskelijalle laaditaan lakisääteinen henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) yhteistyössä opiskelijan, alaikäisen opiskelijan huoltajan, ryhmänohjaajan ja erityisopettajan kanssa. HOJKS:ssa määritellään opiskelijan yksilöllisen oppimisen tavoitteet, jotka perustuvat hänen opiskelemaisensa tutkinnon opetussuunnitelman perusteisiin. HOJKS on yksilöllinen kuvaus, joka kertoo opiskelijalle, huoltajille, opettajille ja muille toimijoille, miten opinnot tuettuina toteutetaan. Erityisopetuksen tehtävänä on opetuksen käytännön järjestelyjen lisäksi suunnitella ja kehittää oppimisympäristöjä, opetusmenetelmiä ja erilaisia opetuksen arkea helpottavia keinoja. Painopiste on viime vuosina ollut erityisesti työvaltaisten menetelmien ja pajaopetuksen kehittämässä sekä Ohjaamoympäristössä tapahtuvassa toiminnassa. Niin ikään työssäoppimisen kehittämiseen erityisen tuen näkökulmasta on panostettu entistä enemmän. Erityisopetusta ja erityistä tukea antavat tarvittaessa erityisopettajat, erityisohjaajat, opettajat, opinto-ohjaaja, kuraattori ja koko henkilökunta. Erityisopetus hyödyntää työssään erilaisia verkostoja ja moniammatillista työtä sekä oppilaitoksen sisällä että sen ulkopuolellakin. Aktiivisen verkostotoiminnan myötä myös nuorisotyön toimijat ovat tulleet erityisopetukselle tutuiksi.

Erityisohjaajien keskeisinä tehtävinä on ohjata ja tukea erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita heidän opinnoissaan henkilökohtaisesti tai ryhmässä. Erityisohjaajat toimivat erityisopettajien työpareina erityisten tukipalvelujen suunnittelussa ja toteutuksessa. Tehtävät sisältävät runsaasti yhteistyötä opettajien, ryhmänohjaajien ja opiskelijahuoltoryhmien kanssa. Lisäksi tehtäviin kuuluvat erilaisten oppilaskunta- ja turtotoimintatapahtumien sekä koulun vuosittaisten tapahtumien organisointi. Viime vuoden aikana näitä tehtäviä onkin lisätty niiden kasvaneen resursointitarpeen vuoksi. Yhteisöllisten prosessien kehittäminen ja niiden näkeminen tärkeäksi osaksi oppilaitoksen toimintaa, tulevatkin asettamaan uusia haasteita erityisohjaajan tehtäville.

Tehtäväalueet painottuvat hieman eri tavoin erityisohjaajien heterogeenisen osaamis- ja koulutustaustansa mukaan. Osalla on joko sosionomin tai yhteisöpedagogin tutkinto, osa työskentelee ammatillisen substanssiosaamisen, esimerkiksi lähihoitajan, talonrakentajan tai esimerkiksi hitsaajan koulutuksen pohjalta. Erityisohjaajan läsnäoloa tarvitaan niin ammatillisilla pajatunneilla kuin yleissivistävien aineiden, kuten matematiikan, äidinkielen ja kielten opetuksen tukena. Ohjaaja vastaa myös Ohjaamossa tapahtuvasta rästitehtävien organisoinnista ja ohjauksesta. Eniten erityisohjaajaa työllistävät tuntityöskentely, oppimisvaikeuksien kanssa kamppailevien opiskelijoiden auttaminen opiskelutehtävissä sekä niiden opiskelijoiden tukeminen ja kannustaminen, joille opiskelu on haasteellista elämänhallinnallisten syiden vuoksi. Työnkuvaa on kuitenkin muutettu viime aikoina muun muassa tuutoritoiminnan ja yhteisöllisten prosessien kehittämisen tarpeen pohjalta. Erityisohjaajien voidaan joiltain osin nähdä työskentelevän samanlaisten asioiden parissa kuin nuorisotyöntekijä kouluympäristössä työskentelisi. Kuitenkin erityisohjaajan työssä paine vastata pedagogisten prosessien tukemiseen on suuri, kun samaan aikaan oppilaitoksessa kaivattaisiin laajemmin yhteisöllisyyttä tukevan ja kasvattavan toiminnan organisointia. Nuorisotyöntekijällä on usein hyvät valmiudet työskennellä erityisesti elämänhallinnallisten vaikeuksien kanssa kamppailevien nuorten parissa sekä erilaisten yhteisöllisten prosessien tuottamiseen koulussa. Näiden roolien ristikkäiset työnkuvat tai niiden yhdistäminen mahdollistaisivat tarkoituksenmukaisen, ennaltaehkäisevän ja tuottavan toiminnan pedagogisten ja yhteisöllisten prosessien eri tasoilla.

Ohjaamo on vaihtoehtoinen oppimis- ja opiskeluympäristö, jossa nuori voi saada kokonaisvaltaista tukea opiskeluvaikeuksiinsa ja elämäntilanteeseensa. Alun perin Ohjaamomalli rakennettiin palvelemaan erityisesti keskeyttämisvaarassa olevia opiskelijoita, joilla on laajoja elämänhallintaan liittyviä vaikeuksia. Alkuperäisistä tavoitteista ja toimintasuunnitelmasta huolimatta Ohjaamo on käytännössä tyypistynyt rästipajaksi, jossa piipahdetaan suorittamassa keskeneräisiä kurssitehtäviä. Ohjaamo palvelee kaikkia opiskelijoita, joilla on rästisuorituksia, mutta se ei tarjoa alkuperäisen suunnitelmansa mukaista laajempaa palvelua esimerkiksi elämänhallinnallisten tai oppimisvaikeuksien kanssa kamppaileville. Lisäksi yhteistyö muiden toimijoiden kanssa Ohjaamon tiimoilla on varsin vähäistä. Ohjaamon kehittämiselle on todella tilausta. Eri-tyistä tukea ja huolenpitoa tarvitsevien opiskelijoiden kanssa työskentelevät – kuraattorit, erityisopettajat ja –ohjaajat sekä opinto-ohjaajat – tuskailevat tehotonta toimin-

tamalla ja yhteisen pelikentän puuttumista, opiskelijat hätäilevät opiskelutilanteidensa kanssa ja toivovat matalamman kynnyksen toimintamalleja vaikeuksia kohdattaessaan ja yrittäessään tavoittaa asiantuntijoita avukseen, aineenopettajat kärsivät ajan ja kollegiaalisen tuen puutteesta. Ohjaamon systemaattinen kehittäminen hyödyttäisi koko oppimisen tukipalvelujen prosesseja, henkilöstöä ja ennen kaikkea Ohjaamon tärkeintä asiakasryhmää, opiskelijoita.

Ohjaamo tulisi kehittää erityisesti vaihtoehtoisena nonformaalina oppimisympäristönä, jossa olisi mahdollista työskennellä monipuolisilla välineillä ja menetelmillä, jossa opintoja voisi aikatauluttaa henkilökohtaisesti ja jossa opiskelija saisi tarvitsemaansa tukea erilaisiin elämänhallintaan liittyviin pulmiin. Käytännössä tämä tarkoittaisi Ohjaamon keskeisten toimijoiden ammattiosaamisen kehittämistä, resursoimista ajankäyttöön välineisiin ja vaihtoehtoisen oppimisympäristön rakentamiseen sekä monialaisten verkostojen rakentamista, uudenlaista rajapintatyöskentelyn mallin kehittämistä. Epävirallista oppimisympäristöä kehitettäessä opiskelijoiden osallisuudella on suuri merkitys. Virallisen ja epävirallisen kouluympäristön raja on epätarkka ja vaihteleva, sen luovat opiskelijat. Ilman heidän panostaan Ohjaamo olisi edelleen vain luokkatila, vaikka varustus poikkeaisikin muista luokkaympäristöistä.

Koska tavoitteena on panostaa myös pedagogisiin ja didaktisiin menetelmiin, integroitu erityisopetus näkee Ohjaamon mahdollisuudet erityisopetuksen kenttänä, jossa oppimisvaikeuksien kanssa kamppailevilla olisi mahdollisuus työskennellä vaihtoehtoisessa ympäristössä asianmukaisilla välineillä sekä henkilökohtaisessa että pienryhmäohjauksessa. Elämänhallinnallisissa ongelmissa opiskelijoilla olisi mahdollisuus epävirallisessa, turvallisessa ympäristössä tavata asiantuntijoita ja saada henkilökohtaista tukea tilanteeseensa. Ohjaamon yhteisöllistä toimintaa tulisi kehittää palvelumalliksi, jossa atto- (ammatillisia opintoja täydentävät tutkinnonosat) opettajien, ammatinopettajien sekä kuraattorin, opinto-ohjaajan että muiden verkostotoimijoiden välinen yhteistyö olisi rakenteellista ja vaivatonta. Ohjaamo toimisi parhaimmillaan matalan kynnyksen palvelun tuottajana, josta saisi samasta osoitteesta palvelua moneen tarpeeseen.

Ohjaamo edelleen palvelisi myös rästäpajana, jolloin sen asema ei leimautuisi syrjässä olevien auttamiskeskukseksi, vaan ennemminkin nuorisotilamaiseksi kaikille

avoimeksi toiminnaksi. Ohjaamoa olisi mahdollista käyttää myös ryhmätilana, tapahtumapisteenä ja toisinaan myös vapaaseen oleskeluun, jolloin sen status muodostuisi vetovoimaiseksi. Integroitu erityisopetus pyrkii kohti inklusiivista ajattelua, jossa segregointia yritetään välttää. Tästä syystä haluttaisiin luopua arkiterminologiassa käsitteistä 'erityisopetus', 'erityisopiskelija' ja 'erityisopettaja'. Ohjaamon sateenvarjon alla voitaisiin palvella kaikkia opiskelijoita, joilla on tarve suorittaa opintoja yksilöllisen suunnitelman mukaan tai jotka tarvitsevat erityistä tukea opinnoissaan huolimatta siitä, oliko näillä erityisopetuksen status vai ei.

Ohjaamalla on hyvät mahdollisuudet kehittyä toimivaksi palvelupisteeksi. Sillä on jo nyt tunnettuutta ja näkyvyyttä kaikissa oppilaitoksen toimipisteissä. Opettajat ovat jo tottuneet tekemään yhteistyötä Ohjaamossa toimivien kanssa, joten yhteistyön tiivistämiselle ja rakenteelliselle kehittämiselle on myös hyvät edellytykset. Ohjaamon toiminnan laajentaminen edellyttää uudenlaista ajattelua ja sisäistä markkinointityötä. Palvelumuotoilun ja dialogisen kehittämisen menetelmiä hyödyntämällä voidaan saada uutta näkökulmaa prosessiin. Erityisesti asiakkaiden – opiskelijoiden ja Ohjaamoa käyttävien opettajien ja muun henkilöstön – osallistuminen kehittämisen prosessissa on tärkeä.

4.2 Nuorisotyöstä ja sen luonteesta

Tämän työn tilaajana on ammatillinen oppilaitos, jonka tehtävänä on koulutuksen järjestäminen, ei niinkään nuorisotyön toteuttaminen. Koulun näkökulmasta nuorisotyöllä on oma hallinnonalansa ja yhteiskunnallinen sektorinsa, joten sen periaatteita ja käytänteitä tunnetaan heikosti koulutuksen kentällä. Tästä syystä on tärkeää tarkastella nuorisotyötä hieman laajemmin ennen varsinaista toimintaympäristökuvausta. Nuorisotyötä koskeva lainsäädännön (nuorisolaki 72/2006) mukaan nuorisotyöllä tarkoitetaan

(...) nuorten oman ajan käyttöön kohdistuvaa aktiivisen kansalaisuuden edistämistä samoin kuin nuorten sosiaalista vahvistamista, nuoren kasvun ja itsenäistymisen tukemista sekä sukupolvien välistä vuorovaikutusta.

Nuorisotyön paikka on perinteisesti ollut vapaa-ajassa, koulun, kodin ja työn alueiden ulkopuolella. Nuorisotyötä tekevät organisaatiot, kuten kunnat, nuorisojärjestöt, kansalaisjärjestöt, kirkot, seurakunnat, yhteisöt ja oppilaitokset määrittelevät nuorisotyön tehtävänsä itse, omasta viitekehyksestään. Nuorisotyötä tekevien organisaatioissa nuorisotyön tehtävät sisältyvät niiden toimintaa ohjaaviin sääntöihin, päätöksiin, toimintasuunnitelmiin ja lakeihin. Nuorisotoiminnan kuvaukset ja tehtävien sisällöt ovat varsin erilaisia eri toimijoilla. Nuorisotyö tarvitsisi yhteistä käsitteiden ja tehtävien kattavaa ja johdonmukaista erittelyä toimialan aseman paikantamiseksi ja vahvistamiseksi yhteiskunnassa. (Nieminen 2008, 21-22.)

Nuorisotyöllä on neljä yleistä tehtävää eli perusfunktioita ovat: sosiaalisatiiofunktio, personalisaatiofunktio, kompensatiofunktio sekä resursointi- ja allokoointifunktio. *Sosiaalifunktiolla* tarkoitetaan nuorten liittämistä kulttuurin, yhteiskunnan ja lähiyhteisöjen jäseniksi. Sosialisatiota on ympäröivän kulttuurin ja yhteiskunnassa hyväksi todettujen arvojen, roolien, käyttäytymistapojen ja toimintamallien siirtäminen seuraavalle sukupolvelle. Sosialisatioon sisältyy sellaisten tietojen ja taitojen, arvojen ja toimintatapojen välittäminen, jotka antavat nuorille mahdollisuuden osallistua yhteiskunnan ja yhteisöjen kehittämiseen. Myös koulutuksella on yhteiskunnallinen sosialisatiotehtävä, joten nuorisotyön ja koulutuksen yhteisten tavoitteiden, käsitteiden käytäntöjen ja päämäärien luominen on mahdollista. Olennaista on tiedostaa mitkä ovat koulutuksen ja nuorisotyön sosialisatiiofunktion erityisalueet, mitä nuorisotyö tai koulutus kykenee tekemään toista paremmin. Nuorisotyön keskeinen erityistehtävä on perinteisesti ollut nuorten poliittinen sosialisatio, mihin koululaitos on suhtautunut pidättyvästi. Poliittisen sosialisatiion tarkoitus on lisätä nuorten yhteiskunnallista osaamista, osallistumisen taitoja ja vaikuttamisaktiivisuutta. Tulevaisuuden nuorisotyön sosialisatiotehtävän avainkysymys on, missä määrin ja millä tavoin nuoria kasvatetaan informaatioteknologian avulla vaikuttamiseen, suoraan kansalaistoimintaan ja aktivismiin perinteisen puoluepoliittisen nuorisotyön lisäksi. (Emt., 23-24.)

Personalisaatiofunktio tarkoittaa nuoren ohjaamista kehittymään omaksi itsekseen, itsenäiseksi, omat tarpeensa ja pyrkimyksensä tuntevaksi yksilöksi. Nuorisotyön on tarkoitus tarjota nuorelle tilaisuuksia henkilökohtaiselle kasvulle ja innostaville oppimiskokemuksille. Tämä edellyttää nuoren yksilöllisyyden, ainutlaatuisuuden ja omaileimaisuuden tunnistamista, tunnustamista ja tukemista, mikä puolestaan edellyttää

nuorisotyön ammattilaisilta vahvaa osaamista. Personalisaatiotehtävää toteutetaan myös harrastustoiminnan ja kulttuuritoiminnan keinoin. Nuori pyritään ohjaamaan hänen yksilöllisiä taipumuksiaan ja henkilökohtaista kiinnostustaan vastaavien harrastusten pariin, joissa nuorella on mahdollisuus saada sellaista ohjausta, johon kotien ja koulujen kiinnostus, voimavarat ja taidot eivät riitä. Nuorisotyö ei yksin vastaa nuoren personalisaatiosta, myös koulu toteuttaa sitä tehtävää. Nuorisotyön personalisaation erityislaatuisuus pohjaa vapaaehtoisuuteen, jonka seurauksena nuorten tarpeiden kuuleminen ja kunnioitus ovat työn keskeinen lähtökohta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että nuorten toiveet ja nuorisotyöntekijän tunnistamat tarpeet toimivat oppimisympäristöjen rakennusaineina. Käytännön työn erot koulun ja nuorisotyön socialisaation ja personalisaation tehtävissä näkyvät esimerkiksi koulun opetussuunnitelman odotuksissa aktiivisen kansalaisuuden ja yhteiskunnallisen aktiivisuuden edistämässä ja nuorisotyön todellisuudessa, jossa nuori osoittaa tarvitsevansa turvaa, lämpöä, rajoja ja elämännhallinnallisten taitojen kehittymistä. (Emt., 24-25.)

Kompensaatiofunktion tehtävänä on nuorten socialisaatiossa tai personalisaatiossa ilmenneiden vaikeuksien tasoittaminen ja korjaaminen. Nuorisotyön tavoitteena on auttaa ja ohjata nuoria, joilla on erilaisia ongelmia suhteessa yhteiskuntaan tai omaan elämään. Nuorisotyöllä voidaan vaikuttaa nuorten eriarvoisuuteen ja elämännhallinnallisiin vaikeuksiin kohdistamalla toimintaa heikommassa asemassa oleviin ja erityisryhmän nuoriin. Erityisnuorisotyön, lastensuojelun ja nuortenhuollon kaltaiset tehtävät sisältävät sellaisia tuen, ohjauksen ja hoidon tarvetta, mihin nuorisotyöllä yksin ei voida vaikuttaa. Näillä osa-alueilla kompensaatiotehtävää tulisikin toteuttaa moniammatillisena yhteistyönä yhdessä terveydenhuollon, sosiaalitoimen, kriminaalihuollon, koulun ja mielenterveystyön kanssa. (Emt., 25.)

Resursointi- ja allokointifunktio tarkoittaa yhteiskunnan nuorisotyölle osoittamien varoihin (resursointi) ja niiden suuntaamiseen (allokointi) vaikuttamista. Resursointi- ja allokointifunktio jää erityisesti nuorisopolitiikan tehtäväksi, kun kasvatuksellinen nuorisotyö keskittyy sosiaalisatio-, personalisaatio- ja osin kompensaatiotehtäviin. Tämä johtuu siitä, ettei nuorisotyöllä ole ollut todellista päätösvaltaa nuoria koskevissa kysymyksissä kaikilla elämänalueilla. Nuorisopolitiikkaa toteuttavat käytännössä puoluepoliittiset nuorisojärjestöt ja nuorten etujärjestöt, joiden tarkoitus on ollut antaa nuorille mahdollisuus vaikuttaa järjestöjensä kautta itseään koskeviin asioihin. Jul-

kishallinnon tehtävänä nuorisopolitiikassa on nuorten huomioon ottaminen yhteiskunnallisessa päätöksenteossa sekä taloudellisten resurssien jakaminen ja kohdentaminen eri elämänalueille kuten koulutukseen, työelämään, toimeentuloon, asumiseen ja terveyteen. Resursointi- ja allokointifunktion toteuttaminen vaatii tulevaisuudessa myös muiden toimialojen ja yhteiskunnallisten instituutioiden, kuten koulun, aktiivisuutta nuoria koskevissa kysymyksissä. (Emt., 25-26.)

Edellä kuvattuja funktioita toteuttavat myös muut yhteiskunnalliset instituutiot, kuten koti, koulu, oppilashuolto, sosiaalityö ja liikuntatoimi. Yhteistyö nuorisotoimen kanssa vaihtelee paikkakunnasta, organisaatiosta ja järjestöistä riippuen. Rakenteellisesti integroituneeseen yhteistyöhön on tarvetta. Moniammatillisuudesta puhutaan paljon, mutta rakenteisiin se ei ole vaikuttanut. Nuorten parissa toimivat instituutiot pitävät varsin sinnikkäästi kiinni rajoistaan ja rooleistaan, jolloin yhteistyö jää varsin usein pinnalliseksi konsultaatioksi.

Nuorisotyö käyttää toimintaympäristöistään yhä useammin termiä oppimisympäristö, jotka perinteisesti on liitetty koulumaailmaan. Oppimisympäristöissä nuorisotyön ammattilaiset ja vapaaehtoiset ohjaavat, motivoivat, innostavat, ja auttavat nuoria kokemukselliseen oppimiseen itselleen merkityksellisten asioiden parissa. Nuorisotyön oppimisympäristölle on koulusta poiketen ominaista sen epämuodollinen, nonformaali luonne. Nuorisotyön nonformaali kasvatusta on tietoista, tavoitteellista ja ohjattua, käytäntöön suuntautuvaa ja vapaaehtoisuuteen perustuvaa. Nuorisotyön näkökulma vapauttaa oppimisympäristön koulujen luokahuonekontekstista tavoitteelliseksi kokonaisuudeksi, joka sisältää kasvatustavoitteen, menettelytavat sekä pedagogisen menetelmän. Oppimisympäristö voidaan suunnata kaikille nuorille tai rajatulle nuorisoryhmälle, perustuen ikään, sukupuoleen, kulttuurilliseen taustaan tai harrastuneisuuteen. Eräs nuorisotyön tärkein toimintamuoto on ryhmätoiminta, yleensä pienryhmissä tapahtuva. Ryhmän asema perustuu siihen, että nuoruusiässä se on varsin luonteenomainen ja nuoren kehitystehtävän vuoksi tarpeellinen toimintaympäristö. Laajempi yhteisöllinen toimintamuoto, kuten nuorisotalo tai yhdyskuntatyö, toteutuvat sellaisissa oppimisympäristöissä, joissa toimitaan laajemman joukon tai esimerkiksi tietyn asuinalueen nuorten parissa. Ylikansallista ja globaalia nuorisotyötä voi harjoittaa esimerkiksi verkkopohjaisissa ja virtuaaleissa oppimisympäristöissä. Pysyväluonteiset oppimisympäristöt ovat usein jatkuvaluonteisia ja mahdollistavat pitkäaikaisen

osallistumisen. Pysyviä nuorten kasvua tukevia oppimisympäristöjä järjestävät esimerkiksi nuorisotalot ja nuorisojärjestöt. Erotuksena pysyväluonteisesta toiminnasta projektimuotoinen oppimisympäristö on tarkoitettu hetkelliseksi, hankkeen elinkaaren mittaiseksi toiminnaksi, jolla on tietty tarkoitus ja aikataulu. Hankkeen päätyttyä toiminta useimmiten lakkaa, ellei sitä ylläpitänyt organisaatio tunnista tai tunnusta sen arvoa ja tarvetta resursoimalla toiminnan jatkamista pysyväisluonteisena. Nuorisotyötä tehdään sekä ammattiprofession että vapaaehtoisuuden pohjalta, mikä väistämättä vaikuttaa oppimisympäristön luonteeseen. Nuorisotyössä on kehitelty myös työmuotoja kuten nuorisobussi tai etsivä työ, joissa nuorisotyö oppimisympäristöineen menee nuoren luokse. Edellä mainittujen lisäksi oppimisympäristö tarkoittaa myös fyysistä tilaa, jossa toimintaa järjestetään. Kunnat hallitsevat julkisia sisä- ja ulkotiloja ja esimerkiksi järjestöt erilaisia yksityisiä tiloja. Perinteisin fyysinen oppimisympäristö on kuitenkin luonto. Tulevaisuuden virtuaaliset oppimisympäristöt ovatkin haastaneet suomalaisen nuoren luontosuhteen. (Emt., 28-31.)

Perehtyminen nuorisotyön taustateoriaan, perusfunktioihin, käytäntöihin ja erilaisiin suuntauksiin herättää väistämättä kysymyksen nuorisotyön arvostuksesta suhteessa sen koulutuksen ja päämäärien laajuuteen ja käytännön tehtävien vaativuuteen. Koulutus on monipuolista ja vankalle teoreettiselle ajattelulle pohjaavaa. Nuorisotyön käytännöt puolestaan osoittavat, että nuorisotyön toimijoilta vaaditaan erittäin monipuolista kasvatustieteellistä, psykologista ja ennen kaikkea yhteiskunnallista osaamista. Tästä näkökulmasta on hämmästyttävää, miten nuorisotyö on eräänlaisessa kasvatusalan marginaalissa koulun pitäessä puheenjohtajan paikkaa. Nuorisotyön osaamiselle on kiistatta tarvetta yhteiskunnallisen tasa-arvon edistäjänä, syrjäytymisen ehkäisijänä ja nuorten hyvinvoinnin kasvattajana. Tätä tietotaitoa tulisi hyödyntää laajemmin yhteiskunnan eri osa-alueilla, erityisesti koulutuksen parissa.

4.3 Ylöjärven nuorisotoimi toimintaympäristönä

Ylöjärven nuorisotoimella on keskeinen kumppanuusrooli tässä opinnäytetyössä. Opinnäytetyössä laadittu malli on suunniteltu ja rakennettu yhteistyössä Pao:n ja Ylöjärven nuorisotoimen kanssa. Malli on tarkoitettu hyödynnettäväksi laajemmin ammatillisen koulutuksen kentällä. Edellä on kuvattu nuorisotyön laajaa ja monimuotoista

kenttää, jonka eri osa-alueita myös Ylöjärven kaupunki nuorisotyössään toteuttaa. Nuorisopalvelut organisoivat tilatoimintaa, etsivää nuorisotyötä hankkeen muodossa, kulttuurista nuorisotyötä, lasten ja nuorten osallisuuteen ja vaikuttamiseen liittyvää toimintaa, sosiaalista nuorisotyötä sekä järjestöyhteistyötä. Leiritoimintaa järjestetään ensisijaisesti alakoululaisille. Nuorisopalvelut toteavat itse työnsä kivijalan olevan vahvassa tilatyössä, joka sisältää nuorten osallisuuteen liittyvää työtä, kulttuurista nuorisotyötä ja avointa toimintaa. Kouluyhteistyötä on rakennettu peruskoulujen kanssa tarpeen mukaan vanhempainilloissa ja järjestötyössä tai koulunuorisotyötä toteuttaen koulujen arjessa.

Etsivää nuorisotyötä toteuttaa Ylöjärvellä opetus- ja kulttuuriministeriön tukema *Su-muvalo*-hanke. Etsivän nuorisotyön periaatteiden mukaisesti se on erityisnuorisotyötä, jonka tehtävänä on auttaa alle 29-vuotiaita nuoria, jotka ovat koulutus- ja työmarkkinoiden ulkopuolella. Sen tavoitteena on auttaa nuoria saavuttamaan tarvitse-miaan palveluja tai opiskelu- tai työpaikkoja sekä etsiä vastauksia nuorta askarrutta-viin kysymyksiin. Tavoitteena on varhainen tuki nuorelle, jos hän itse sitä haluaa.

Tilatoiminta tapahtuu pääsääntöisesti Ylöjärvellä kaupungin omissa nuorisotiloissa, joita sillä on kuusi. Lisäksi toimintaa on seurakuntien nuorisotilojen yhteydessä. Nuorisotilojen toiminnasta vastaavat nimetyt nuoriso-ohjaajat. Vastaavan ohjaajan lisäksi tiloissa työskentelee iltaohjaajia.

Kulttuurista nuorisotyötä Ylöjärvellä toteuttaa Nuorisokeskus Olka. Olkassa järjestetään erilaisia kulttuuritapahtumia, bändi-iltoja ja diskoja. Lisäksi siellä toimii myös nuorten oma teatteriryhmä Jakkara. Jakkaran toiminta sisältää erilaisten teatteri- ja sirkusmenetelmien harjoittelua sekä omaa produktiotoimintaa. Ylöjärven kulttuurinen nuorisotyö ammentaa myös yhteistyöstä Tampereen alueen muiden kuntien kanssa. Pirkanmaan seutukunnilla on vahva yhteistyö kulttuuritapahtumien järjestämisessä, varsin Tampere-vetoisesti.

Nuorisoedustajistoon kuuluu 14 nuorta ja sillä on vankka asema *nuorten osallisuudessa*. Nuorisoedustajisto on poliittisesti sitoutumaton. Nuorilla on edustus kaupunginhallituksessa sekä kuudessa lautakunnassa, missä heillä on myös puheoikeus. Edustajisto on oppimispaikka kunnalliseen hallintoon ja vaikuttamiskanava nuorten yhteisiin asioihin.

Sosiaalisen nuorisotyön tavoite on tukea ja vahvistaa nuoria eri elämänhallintaan liittyvissä tilanteissa. Nuorta tuetaan päihitteettömiin valintoihin ja vahvaan elämänhallintaan. Sosiaalisen nuorisotyön työntekijöiden kanssa voi keskustella luottamuksellisesti mieltä askarruttavasta asiasta, kuten opiskelu, työ, asuminen, terveys, kaverit, seurustelu tai perhe. Sosiaalinen nuorisotyö pyrkii tarjoamaan yksilöllistä tukea ja ohjausta omien valmiuksien ja mahdollisuuksien vahvistamisessa sekä tietoa kaupungin erilaisista palveluista. Nuorten vanhemmille tarjotaan keskusteluapua ja tukea lasten ja nuorten asioissa. Sosiaalisen nuorisotyön toimintaan kuuluu myös yhteistyö opettajien, kuraattorien ja muiden koulun toimijoiden kanssa. Tiivistä yhteistyötä tehdään myös sosiaalityöntekijöiden ja perhekeskuksen sekä seurakunnan, työvoimatoimiston, työllistämispalvelujen ja poliisin kanssa.

Eräs sosiaalisen nuorisotyön työmuoto on *Näppihaukka*-projekti, jonka tarkoituksena on puuttua mahdollisimman tehokkaasti lasten ja alle 15-vuotiaiden nuorten tekemiin omaisuusrikoksiin. Kaikki näpistyksestä tai varkaudesta kiinni jääneet lapset tai nuoret kutsutaan vanhempineen tapaamiseen, jossa tapahtunutta käydään läpi. Keskustelusta vastaa joko sosiaalitoimen tai nuorisopalveluiden henkilöstö. Keskustelun tavoitteena on ehkäistä näpistelykierteen syntymistä ja osoittaa, että rikollinen käyttäytyminen ei ole millään lailla suotavaa. Keskustelusta tehdään myös kirjallinen raportti.

Lisäksi Ylöjärvellä toimii laaja verkosto erilaisia *nuorisotyötä tekeviä järjestöjä* partio-toiminnasta poliittiseen järjestötyöhön. Vankasti edustettuina ovat erilaiset harrastusjärjestöt, erityisesti partioliike. Mainittakoon erityisesti Rantajätkät ry, kulttuuri- ja musiikkijärjestö, joka on toiminut yhtäjaksoisesti noin 20 vuotta. Rantajätkät organisoivat paikallista rockfestivaalia, Räikkärockia, joka järjestettiin ensimmäisen kerran jo vuonna 1983 ja on näin yksi vanhimmista suomalaisista yhtäjaksoisesti järjestetyistä rockfestivaaleista.

5 KOULUN TULEVAISUUS JA OPPIMISYMPÄRISTÖT

5.1 Tulevaisuuden koulun haasteet ja rakennusaineet

On kiistatonta, että koulu on muutospaineiden edessä. Yksin tekemisen perinne on yhä vahva, vaikka juhlapuheissa on jo maalattu kuvaa yhteisöllisemmästä koulusta. Koulu on edelleen hyvin opettajakeskeinen – opettaja tuottaa, jäsentää ja tarjoilee tiedon, kysyy vastauksia, joihin jokainen oppija yrittää löytää sen oikean. Oppilaiden asema voi rajoittua valmiin tiedon muistamiseen ja mekaaniseen soveltamiseen. Opettajakeskeisyys puoltaa toki paikkaansa taitavasti ja monipuolisesti toteutettujen luentojen muodossa, jolloin ne parhaimmillaan inspiroivat ajatteluun ja laajempaan keskusteluun. Koulu on kuitenkin hiljalleen matkalla kohti oppivaa yhteisöä, jossa keskeistä on jaettu asiantuntijuus. Nykypäivän saakka koulun perustehtävä on ollut tuottaa tietoa. Tiedon rakenteet, esitysmuodot ja sisällöt ovat kuitenkin muuttuneet, tieto ei välttämättä enää ole pysyvää ja muuttumatonta. Koulun perustehtäväksi onkin muotoutumassa oppijoiden ohjaaminen tiedon lähteille, kasvattaminen heidän kykyään hallita tietovirtoja ja arvioida ja arvottaa tietoa päämäärätietoisesti. Suhteessa tiedon muuttuvaan luonteeseen, koulun arviointikäytännöt vaativat kriittistä tarkastelua. Nykyisistä tiedon muistamiseen, oppijoiden keskinäiseen vertailuun ja arvosanojen tuottamiseen perustuvista arviointimenetelmistä tulisi siirtyä syvällisen oppimisen prosessien tunnistamiseen, opiskelustrategioita vahvistavaan ja tietoa tuottavaan arviointiin, jonka keskeinen tavoite on lisätä opiskeluvalmiuksia ja –vahvuuksia sekä itsetuntoa. Teknologia, tieto, yhteiskunnat ja koko maailma muuttuu kiihtyvää vauhtia, elinikäisen oppimisen tavoite on kirjoitettu jokaisen pienen koululaisen piilopetussuunnitelmaan. Elinikäisen oppimisen prosessi ei rakennu yksin opiskelutaitojen varaan, siihen tarvitaan myös uskoa omaan opiskelukykyihin ja runsaasti motivaatiota. Opiskelutaidot, motivaatio ja itsetunto ovat hyvin henkilökohtaisia ominaisuuksia, joihin vaikuttavat kasvuympäristö ja perintötekijät. Koulu on kuitenkin merkittävässä asemassa näiden ominaisuuksien kehittämisessä. Riippumatta oppijoiden yksilöllisistä valmiuksista, koulun tulisi tuottaa myönteisiä kokemuksia kaikille. Tässä tehtävässä tarvitaan yhä enemmän myös muita ammattikuntia kuin opettajia. Erilaisille ohjaajille ja valmentajille olisikin yhä enemmän kysyntää kouluissa. Tähän tarpeeseen osaltaan vastaa myös nuorisotyö. (Väljærvi 2011, 24–25.)

Oppimiskäsitys on muuttumassa. Oppijat eivät ole ainoastaan tietoa vastaanottamassa vaan myös sitä tuottamassa. Koulun tulisi rakentaa erilaisia pedagogisia toimintaympäristöjä, jotka mahdollistavat oppijoiden aktiivisen osallistumisen ja oppimisen yhteisössä. Oppimisen prosessien tulisi olla yhteydessä oppijan kulttuuriseen

taustaan, kokemuksiin ja tietovarantoihin. Jokaista oppijaa tulisi arvostaa ja jokaisen tulisi voida osallistua. Kouluissa tarvitaan vuorovaikutusta, jossa painotetaan oppijoiden toimijuutta ja aloitteellisuutta tiedon tuottajina. Toimintamahdollisuuksia laajentamalla ja tukemalla osallisuutta koulu luo uusia mahdollisuuksia yhteisölliseen oppimiseen. Aktiivisuutta ja motivaatiota lisää mahdollisuus olla itse tuottamassa tietoa ja sisältöjä. Lisäksi koulu on kulttuurisen murroksen kourissa. Koulussa törmäävät perinteiset yhteiskunnan käytännöt, kuten säädellyt aika- ja tilajärjestelyt sekä kulttuurillisen murroksen keskellä elävien nuorten uudet toimintatavat. Virallisen opetussuunnitelman ja mediapainotteisen nuorisokulttuurin välillä on vahva jännite, joka näkyy erityisesti koulun laitospäivän maailman ja yksilön elämänpiirin välillä. Koulun ulkopuolella tapahtuukin merkittäviä oppimiskokemuksia. Oppiminen ja oppimisympäristöt ovat muutoksessa, jossa korostetaan informaalia ja epätavanomaista oppimista ja uusien oppimiskäytänteiden luomia haasteita koululle. (Väljærvi 2011, 25-26; Kumpulainen ym. 2011, 35-39; Jokinen 2011, 173.)

Tulevaisuuden koulun haaste on, kuinka se kykenee lujittamaan yhteisöllistä kulttuuria. Nuorisotutkimuksissa on havaittu nuorten kasvava yhteisöllisyyden tarve ja koulun rooli tämän tarpeen tyydyttäjänä. Noin kymmenen prosenttia nuorista kokee koulun kuitenkin itselleen vieraana yhteisönä. Koululla ei näille nuorille ole paljon annettavaa, siellä ei ole läheisiä ystäviä, eivätkä sen tavoitteet tunnu omilta. Pikemminkin se saattaa tarjota syrjäytymiskehitystä lisääviä tekijöitä; koulukiusaamisen kokemuksia, yksinäisyyttä, heikkoa koulumenestystä. Yhteiskunnallisen syrjäytymisen näkökulmasta koululla on keskeinen merkitys. Yhteisöllisyyden tukeminen, monialainen yhteistyö ja näitä tukevat uudenlaiset pedagogiset toimintamallit tulisivat olla tulevaisuuden koulun ydin. Tämä edellyttää sekä uudenlaista opettajuutta että uusien toimijoiden mukaantuloa koulun arkeen. Työpajatoiminta on yksi vastaus yhteisöllisen pedagogiikan toimintakenttänä. Työpajakouluissa toteutettava sosiaali- ja erityispedagoginen lähestymistapa sisältää sekä yhteisölliseen että yksilölliseen kehittymiseen tähtääviä elementtejä. Työpajatoiminnallisia malleja voidaan hyödyntää sekä verkko-että reaaliympäristöissä – painotus onkin ohjauksella ja sen lähestymistavoilla sekä opiskelijan yksilöllisten edellytysten ja ominaisuuksien huomioon ottamisella oppimisen prosesseissa. (Väljærvi 2011, 26-27; Hämäläinen & Komonen 2003, 25.)

Yhteisöllisyyttä korostetaan koulun toimintasuunnitelmissa ja strategioissa, mutta käytännössä koulun toiminta, opettaminen ja oppiminen on hyvin yksilölähtöistä. Yksilöllisyys korostuu jo opettajankoulutuksessa, jota ohjaa voimakkaasti yksilöllisyyteen perustuva ihmiskuva. Yhteisölliset prosessit ja ryhmäkäyttäytymisen lainalaisuudet ovat jääneet melko vähälle huomiolle. Opettaja hoitaa professiotaan yksin ja ryhmä koostuu yksilöistä, joihin ongelmatilanteessa kiinnitetään huomiota ryhmän sijaan. Varsin usein tunti-ilanteessa tapahtuneet häiriöt ratkaistaan yksilökohtaisilla seuraamuksilla, vaikka häiriötilanne on tapahtunut ryhmän ehdoilla ja sen innoittamana. Haastavissa tilanteissa voisi yhteisöllisillä menetelmillä saada pysyvämpiä tuloksia työrauhan saavuttamiseksi. Koulu tarvitsee kuitenkin sekä yksilölähtöisiä että yhteisöllisiä prosesseja. Ainoastaan yksilöllisyyttä korostamalla voidaan tuhota yhteisöllisyys eivätkä sosiaaliset taidot pääse kehittymään. Kuitenkin yhteisöllisyyttä liikaa korostamalla saatetaan tuhota erilaisuus ja haudata kriittisyys. Keskitietä kulkemalla saavutetaan molempien edut. Yksilölähtöistä ajattelua tarvitaan, kun luodaan kullekin oppijalle opintopolkua, jossa hänen henkilökohtaiset ominaisuutensa, vahvuutensa ja tuen tarpeensa otetaan huomioon ja hyödynnetään oppimisen prosesseissa. Käytännössä tämä tarkoittaa kunkin kohdalla erilaisia opetus- ja ohjausjärjestelyjä, oppimisympäristöjen valintaa ja esimerkiksi aikataulutusta. Yksilöllisyyttä voidaan kuitenkin toteuttaa yhteisöllisesti. Koulun rakenteissa yhteisöllisyyden lisääminen voi tarkoittaa yhtäältä opettajuuden käytänteiden muutosta, yhteistyön lisäämistä, tiimityöskentelyä sekä yhteisöllisten menetelmien ja ympäristöjen hyödyntämistä opetuksessa. (Kuivakangas 2011, 120-27; Hautamäki 2008, 22.)

Tavoite luoda kansalaisuuteen valmistava yhteisö on asetettu yhteisessä eurooppalaisessa koulutuspolitiikassa. EU määrittelee aktiivisen kansalaisuuden elinikäisen oppimisen tiedonannossaan. Tämä tarkoittaa ”kansalaisen osallistumista kulttuuri- ja talouselämään sekä poliittiseen, demokraattiseen ja yhteiskunnalliseen elämään yhteiskunnan kokonaisuudessa ja sen yhteisöissä” (Komission tiedonanto 21.11.2001, 33). Aktiivisella kansalaisuudella tarkoitetaan edustuksellisen demokratian kautta osallistumista, yhdistystoimintaa tai suoraa toimintaa ja yhteiskuntakriittisyyttä. Äänestäminen, kunnalliset luottamustehtävät, eläinten oikeuksien puolustaminen ja lähipuiston säilyttämisen puolesta kampanjointi ovat aktiivista kansalaisuutta. Aktiivista kansalaisuutta opitaan kouluympäristössä luultavasti enemmän nonformaaleissa yhteyksissä kuin varsinaisten oppiaineiden opetussisältöjen pohjalta. Koulun virallinen

opetussuunnitelma valmistaa kokeisiin ja ylioppilaskirjoituksiin, mutta se ei herätä eikä aktivoi kansalaisuutta. Suomalainen nuori omaksuu kansalaisaktiivisuutta kotona, harrastuksissa, järjestö- ja nuorisotyön parissa sekä median parissa. Koulun opetussuunnitelmien tarkasteleminen aktiivisen kansalaisuuden näkökulmasta voisi tuottaa uusia tavoitteita, sisältöjä ja menetelmiä opetuskäytänteisiin. Nykyisen tietopainotteisen opetuksen tilalle on tarvetta luoda omaehtoiseen toimintaan perustuvaa, paikallisyhteisöjen kehittämiseen ja esimerkiksi kansalaisaloitteisiin kytkeytyvää prosessinomaista oppimista. Koulun rooli Suomessa kansalaisaktiivisuuden omaksumisessa on keskeinen, sillä koko ikäluokalle on mahdollista tarjota samansisältöistä opetusta. Nuorten tulisi ymmärtää, kuinka yhteiskunta toimii, kuinka se vaikuttaa yksilöihin ja kuinka yksilö voi vaikuttaa yhteiskuntaan monilla eri tavoilla osallistumalla ja vaikuttamalla. Koulun käytännön keinoja on laajalti; virallisella tasolla opetussuunnitelmien kehittäminen kansalaisuuskasvatuksen näkökulmasta, nonformaalissa kasvatuksessa nuorten neuvostojen ja nuorisopaneelien organisoiminen sekä kuntatason päätöksentekoon osallistuminen. Lisäksi erilaiset verkkoperustaiset osallisuuden muodot kehittyvät jatkuvasti, näitä tulisi hyödyntää opetuksessa. Koulu voisi myös hyödyntää yhteisöpalvelua kaikille opiskelijoille osana opintoja sekä järjestää valmennusta vapaaehtoisjärjestöissä toimimiseen. Kansalaisvaikuttamisen näkökulma opetussuunnitelmatyössä lisäisi parhaimmillaan yhteisöllisiä prosesseja ja yhteisöllisten menetelmien käyttöä. Suurin osa nuorista tarvitsee päämäärätietoista ja asiantuntevaa ohjausta vaikuttamishalun ja osallisuuden herättelyyn. Asenne- ja arvokasvatuksella on merkittävä rooli aktiiviseksi kansalaiseksi kehittymiseen. Ammatillisen koulutuksen todellisuutta on kuitenkin nuorten vähäinen kiinnostus yhteiskunnallisia asioita kohtaan. Yhteiskunnallinen kiinnostus on erityisen heikkoa syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden parissa. Yhteiskunnallisen aktiivisuuden mahdollisuuksia tulisikin lisätä sellaisissa yhteyksissä ja vaivattomin menetelmin, jotta ne tavoittaisivat myös syrjässä olevat nuoret. (Harju 2004, 18–23, 31–34; Välijärvi 2011, 27.)

Edellä kuvattuja koulun muutospaineita on käsitelty lähinnä perusopetuksen näkökulmasta. Näkemykset koskettavat kuitenkin myös ammatillista koulutusta. Teoriaopetuksen kulmakiviä ovat edelleen opettajakeskeinen tiedonjakaminen, tiedon muistaminen ja vertaileva arviointi, vaikka ammatillisessa koulutuksessa käytetäänkin varsin paljon myös käytännönläheisiä menetelmiä. Eri aineiden integraatio, kuten esimerkiksi matematiikan, äidinkielen tai yhteiskunta-, yritys- ja työelämä tiedon integ-

roiminen osaksi ammatillisia opintoja on eräs keino käytännönläheisempään ja non-formaaliin oppimiseen. Eri oppiaineiden yhteensulauttamista pyritään käyttämään erityisesti työvaltaisessa opetuksessa. Työvaltaisen opetuksen keskeinen ajatus on työn oppimisen rinnalla myös muiden taitojen omaksuminen. Työvaltaisen opetuksen voidaankin ajatella olevan lähellä nonformaalia ja informaalia oppimista. Työvaltainen opiskelu on samalla kertaa sekä yksilöllistä että yhteisöllistä. Jokainen opiskelija opiskelee omien henkilökohtaisten tavoitteidensa ja tarpeidensa pohjalta tehdyn suunnitelman mukaisesti, mutta saattavat samaan aikaan toteuttaa yhdessä muiden opiskelijoiden kanssa laajempia projekteja ja tehtäviä. Työvaltaisessa opetuksessa hyödynnetäänkin varsin usein erilaisia monipuolisia projekteja, joiden parissa työskennellessään opiskelija väistämättään joutuu miettimään kokonaisuutta suhteessa niihin keinoihin, millä siihen pyritään. Parhaimmillaan projekti tarjoaa opiskelijalle mahdollisuuksia näyttää osaamistaan ammatillisissa tehtävissä, oppia tiedonhankinnan ja käsittelyn prosesseja sekä toimia yhteisvastuullisesti tiimissä. Projektitehtävä saattaa vaatia opiskelijalta yhteistyötä työelämän edustajien, muiden yhteiskunnan toimijoiden ja alueiden sekä muiden opiskelijoiden ja opettajien kanssa. Työvaltainen oppiminen voi siis sisältää monipuolisesti tiedonkäsittelyä, palveluprosesseja, yhteiskunnallista aktiivisuutta, yhteisöllisiä prosesseja ja ammatillisia tehtäviä ammattialaan katsomatta. Riittäväällä, asiantuntevalla ja luontevalla ohjauksella nuorta voidaan ohjata tiedon maailmassa, pienin askelin yhteiskunnallisen vaikuttamisen ja palveluprosessien äärelle ammatillisten tehtävien varjolla. Tämä mahdollistaa myös syrjässä olevalle opiskelijalle mutkattoman suhteen luomisen sekä yhteiskuntaan että työelämään tulevaisuutta varten. Työvaltaisessa opiskelussa, opetuksessa ja oppimisessa voidaankin nähdä eräs keino vastata tulevaisuuden koulun haasteisiin.

5.2 Yhteisöllinen oppiminen ja pedagoginen hyvinvointi

Oppimisen ja koulutuksen haaste on tukea yksilöllisyyden vahvistumista ja samalla erilaisten yksilöiden kykyä toimia yhdessä. Oppimisen ja koulutuksen taustalla olevat oppimisteoriat ovat sosiaalisen kulttuurin muutoksen pohjalta uudelleen tarkasteltavana. Pitkään vallalla olleet kognitiivisen oppimisen ja tekemällä oppimisen näkemykset ovat saaneet rinnalleen sosiaalisen oppimisen ja hiljaisen tiedon teoriat. Hiljainen tieto on kokemukseen perustuvaa osaamista ja taitoa ja sitä voi oppia ainoas-

taan tekemällä. Hiljainen tieto on hyvin henkilökohtaista, toisin kuin sosiaalinen, yhteisöllinen tieto. Sosiaaliset tilat ja tilanteet, joissa oppiminen tapahtuu, eivät ole ainoastaan oppimisen näyttämönä vaan myös oppivia yhteisöjä. Yhteisöt ajattelevat, niillä on yhteiset arvot ja toimintatavat. Sosiaalisen ja yhteisöllisen oppimisen avainkäsitteeksi on noussut me-ajattelu (we-think). Me-ajattelulla tarkoitetaan sitä, kuinka ajattelemme, pelaamme, työskentelemme ja luomme yhdessä, yhteisönä, webin ansiosta ja sen kautta. Ihmiset, joilla on erilaiset tiedot, taidot ja taustat kokoavat yhteen osaamisensa ja ajattelunsa ja luovat uutta yhdessä. Verkko tarjoaa alustan toiminnalle, ideoiden jakamiselle ja yhteisen ajattelun kehittämiseksi. Ajattelijoiden erilaisuus on me-ajattelun voima. Erityisesti sosiaalisella medially on kyky saattaa yhteen erilaisia ajattelijoita ja lähestymistapoja. Tämän ideologian mukaan oppiminen ja luovuus edellyttää heterogeenisuutta, jota perinteisessä koulussa ei niinkään ole arvostettu. Yhteisöllinen oppimisen ja toiminnan kenttä, verkko antaa keinoja myös kriittisen pedagogiikan periaatteille, kaupallisuuden ja talouden vastustukselle. Kriittisen pedagogiikan periaatteiden lähtökohtana ovat yksilön tai laajemman ryhmän yhteiskunnallisten mahdollisuuksien kasvattaminen. Tällä pyritään lisäämään sosiaalisia taitoja sekä media- ja markkinavoimakriittisyyttä. Sosiaaliset yhteisöt antavat äänen erilaisille ryhmille ja tukevat osallisuutta ja kansalaisyhteiskunnan periaatteita. (Hautamäki 2008, 20-22; Aittola & Suoranta 2001, 31.)

Koulun uusi haaste on myös hyvinvoinnin tukeminen. Peruskoulumme hyvät tulokset antavat aiheita ylpeyteen, mutta samanaikaisesti oppilaat ja opettajat kokevat koulutodellisuuden stressaavaksi. Lisääntynyt koulukieltisyys ja yhä varhemmin tapahtuva syrjäytyminen ovat koulun todellisuutta. Opettajien uupuminen antaa myös viitteitä siitä, ettei koulu ole mielekäs työskentely-ympäristö. Oppimisella ja hyvinvoinnilla on yhteys. Riittävä hyvinvointi on oppimisen edellytys ja oppiminen puolestaan edesauttaa hyvinvointia. Pedagogisesta hyvinvoinnista voidaan puhua, kun opettajien ja oppilaiden välillä on hyvä vuorovaikutus, koulun sosiaalinen yhteisö on kannustava ja turvallinen, oppimisympäristöt ovat viihtyisiä ja tarkoituksenmukaisia sekä oppijoiden heterogeenisuus otetaan huomioon. Koulun muutokset ovat haastaneet hyvinvointia. Erityisesti muutostilanteet ovat vaikuttaneet opettajiin, mutta ne heijastuvat väistämättä myös oppilaisiin ja opiskelijoihin. Pedagoginen kehittäminen on toki tarpeen, vaikka se osaltaan heikentää hetkellisesti hyvinvointia. On kuitenkin syytä pohtia, miten kouluyhteisö toimii muutos- ja kehittämispaineissaan. Pedagogista hyvinvoin-

tia rakennetaan yhteisöllisesti, osallisuutta kokien. Pedagoginen hyvinvointi lisääntyy, kun oppimisympäristöjä kehitetään ja opettajien taakkaa kevennetään jakamalla koulun sosiaalista työtä erilaisten toimijoiden kesken. Tässä tarvitaan ohjaajia, nuorisotyöntekijöitä ja muita yhteisöllisten prosessien osaajia. (Pietarinen, Soini & Pyhäntö 2008, 53-59.)

Yhteisöllinen oppiminen ja pedagoginen hyvinvointi ovat riippuvaisia toisistaan. Mikäli koulu yhteisö ei ole kannustava ja turvallinen, eikä viihtyvyyteen kiinnitetä huomiota, ei yhteisö pääse vahvistumaan eikä yhteisöllisen oppimisen keinot tavoita sille asetettuja tavoitteita. Ammatillisen koulutuksen näkökulmasta yhteisöllisen oppimisen prosessit voivat sisältää hyvin käytännönläheisiä elementtejä siinä missä verkkope- rustaista toimintaa. Käytännönläheinen yhteisöllinen oppiminen todentuu erilaisten projektien ja työvaltaisen oppimisen keinoin. Projekteja voidaan toki tuottaa itsenäisesti ja yksin, mutta harvoin näin tapahtuu. Useimmiten projektit toteutetaan tiiminä, yhteistyössä muiden opiskelijoiden kanssa. Samalla opiskelijalla on mahdollisuus oppia vuorovaikutuksen lainalaisuuksia ja sosiaalisuutta reaali maailmassa. Ristiriitojen ratkaisu ja hankalat sosiaaliset tilanteet vaativat kuitenkin ammattitaitoista ohjausta. Työvaltaisessa opetuksessa voidaankin nähdä tilausta muille ohjauksen ammattilaisille, kuten nuorisotyöntekijöille, ammatinopettajan rinnalla tukemassa nuorten vuorovaikutustaitojen kehittymistä.

5.3 Media, informaatioteknologia ja viestinnän välineet koulun muutoksen mahdollistajina

Kansallisen ennakointiverkoston Oppiminen ja koulutus –tulevaisuustyöryhmä toteaa raportissaan (Hautamäki 2008), että muuttuneet toimintaympäristöt lisäävät opetukselle ja koulutukselle asetettuja vaatimuksia. Tulevaisuuden koulussa opettajan rooli muuttuu entistä enemmän oppimisen valmentajaksi, jonka tehtävä on tukea oppijoiden keskeisimpien avaintaitojen kehittymistä. Perusosaaminen ei enää riitä, vaan uutta tietoa on kyettävä luomaan, omaksumaan ja yhdistelemään. Ongelmanratkaisutaidot uusia menetelmiä ja uutta tietoa käyttämällä ovat keskeinen perusta oppimiselle. Nopeasti muuttuvassa, haastavassa yhteiskunnallisessa tilanteessa muutoksen valmiudet ovat olennainen kyky. Muutokseen sopeutuminen mahdollistuu oppimisen

avulla. Tulevaisuustyöryhmä osoittaa, että muutostarpeen ja koulutuksen todellisuuden välillä on kuilu, joka voidaan ylittää vain muuttamalla syvästi koulutuksen käytänteitä ja rakenteita. Työryhmä ehdottaa integroitujen virtuaalisten, sosiaalisten, mentaalisten ja fyysisten ympäristöjen oppimisympäristöjen kehittämistä. Yhteisöllinen osaaminen, tiedon hallinta ja monipuoliset viestintätaidot ovat tulevaisuuden tärkeimmät edellytykset sekä työelämässä että koulutuksessa. Erilaisia verkostollisia malleja toki hyödynnetään koulutusjärjestelmän eri tasoilla, mutta niissä hyödynnettävä pedagogiikka on jäänyt rakenteiden jalkoihin. Nuorten teknologiataidot ovat hyvät, mutta näillä taidoilla ei kuitenkaan ole yhteyttä elämänhallintaan tai teknologian hyödyntämiseen tavoitteellisen oppimisen tukena. Verkko- ja informaatioteknologiapedagogiikkaa tulisikin kehittää pontevasti, jotta taitojen ja pedagogisten valmiuksien rajat kohtaisivat. Median, informaatioteknologian ja verkkoperustaisten menetelmien käyttöönottoa hidastavat opettajien vielä varsin heikot tietotekniset valmiudet ja erilaiset uhkakuvat, kuten verkkohyökkäykset ja identiteettivarkaudet, joiden avulla voidaan sabotoida oppimisportaaleja tai suoriterekistereitä. Uhkakuvista huolimatta tieto- ja viestintäteknikka tarjoaa hyvät mahdollisuudet yhteisöllisen koulun rakentamiselle. Opettajan roolia olisi edellä mainituista syistä syytä tarkastella tarkemmin. Arjen opetuksessa kaivataan yhä enemmän taitovalmentajaa, tiedon lähteille opastajaa ja teknistä tukea. Kaikkien opettajien tuskin kannattanee yrittää hankkia kaikkea tietotaitoa, ennemminkin opetusta pitäisi yhä enemmän yhteisöllistää. Opetuksen rajoja tulisi miettiä uudesta näkökulmasta – mitä asioita voisi tapahtua koulun seinien ja kouluajan ulkopuolella virtuaalimaailmassa, kuka vastaa asiantuntijana mistäkin osa-alueesta ja kuinka yhteisöllistä opetusta tulisi järjestää siten, että se on taloudellista ja tehokasta? Yhteisöllisyydellä voidaan pedagogisten ja didaktisten kysymysten lisäksi ratkaista erilaisia tuen tarpeita, joita opiskelijoilla opinnoissaan on. (Emt., 20-24.)

Tieto- ja viestintäteknologian kehittymisen ja oppimiskäsityksen muutos ovat lisänneet tarvetta kehittää uudenlaisia oppimisympäristöjä. Sosiaalisella vuorovaikutuksella ja osallistuvalla toiminnalla on yhä suurempi merkitys oppimisympäristöjen suunnittelussa. Yhteisöllinen oppiminen on parhaimmillaan verkostojen yhteistä tiedon luomista ja koordinoitua yhdessä työskentelyä. Yhteisöllisten toimintojen avulla oppijat muokkaavat toistensa ajattelua ja luovat uutta tietoa yhdessä. Tämä edellyttää aikaa ja tilaa sekä sosiaalista vapautta olla eri mieltä asioista. Verkossa tapahtuva vuoro-

vaikutus on kuitenkin usein pinnallista, jolla ei ole syvällisiä oppimiseen tähtäviä tavoitteita. Samalla kuitenkin tiedonrakentelua tapahtuu niin vapaa-ajalla kuin opiskelun ja työn merkeissä, informaaleissa ja formaaleissa ympäristöissä. Näiden rajoja tulisikin pyrkiä entistä enemmän häivyttämään. Oppiminen on yhteisöllisen toiminnan lisäksi myös henkilökohtainen, yksilöllinen tapahtuma. Oppimisympäristöjen kehittämisessä tulisikin huomioida sekä yhteisöllinen että yksilöllinen näkökulma ja informaalin ja formaalin oppimisen rajat. Henkilökohtaisen oppimisympäristön käsite (PLE) vastaa tähän ongelmaan. PLE pyrkii oppimis- ja oppijakeskeiseen näkemykseen, jossa oppimisprosessia tuetaan holistisen ajattelun mukaisesti, kaikilla elämän alueilla. Keskeistä PLE-ajattelussa ovat yhteisöllisyys ja samalla henkilökohtaisuus, informaalin ja formaalin oppimisen rajojen rikkominen sekä kokonaisvaltaisuus. Käytännössä PLE-ajattelua toteutetaan erilaisin portfolioin, työkaluin ja teknisin oppimisalustoin, joista kukin oppija poimii itselleen tarkoituksenmukaisimmat välineet ja keinot. Formaali koulutus voisi esimerkiksi tarjota virtuaalitalan, johon opiskelijat voivat koota käyttämiään palveluita ja välineitä, jossa voisi muodostaa oppimisyhteisöjä ja koostaa oppimisprosessien tuotoksia. Sosiaalinen media ja erilaiset 3D-virtuaalimaailmat voivat olla PLE-ympäristöjä. Virtuaalimaailmojen visuaalisuus ja vuorovaikutteisuus mahdollistavat kanssakäymisen epävirallisen muodon ja parhaimmillaan innostavat luovaa ajattelua. Nuoremmille sukupolville erilaiset virtuaalimaailmat ovat jo osa heidän arkeaan. Voisi olettaa, että virtuaalimaailmojen työ- ja koulutuskäyttö tulee lisääntymään uusien sukupolvien myötä koulutuksen ja työelämän pariin. (Häkkinen, Juntunen & Laakkonen 2011, 53-57.)

Virtuaalimaailmat, sosiaalinen media ja verkkoalustat eivät ole kuitenkaan yksinomaan oppimista mahdollistavia ja ongelmattomia ympäristöjä. Ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja kohtaamisissa pätevät edelleen tietyt lainalaisuudet, jotka eivät muutu verkkoihin siirryttäessä. Ohjaajalla, opettajalla ja muilla kasvattajilla on edelleen tärkeä rooli ohjatessa lapsia ja nuoria sekä reaali- että verkkomaailmassa. Ohjausta on tarpeen ajatella niin ryhmäohjauksen kuin henkilökohtaisenkin ohjauksen näkökulmasta. Verkoissa muodostettavissa ryhmissä on mahdollista hyödyntää erilaisia yhteisöllisiä menetelmiä sekä hyvällä ohjauksella mahdollistaa yhteisöllisten oppimisprosessien syntyminen. Myös henkilökohtaisella ohjauksella on paikkansa, kunkin rakentaessa omaa oppimispolkuaan omista tarpeistaan ja tavoitteistaan lähtien. Vuorovaikutuksen ongelmat, kuten kiusaaminen eri muodoissaan, esiintyvät myös verk-

komaailmassa, ellei ohjaukseen ja kasvattavaan työhön panosteta. Ohjauksen kehittämiseen voisi etsiä vastauksia sekä työkoulu- tai pajapedagogiikasta että verkko-nuorisotyöstä. Verkossa tapahtuvaa nuorisotyötä on kehitetty Suomessa jo useita vuosia. Erilaisia neuvonta- ja ohjauspalveluja on saatavilla esimerkiksi harrastustoiminnan, etsivän nuorisotyön, sosiaalisen nuorisotyön ja kulttuurisen työn sarjoilla. Vanhempien lisääntyneen kiinnostuksen ja valveutuneisuuden lisääntymisestä huolimatta nuorisotyö pääsee kuitenkin usein lähemmäksi nuoren nettielämää. Oppimisympäristöjä kehitellessä tulisi ottaa huomioon myös kasvattajanäkökulma. Virtuaalimaailmojen käyttöönotto opetuksessa vaatii ohjauksen tarkastelua uudesta näkökulmasta ja uusien ohjauksellisten roolien hyödyntämistä opetuksessa. Koululla voisi olla mahdollisuus hyödyntää nuorisotyön keinoja verkko-ohjauksessaan.

6 NUORISOTYÖN EDELLYTYKSET JA HAASTEET AMMATILLISESSA KOULUTUKSESSA

6.1 Nuorisotyön tarve ja lähtökohdat ammatillisessa oppilaitoksessa

Nuorisotyön ja toisen asteen ammatillisen koulutuksen ylisektorisen yhteistyön mallia koottiin tässä työssä ryhmäkeskusteluihin ja haastatteluihin. Apuna käytettiin teemoja, joita nostettiin aiemmin käydyistä keskusteluista, aiemmin tuotetusta tiedosta sekä työyhteisöjen kokemuspohjasta. Humanistisen ammattikorkeakoulun Uusiutuva koulu ja nuorisotyö –hankkeesta saatua taustamateriaalia hyödynnettiin keskustelussa ja haastatteluissa. Hankkeessa tuotettu kaavio ”Nuorisotyön asiantuntijuus yhteisöllisessä pedagogiikassa koulussa” avasi aihekirjallisuuden tukena minulle tutkijana nuorisotyön itselleni hieman vierasta kenttää visuaalisesti. Lisäksi hankkeen tuottama määritelmä yhteisöllisestä pedagogiikasta koulussa toimi heijastuspintana oppilaitoksen omaa toimintaa ohjaaville arvoille ja terminologialle ja auttoi erityisesti koulun henkilökuntaa hahmottamaan nuorisotyön kenttää, vaikka käsitettä pidettiin vielä hieman vieraana ja uutena. Keskustelun ja haastattelujen oli tarkoitus pohtia ja tuottaa vastauksia seuraaviin kysymyksiin: rakenteelliset muutostarpeet toiminnan edellytyksenä, toimintaa ohjaavat arvot ja taustafilosofia: roolit ja professiot oppilaitoksessa ja niiden merkitys suhteessa toiminnan onnistumisen edellytyksiin, käytännön asioi-

den, kuten tilojen, menetelmien, välineiden ja työajankäytön kysymykset sekä erityisesti yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen oppimiseen vaikuttavat tekijät.

Haastatteluissa pohdittiin aluksi sitä, miksi nuorisotyöntekijää tarvitaan oppilaitokseen ja mihin tarpeeseen se vastaa. Taustaa pohdittiin sekä koulun että nuorisotyön näkökulmasta. Oppilaitoksessa nähdään kokonaisvaltaisen ohjauksen näkökulmasta tarvetta kuulla niiden toimijoiden ääntä, jotka ovat nuorta lähellä myös muussa kuin koulukontekstissa. Nuorisotyön näkökulmasta yhteistyötä on rakennettava, jotta jonkinlainen kontaktipinta säilyisi nuoren kouluun myös toisella asteella, joka nyt puuttuu lähes täysin. Nuorten elämänhallinnalliset ongelmat ja niiden aikaa vievät ratkaisuyritykset lienevät merkittävien tarvetta selittäviä tekijä. Lisäksi nähdään oppilaitoksen käytänteissä, tiloissa ja tavoissa erilaisia syitä, jonka vuoksi nuorisotyöstä olisi hyötyä kouluarjessa. Myös ylisektoriselle ajattelulle nähdään tarvetta. Vastauksia voidaan kin tyyppitellä nuorisotyön tarpeen näkökulmasta ***ylisektorisen yhteistyön, koulun käytänteiden ja muutostarpeiden mukaan sekä elämänhallinnallisin perustein.***

Ylisektorinen yhteistyö nähdään tärkeänä niin ammatillisen koulutuksen kuin nuorisotyönkin näkökulmasta. Yhteis- ja verkostotyölle nähdään kehittämisen tarpeita, etenkin tiedonsiirron osalta. Tiedon siirtymisessä on havaittu olevan merkittäviä ongelmia erilaisten käytänteiden kehittämissyrkimyksistä huolimatta. Nuorisotyön luonteva yhteistyö erityisesti sosiaalitoimen ja mielenterveystyön kesken takaisi koulun opiskelijahuoltoryhmille riittävästi tietoa ja vastaavasti voisi välittää kouluun liittyvää tietoa muille toimijoille. Tässä nähdään runsaasti mahdollisuuksia niin nuorisotoimen kuin oppilaitoksenkin toimijoiden taholta. Keskusteluissa ihmetystä herätti koulun ja nuorisotoimien erillisuus, vaikka tavoitteet ja kohderyhmä ovat samat.

Kyllä nuorisotyön ja koulun pitäis olla automaattisesti yhteistyössä.(Y4)

Yhteistyö perustuu siihen, että nuorta ajatellaan kokonaisuutena – siinä missä koulu tekee omaa tehtäväänsä, nuorisotyö tukee nuoren kasvua. (R1)

Nuoret tarvii apua asioiden hoitamisessa, jos vaikka sossustakin soiteetaan, ne tarvii sinne kaveriksi jonkun. Tätä viranomaisyhteistyötä on varmaan jonkun verran.(Y4)

Omassa työssä nuorisotyöntekijä olis linkki vapaa-aikaan. Tärkeää olis, että tieto siirtyis kuitenkin. Sit tää, et se vois hoitaa niitä käytännön asioita, mihin itsellä ei todellakaan ole mahdollisuutta. (Y2)

Jos nuoren elämässä on menossa jotakin, päihteitä tai esim avioerokriisiä perheessä tai jotain.. jonkun pitäis siellä koululla olla kytköksissä sosiaalitoimeen, perhetyöhön jne, jotta saadaan asiat oikeasti sujumaan. Koulun puolelta on turha odottaa, että sieltä ottavat yhteyttä. Koulun on myös turha odottaa että matikanumerot nousee, vaikka opo tai kuraattori tai erityisope tekis mitkä temput, kun sillä nuorella on kaikki asiat sekaisin. Eihän se mitenkään pysty keskittyy koulun, eikä niillä tukitoimilla ole sitten merkitystä ennen kun perusasiat on hoidettu. (R2)

Yhteistyöhön liittyvänä ongelmana on aiemmin nähty erityisesti koulun pidättyvä tiedonsiirto tai sen puuttuminen. Nuorisotyöntekijät näkevät, että mikäli he olisivat saaneet ajoissa tietoa nuoren opiskeluun liittyvistä hankaluuksista, joissakin tapauksessa myös keskeyttämiseltä olisi välttytty. Tähän liittyviä kommentteja nousi erityisesti nuorisotyön toimijoilta, mutta myös oppilaitoksen toimijat tunnistivat ongelman. Riittävä tiedonsiirto antaisi paremmat mahdollisuudet nuoren kokonaisvaltaiseen ohjaukseen niin nuorisotoimen kuin koulun oppimisen tukipalvelujen näkökulmasta.

Kyllä se meillä nuorisotoimessa on ollut ihan selkee ajatus, että nuorisotyötä pitää alkaa tehdä amatsussakin. Tiedonsiirto ja sen nuoren kokonaisvaltainen huomioonottaminen olis mutkattomampaa. (Y4)

Ja voi käsitellä vapaa-aikaan ja perhetilanteeseen liittyviä juttuja koulusakin kun se nuorisotyöntekijä tietää mitä sille muuten kuuluu. Siitä on kokemuksen mukaan hirveesti hyötyä koulunkäynnille, kun esimerkiksi niitä kotiasioita saadaan rauhoittumaan, niin se jaksaa käydä sitä koulua eikä sen kaikki energia mene niiden asioiden vatvomiseen. (R2)

Ne nuoret häviää ihan täysin kun ne menee ammattikouluun! Niitten koulunkäynnistä ei oo mitään havaintoo, ennen kun ne tulee kertomaan, että ne on potkittu pihalle tai lähteneet lätkimään. Ei mitään virallista tietoo siirry. (R2)

(...) mitään virallista ilmoitusta ei koululta tule ongelmista tai jos ne keskeyttää tai erotetaan. Siis ne käy jatkuvasti tilalla, me tiedetään niitten asioista noin muuten, mutta koululta mikään tieto ei siirry.(R1)

Koulun käytänteet ja muutostarve ovat herättäneet tarpeen nuorisotyön osaamiselle kouluarjessa. Erityisesti ryhmäkeskustelussa vastaajat olivat yhtä mieltä siitä, että koulu on muutostarpeen edessä. Yhteiskunnan, nuorten kulttuurin ja tiedonkäsityksen muutos edellyttävät uutta ajattelua myös koulun arjessa. Nuorison tapa- ja toi-

mintakulttuurin muutosten nähdään vaikuttavan opettajan työhön ja sen vaatimuksiin. Koulun toimintakulttuurilla ja erityisesti opetuksella nähdään yhteys myös koulutuksen läpäisyyn ja keskeyttämiseen. Haastatteluissa tähän kiinnittivät huomiota erityisesti koulun toimijat, mutta vastaavia puheenvuoroja kuultiin myös nuorisotyöntekijöiltä. Koulun voidaankin nähdä tarvitsevan nuorisotyön näkökulmaa niin yhteisöllisiin prosesseihin kuin henkilökohtaiseen ohjaukseen.

Siis kouluhan on oikeesti aikamoisen muutoksen edessä, koko yhteiskunta muuttuu, nuoret on muuttunu, niiden ongelmat on muuttunu. Eiköhän tässä olla sellaisessa tilanteessa, että koulumaailmankin on pakko muuttua. Ollaan jotenkin niin omassa poterossa ettei nähdä kokonaisuutta. Kyllä kouluihin kaivataan jo muitakin ammattikuntia kuin opettajia. En mä osaa opettajana olla huolissani, että ne mun asemaa uhkais, pikemminkin niin, että tarvitsen niitä kaveriksi jakamaan tätä työtä.(Y5)

Kyllähän tää maailmakin on muuttunut, että miten ne opettajat pärjää näiden nuorten maailmassa, sitä välillä ihmettelen. Tää on ollut meidän työyhteisössä sydämen asia, että meidän ammatillisuutta pitäis käyttää siellä koulussa, siellä tarvitaan tällainen välikäden tyyppi. Kyllähän tälle työlle selvät taustalähtökohdat on olemassa ja osoitettavissa, että tätä tosiaan tarvitaan.(Y4)

Kyllä se on tosiasia, ettei kaikki opet pärjää näiden nuorten kanssa. Niillä on ihan omat jutut ja tavat tehdä asioita. Koko toi somemaailma ja kaikki, ne tekee asioita ihan toisella tavalla kun opettajien sukupolvi. Kun niillä menee sukset ristiin, niin kuka niiden kanssa sitten jatkot selvittää oikeesti, vaikka me ohjattaiskin se jonnekin työkkäriin tai muualle. Jotain pitäis tehdä jo ennen kun ne lähtee lätkimään.(Y5)

On tosi tylsä miettiä, miten nämä pitää liittää läpäisyyn, talousarvioihin, mittareihin ja muihin organisaation tasoon asioihin, mutta kyllä tätä tarvii tarkastella siitäkkin näkökulmasta. (Y1)

Elämänhallinta on osoittautunut sekä haastattelujen että omien kokemusteni mukaan suurimmaksi yksittäiseksi ongelmatekijäksi, johon oppilaitoksen on yksin vaikea löytää ratkaisua. Erityisesti elämänhallinnallisissa kysymyksissä ylisektoriselle työlle ja mutkattomalle tiedonvälitykselle on tarvetta. Lisäksi ongelmana on oppilaitoksen resursoinnin ohjaaminen yksittäisten opiskelijoiden käyttöön – tarvittaisiin enemmän asiantuntevaa laaja-alaista henkilökohtaista ohjausta, tukityötä ja nuoren rinnalla kulkemista. Haastatteluissa korostui näkemys, että oppilaitoksen tarkoitus on ensisijaisesti järjestää ammatillista koulutusta, vaikka erilaiset tukitoimet nähdäänkin hyvin tärkeinä. Oppilaitoksen tarjoamalla henkilökohtaisella ohjauksella pyritään ensisijai-

sesti henkilökohtaisten suunnitelmien tarkistamiseen ja opiskelun sekä oppimisen edistämiseen, vaikka muidenkin elämänalueiden asioita käsitellään. Vaikeat elämänhallinnalliset ongelmat eivät ole yksin oppilaitoksen ratkaistavissa, varsinkaan niiden alettua jo varhaislapsuudessa. Varhaista puuttumista tulisi haastateltujen mielestä olla jo päiväkotiyästä lähtien, tukihenkilöitä ja erilaista tukitoimintaa tarvittaisiin lapsen ja nuoren kaikilla elämänalueilla. Varhaisessa vaiheessa tarjottu riittävä tuki vähentäisi myöhemmin korjaavien toimenpiteiden tarvetta. Nuorisotyöllä nähdään olevan tähän hyvät mahdollisuudet sen menetelmien sekä tavoitettavuuden vuoksi. Elämänhallinnalliset syyt nähdään suurimmaksi yksittäiseksi opintojen keskeyttämisen syyksi sekä koulutuksen että nuorisotyön näkökulmasta.

Jos me ei tehdä jotakin näiden nuorten kans joilla on näitä elämänhallinnallisia vaikeuksia, niin eihän ne ole täällä kohta. Mitä paremmin se nuori meillä voi, kokonaisvaltaisemmin, se on kaikkien hyöty. Kun sen eteen työtä tehdään, sillä seuraamuksella, että se oppimien on helpompaa, ryhmänohjaajan ei tarvitse tapella sen ryhmäkäyttäytymisen kans, pois-saolot vähenevät. Opiskeluvalmiudet kun kehittyvät, niin voidaan rauhassa keskittyä opetustehtävään.(Y1)

Kun panostettais mielummin näihin arjen toimintoihin, nuorisotyöntekijöihin ja muihin, niin voitaisiin ennaltaehkäistä näillä järjestelyillä, eikä tarvittaisi välttämättä siinä mittakaavassa niitä korjaavia toimenpiteitä. (Y4)

Jos ne asiat ovat pielessä, ei kukaan voi odottaa, että pystyy keskittymään oppitunteihin. Monella se näyttäytyy siten, että opiskelu päättyy siihen, jos se ei saa riittävästi tukea opintoihin. Elämänhallinnalliset ongelmat on kyllä suurin syy tähän tuen tarpeeseen ja ne on vielä monimutkaistuneet rutkasti. Kun sitä narun päätä saa jotenkin auki, niin on se niin patti se tilanne. On todella paradoksaalista, että meidän täytyy yrittää pitää niistä kiinni, vaikka ne on täysin kykenemättömiä opiskelemaan. Muuta tukea tarvittais. Kauhean monet hyötyis nimenomaan nuorisotyön kautta saadusta avusta, paikalliset palveluntuottajat ja ihmiset tunteen.(Y1)

Suhteessa koulun päämääriin, nuorisotyöllä on jokseenkin samankaltaiset tavoitteet nuorten kasvun ja hyvinvoinnin edistäjänä. Keinot ja taustafilosofia ovat kuitenkin toiset. Nuorisotyö painottaa oppimisympäristöissään ja oppimiskäsityksessään nonformaalia ja informaalia luonnetta. Haastatteluissa korostettiin oppimisen tapahtuvan usein helpommin muodollisen koulutuksen ulkopuolella kuin sen sisällä. Lisäksi haastateltavat sekä ryhmäkeskustelussa että yksilöhaastatteluissa yli ammattirajojen

korostivat nuorisotyön joustavuutta ja soveltamismahdollisuuksia arjessa. Joustavuudessa nähdäänkin mahdollisuuksia nuorisotyölle asettua oppilaitoksen arjessa monenlaisiin prosesseihin. Nuorisotyön lähtökohtia oppilaitostyössä voidaan tyypitellä **nuorisotyön roolin, uuden oppilaitosympäristön sekä toiminnan taustafilosofian mukaan.**

Nuorisotyön rooli oppilaitoksessa nähdään hyvin joustavana, vaikka samalla halutaankin työnkuvan tarkalla määrittelyllä poistaa sen hyväksikäytön mahdollisuus. Joustavuutta työnkuvaan kaivataan etenkin nopeiden interventioiden ja tilanteisiin reagoinnin vuoksi. Opettajan rooli on sidotumpi, ryhmiin ja kiinteisiin aikatauluihin kiinnittynyt, kun vastaavasti nuorisotyöntekijällä toivotaan säilyvän vapaus toimia silloin, kun toimintaa tarvitaan. Lisäksi eräänlaiselle ”harmaalle alueelle” toivotaan toimijaa. Tällä tarkoitettiin niiden opiskelijoiden ohjausta, jotka eivät enää kuulu varsinaisesti oppilaitoksen toimintakenttään mutta myös kouluajan ulkopuolista toimintaa.

Nuorisotyöntekijän rooli on niin paljon joustavampi, voi tehdä kotikäyntejä ja näitä asioiden hoitamisia. (R2)

Meillähän on ollut tänä syksynä ongelma, että meiltä keskeyttäneet pyörii täällä. Kukaan ei tiedä miks ne täällä pyörii. Ja sit ne, joiden pitäis olla tunnilla, pyörii sit näitten turistien kans. Ja sit nekin pyörii täällä, jotka on meiltä valmistuneet, mutta eivät ole saaneet töitä. Mutta kun meillä ei ole ketään ihmistä, joka vois jäädä niiden kanssa turisemaan, kysellä voisko olla avuksi jossakin asiassa ja onko niillä jotakin suunnitelmia tai muuta. Sillon näistä ihmisistä tulee ongelma, kun ei voida järjestää niille mitään. Jos olis sellainen tavallaan ylimääräinen ihminen, joka vois niitä jututtaa ja kattoa. Koulu on tiloiltaan kankea ja tällainen poteroajattelu et ei kuulu meille, vaikka pitäis olla enemmän sellaista jatkotukeakin. (Y4)

Monet nuoret ei harrasta mitään, tätä kautta vois löytyä sellaista mielekästä tekemistä, mihin ei muuten olisi varaa tai ei löydä paikkaa, missä harrastaa. Monethan luopuu yläkouluiässä harrastuksistaan. Tää malli antais hyvän pohjan. Tää edellyttää iltapäivän, mut ei välttämättä illan toimintaa, se vain pitäis vaan suunnitella hyvin, mikä tavoittais niitä nuoria paremmin. Et onks se heti koulun jälkeen vai illalla tapahtuva työ. Tätä pitää pohtia.(Y3)

Uusi oppilaitosympäristö nousi keskusteluissa esiin erityisesti uusien tilojen ja lukioyhteistyön tiimoilta. Ylöjärven koulukeskukseen kokoontuu koko toisen asteen koulutus saman katon alle. Tässä nähtiin tulevan sekä ongelmia että hyötyjä. Nuorten sopeutumisesta oltiin kuitenkin samaa mieltä, kaikkien mielestä nuoret sopeutu-

vat uuteen yhteisöön paremmin kuin henkilökunnan ennustettiin sopeutuvan. Myös opiskelijoiden osallisuutta pohdittiin tässä yhteydessä. Yksimielisesti nähtiin lukion lisäävän oppilaskunta-aktiivisuutta. Tässä nähtiin myös huolta siitä, että lukiolaisten opiskelija-aktiivisuus vähentää entisestään niukkaa ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden osallisuutta. Lisäksi nousi esiin lukion vastaanottohalu erilaisille tukitoimille ja nuorisotyölle. Kaiken kaikkiaan lukioyhteistyössä ja uuden yhteisön rakentamisessa nähtiin nuorisotyön osaamiselle tarvetta ja tilausta. Haastateltujen mielestä nuorisotyöllä voidaan vaikuttaa nuorten osallisuuteen edistävästi.

Mielenkiintoista on seurata, miten lukion ja ammattikoulun väki sopeutuu saman katon alle, että tuleeko sellaista samanlaista kun aikanaan oli peruskoulu-uudistuksen kanssa, että ne oppikoulun opet joutuivat opettamaan koko ikäluokkaa ja se oli niille kova paikka. Tähän koskee vaan henkilökuntaa, kyllähän ne nuoret menee saman katon alla, kun ne jos ennestään tuntee toisensa ja viettävät vapaa-aikaa yhdessä. Liiketalous ja sotehan sopeutuu hyvin niihin lukiolaisiin, mutta se meidän metalli ei ehkä sitten sovi siihen kuvioon.(Y3)

Kyllähän ne nuoret luokittelee, että sä oot Jämällä ja sä oot lukiossa, mut ei toi Ylöjärven lukio mikään eliittilukio ole, niin kyllä ne sinne yhdessä sopeutuu. Nuoret varsinkin, kun ne jo tuntee toisensa, mutta sitä en tiedä miten noi lukion ja amatsun opet sopeutuu. Et ei näitä voi vielä ennakoida, mutta nuorisotyöntekijällä on kyllä hyvä asema siinä niiden nuorten yhteisöllisyyttä lisäämässä. Et voisin epäillä, että nuorilla ei tule ongelmia uuden lukion ja amatsun yhteenliittymässä, mutta henkilöstölle saattaa tulla. Nuorilla ei ainakaan ole sotatannerta tulossa.(Y4)

Lukiossa ei ole semmosta kulttuuria, olettavat ennemminkin opiskelijoiden pitävän itse huolta kaikista asioistaan ja opinnoistaan. (R2)

Mä näen helposti noi lukiolaiset mukana oppilaskunnassa ja tutor-touhuissa. Nytkin siellä on enimmäkseen niitä hyvin koulunsa hoitavia ja pärjääviä. Ollaan kyllä systemaattisesti viime vuoden aikana houkuteltu niitä metallin ja raksan lusmujätkiä mukaan, ne pärjää tosi hyvin yleensä noissa sosiaalisissa tilanteissa, kun esitellään koulua esimerkiksi avoimissa ovissa. Niitä pitäis enemmän kannustaa siihen, se näkyy heti muussakin opiskelussa, kun saavat näyttää jotakin missä ovat hyviä.(R6)

Niin kyllä sinne tulee sellaista kahden kerroksen väkeä. Miten se nuorisotyöntekijä vois vaikuttaa tähän ettei näin pääsis syntymään?(R5)

Taustafilosofiaa pohdittiin sekä teoreettisella että käytännön tasolla. Taustafilosofiaa tarvitaan, jotta kaikki toimijat ymmärtävät samoja asioita toiminnalla sekä pyrkivät samoihin päämääriin. Keskustelu käynnistettiin yhteisöllisen pedagogiikan käsitteellä,

HUMAK:n Uusiutuva koulu- ja nuorisotyö –hankkeessa syntyneen määritelmän avulla. Kouluyhteisössä toteutetulla yhteisöllisellä pedagogiikalla tarkoitetaan nuorisotyön tavoitteisiin, tehtäviin ja arvoihin perustuvaa toimintaa, jonka keskeisiä tehtäviä koulussa ovat ehkäisevä työ sekä yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistaminen. Yhteisöllisen pedagogiikka nojaa vahvasti informaalin kasvatuksen ja nonformaalin oppimisen teorioihin sekä sosiaalipedagogiikkaan. (Kauhanen 2011, 6-9.)

Yhteisöllisen pedagogiikan käsite nähtiin hyvänä teoreettisena kehyksenä toiminnalle, mutta arjen työssä vaikeana käyttää. Kaikilla toimijoilla on kuitenkin oma lähestymistapansa ja käyttöteoriansa, jonka varaan omaa toimintaa rakentaa. Kokonaisvaltaisella ohjauksella on sijansa Pao:n käytänteissä jo nyt, nuorisotyön myötä sille nähdään uusia painotuksia.

Koulun kulmasta tää yhteisöllinen pedagogiikka näyttää hyvältä, mut pedagogina ajattelen sitä helposti myös laajemmin. Hyvä että tätä käsitteellistetään, mutta vaatii työtä, että tulee osaks arkea tää ajattelu.(Y5)

Ei sitä työtä kannata alkaa esittämään kauhean vaikeilla termeillä, esimerkiksi taustafilosofiana sosiaalinen pedagogiikka, kriittinen pedagogiikka ja sit vaikka toi yhteisöllinen pedagogiikka ohjaa varmaan toimintaa, mutta ei niitä nyt arjen työssä voi käyttää, ei ne sille nuorelle mitään sano. (Y4)

Yhteisöllinen pedagogiikka –käsitettä voi kyllä viljellä hankehakemuksissa, mut ei tässä arjessa. Sillä ammattinimikkeelläkään ei ole niin paljon merkitystä, kun siitä tulee joku Matti tai Mari kuitenkin. (Y3)

Oppilashuollon uus laki kyllä sanoo ja mun mielestä pitäisi ottaa huomioon lapsen kokonaiskehitys. Ei niitä voi erottaa toisistaan (koulutusta ja muuta elämää). (R2)

Lisäksi pohdittiin taustafilosofiaa tilojen ja käytännön toiminnan kannalta. Esimerkiksi tilanteessa, kun opiskelija tulee poistetuksi tunnilta, tulisi olla mahdollisuus päästä nuorisotyöntekijän kanssa purkamaan tilannetta ja työskentelemään. Tämän tyyppiselle tukipisteelle ja ohjaukselle nähtiin runsaasti tarvetta erityisesti oppilaitoksen toimijoiden puolelta. Nuorisotyöntekijät puolestaan kiinnittivät huomiota toiminnan vapaaehtoisuuteen, jotta välttyään virallisuudelta. Lisäksi tilojen nonformaaliin luonteeseen kiinnitettiin huomiota viihtyisyyden näkökulmasta.

No ongelmatilanteessahan vois lähettää sen opiskelijan sinne Ohjaamoon, jolloin se ei jää vaan käytävälle notkumaan tai lähde kotiin. Varsinkin jos kuraattori ei ole paikalla. Selkeää ohjausta pitää olla tarjolla, jos opella ei ole aikaa yhden opiskelijaa ohjata. Mutta mikään klinikka ei saa olla, pitää perustua vapaaehtoisuuteen. (R2)

Mahdollisimman paljon luokkahuoneesta erilainen tila, kutsuva, helppo tulla, matala kynnyks, mattoja, sohvia. (R1)

6.2 Nuorisotyön oikeutus ammatillisen koulutuksen toimintaympäristössä

Koulun instituutio pitää sisällään näkymätöntä ja näkyvää hierarkiaa. Henkilöstön erilainen asema suhteessa ydintehtävään vahvistaa hierarkkista ajattelua. Myös juridisilla vastuilla, koulutustasolla ja käytännön seikoilla, kuten työtiloilla ja palkkauksella, on vaikutusta rooliajatteluun. Opetus- ja ohjaustyössä toimii monen ammatin edustajia opinto-ohjaajista erityisohjaajiin. Tutkimuksessa käytyjen haastattelujen ja ryhmäkeskustelujen perusteella voidaan sanoa, että eriarvoisuus ei ole kovin näkyvää, mutta se on olemassa. Yhtäältä kysymys on oppilaitoksen prosessien arvostuksesta ja toisaalta tekijöiden koulutustaustasta ja perinteisestä asemasta hierarkiassa. On kiistatonta, että oppilaitoksen ydinprosessi liittyy oppimiseen ja opettamiseen, jossa opettajan merkitys on korvaamaton. Tämä tarkoittaa nimenomaan profession, ei niinkään persoonaan liittyvää asemaa. Opettaja ei kuitenkaan voi organisoida koulutusta ja opetusta yksin. Ilman muita palveluja sekä oppimisen ja opiskelun tuen järjestelyjä koulutusta olisi mahdotonta järjestää koko ikäluokan oikeutena työelämää ja yhteiskuntaa palvelemaan. Edellä mainitusta ja laajemmasta humanistisesta näkökulmasta katsoen voidaankin yhdenvertaisuuden olevan merkityksellinen perusta organisaation filosofiassa ja toiminnassa. Uusien toimijoiden rantautuminen oppilaitokseen edellyttää prosesseja, joissa vahvistetaan uusia rooleja. Nuorisotyöntekijän oikeutus tehdä työtä, arvostettu asema yhteisössä täysivaltaisena jäsenenä ei tule itsestään selvyytensä. Roolin vakiintuminen vie toki aikaa ja persoonallisuudellakin on merkityksensä, mutta ennen kaikkea asema luodaan päättäjätasolla, keskusteluissa tutkintalojen välillä ja yleisessä diskurssissa. Opettajanhuoneen avaimet ovat ansaittavissa, mutta ne pitää myös luovuttaa.

Haastatteluissa nuorisotyöntekijän rooli oppilaitoksessa ja oikeutus tehdä työtä nousivat useissa puheenvuoroissa esiin, monesta näkökulmasta. Yhtäältä pohdittiin selkeätä, hyvin määriteltyä tehtävänkuvaa, toisaalta sitä, miten työnkuva istutetaan työyhteisöön luonnolliseksi osaksi. Tärkeänä nähdään myös muun henkilöstön pohdinta siitä, miten nuorisotyöntekijä tulee vaikuttamaan omaan työhön ja sen käytänteisiin. Myös johdon sitoutuminen nähtiin työn oikeutuksen kannalta merkittäväksi. Työn oikeutukseen liittyviä vastauksia voidaan tyypitellä **työnkuvan määrittämisen, työn oikeutukseen johtavan toiminnan ja opiskelijahuoltoryhmien merkityksen kautta**.

Työnkuvan määrittäminen selkeästi nähdään tärkeänä roolin kiinnittymisen kannalta. Yhtä mieltä oltiin siitä, että uusi rooli syntyy ja kiinnittyy työyhteisöön vasta, kun työnkuva määritellään ja hyväksytään yhteisesti. Yksittäisen koulun tasolla on merkitystä käytännön toiminnan kuvaamisella. Lisäksi nuorisotyön taholta toivottiin myös ylemmällä poliittisella tasolla huomion kiinnittämistä nuorisotyön osa-alueisiin ja niiden johdonmukaiseen kuvaamiseen. Nuorisotyön toimijat itse kokivat kenttänsä hyvin kirjavaksi ja monipuoliseksi, mutta näkivät, että yksittäisiä alueita voidaan kuvata ja toimintaa perustella virallisemmin. Hyötynä tästä syntyisi arvostusta sekä vakiintunut asema nuorisotyön eri alueilla.

(...) jos se tekee nimenomaan sitä koulutyötä, niin kyllähän sillä pitää olla selkeä rooli siellä koulussa. Ettei siitä tule välituntivalvoja tai opettajan kassinkantaja. (R1)

Suurin haaste on siinä, otetaanko sitä koulun henkilöstössä tosissaan. Siksi ne raamit pitää olla tosi selkeitä. Tavallaan osittain nuorisotyöntekijä, osittain niin kun sosiaalityöntekijä. (R2)

Nuorisotyön toimija oppilaitoksessa pitäisi määritellä todella tarkkaan, vaatii oppilaitokselta joustavuutta – siinä on ristiriita olemassa. Vapaus ja vastuu – jos annetaan vapautta, jos on joustava malli, tarvitaan myös hyvin määriteltyjä tehtävänkuvia, yhteiset pelisäännöt. Ennen sitä asialla tulee olla yhteinen oikeutus. (Y1)

Kun me ei aina itsekään tiedetä, että mikä se on se juttu. Että kyllä tätä nuorisotyötä ja sen eri osa-alueita pitäisi kuvata ylhäältäpäin, jo ministeriötasolta ja niin edelleen, jotta se vähän selkiytyy se kuva. Se on avartavaa niille yhteistyökumppaneille, niin kun esimerkiksi koululle, mut se on avartavaa myös meille itselle, jotta osataan asennoitua siihen, mitä meiltä odotetaan. Siis onhan meillä tietenkin kaikenlaisia ideoita ja osaamista

ja tehdäänhän me peruskouluissa jo koulunuorisotyötä, mut onks se valtakunnallisesti samanlaista, on taas toinen juttu. (Y4)

Nuorisotyöntekijän henkilökohtaisilla ominaisuuksilla ja luonteella nähtiin olevan myös merkitystä työnkuvan määrittymisessä. Useissa puheenvuoroissa korostettiin persoonalla olevan merkitystä sille, millaisia työtehtäviä tämä mieluiten tekee, millaista erityisosaamista ja vahvuuksia nuorisotyöntekijällä on. Kuitenkin työnkuvan johdonmukaisella kirjaamisella voidaan vaikuttaa siihen, että sen muodostuminen ei ole liikaa kiinni yksittäisen henkilön ominaisuuksista ja toiminnasta.

Työnkuvaan vaikuttaa kauheesti tää persoona.(Y2)

Nuorisotyöllä on ollut vähän se ongelma, että on ollut niin paljon henkilökemioista ja persoonasta kiinni, mitkä on intressit ja tavoitteet yhteistyölle. Ja sit aika usein kallistutaan, että koulu on niin vaikea, mutta kyllä se on niinkin, että nuorisotyön kuva on epäselvä, siitä on niin vaikea saada kiinni, etten yhtään ihmettele, vaikka opettajilla on joskus sellainen olo, että mihin me oikeestaan teitä tarvitaan ja mitä te nyt oikeesti teette.(Y4)

Työn oikeutukseen johtavaa toimintaa on haastateltavien mielestä tehtävä määrätietoisesti ja heti alusta alkaen, jotta uudelle roolille syntyy paikka työyhteisössä. Haastateltavien mielestä oma sisäinen markkinointi, tiedottaminen koteihin, sekä johdon ja muun henkilökunnan vaikuttaminen ovat keskeisiä vaikuttamisen keinoja. Johdon rooli nähtiin hyvin tärkeänä. Johdon sitoutumisella uuden toimijan työnkuvan tukemiseen ja kehittämiseen voidaan vaikuttaa ratkaisevasti toiminnan edellytyksiin. Kukin esimies voi omalle henkilöstölleen avata yhteistyön mahdollisuuksia ja uuden toimijan palvelujen hyötyjä. Kuitenkin myös jokaisen työyhteisön jäsenen nähtiin olevan vastuussa siitä, kuinka antaa tilaa uudelle tulokkaalle.

Pitää vain kauhean tarkkaan kiinnittää heti alussa huomiota siihen, että ne kiinnittyisivät tähän systeemiin, etteivät jää ulkopuolisiksi.(Y3)

Jotta sille työlle tulis oikeutus, niin kyllä meidän muiden toimijoiden pitäis pysähtyä katsomaan, mitä se voi tässä mun tontilla tehdä ja jakaa ne asiat. Me hirveän helposti mennään sen kiireen taakse – vaikka me tarvitaan näitä toimijoita meidän kaveriksi tekemään tätä työtä, niin mä pelkään ettei me pysähdytä riittävästi pohtimaan, miten me tehdään tilaa sille työlle ja ihmiselle. Sitä luottamusta ei voi ostaa tai ansaita määräänsä enempää omalla toiminnalla. Kyllä se on johdon tehtävä viime kädessä antaa sille työlle oikeutus. (Y1)

Johtajan rooli on tehdä tietyt linjaukset sekä ylempänä että selkiyttää kaikkien käsitystä siitä työstä, tehdä selväks tavoitteet ja se toiminta. Se pitää olla johdolla selkeä se ajatus, että se heijastuu sinne kentälle. Johdolta tulee se oikeutus ja sit vielä ylempää valtakunnallisilta päätöksentekijöiltä, mistä syystä pitäis tehdä näitä selvityksiä näistä jutuista. (Y4)

Koteihin pitäis lisäksi laittaa jotakin tietoa, että koulussa on tällainen henkilö, johon voi ottaa yhteyttä ja toisaalta että sekin käsittelee kaiken luottamuksellisesti niinkun muukin henkilökunta. Kyllähän nuorisotyöntekijäkin sitoo toi luottamuksellisuus tietenkin omassa työssä.(R1)

Opiskelijahuoltoryhmätyöskentely herätti runsaasti keskustelua. Se nähtiin tärkeänä etenkin työn laillisten perusteiden vuoksi. Tietosuojaan onkin haastateltavien mielestä kiinnitettävä huomiota nimenomaan työn oikeutuksen näkökulmasta. Opiskelijahuoltoryhmiin osallistuminen oli haastateltavien mielestä tärkeä tekijä työyhteisöön kiinnittymisen kannalta, mutta ongelmaksi nähtiin tietosuojaan liittyvät kysymykset. Pirkanmaan ammattiopistossa järjestetään eräänlaisia kahden tason opiskelijahuoltoryhmiä: virallisen tason ryhmä, jossa koulutuspäällikkö on mukana virallistamassa päätökset sekä niin sanottuja viikko-opiskelijahuoltoryhmiä, jossa kokoontuvat toimipisteen kuraattori, opinto-ohjaaja, erityisopettaja, erityisohjaaja ja terveydenhoitaja. Erityisesti viikoittaisissa kokoontumisissa nähtiin nuorisotyöntekijän läsnäolo tarpeellisena. Yleisellä tasolla osallistuminen opiskelijahuoltoryhmiin nähtiin erittäin tärkeänä tiedonsiirron ja yhteisten toimintamallien syntymisen vuoksi.

Jos se nuorisotyöntekijä on siinä arjessa tukihenkilönä, niin pitäis olla ilman muuta mukana ohr-työskentelyssä. (...) Kyllä sillä pitää olla käsitys siitä, mitä niillä nuorilla on menossa ja tuntee niiden taustoja, et kyl tää vaatii et on se lakiperusta tiedonsiirrossa ja salassapidossa. (...) Kyllä se nuori on kokonaisuus, kaikki vaikuttaa kaikkeen.(Y4)

Mä olen nykyisessä koulussa (peruskoulu) oppilashuoltoryhmässä mukana sen mukaan, onko mulla jotakin yhtymäkohtaa asiaan. Koulussa toimii oppilashuoltoryhmiä eri tasoisesti, niihin kutsutaan tarpeen mukaan. Pääsen mukaan aina halutessani, enkä toisaalta koe, että tarvitsisi olla mukana.(R1)

Meitä kaikkia sitoo vaitiolovelvollisuus, niin opoja, erkkoja, terkkää ja muita. Kokemus osoitti, että se ei tarkoitakaan samaa asiaa sille nuorisotyöntekijälle. (...) Ei voi olla niin, että sossun aikana voidaan puhua jotakin, mitä ei voida nuorisotyöntekijän aikana puhua. Meillä on ollut nyt sellaisia ohr:iä, missä on ollut sossu, nuorisotyöntekijä tai etsivän työn edustaja paikalla ja mulle on tullut yllätyksenä, ettei me voida puhua joistain tietyistä asioista nuorisotyöntekijän aikana.(Y3)

Virallisiin ohriin ei tarte osallistua, mutta jos se olis niissä viikko-ohr:issä, missä se kävis nimenomaan jakamassa tietoa ja tehtäviä. Onhan meille jo nykyisinkin kutsuttu muita toimijoita. Mutta se lainvoimaisuus pitää tarkistaa ja varmistaa, että se saa olla läsnä.(Y2)

Tietosuojaan liittyviin ongelmiin ratkaisu voi löytyä ammattinimikkeestä, kuten keskustelussa esitettiin. Ammattinimikkeen valintaan toivottiin kiinnitettävän huomiota tietosuojan ja lainsäädännön näkökulmasta työnkuvaa kirjattaessa. Tasa-arvoisella tiedonkäsittelyllä ja asemalla yhteistyössä nähdään olevan merkitystä toiminnan oikeutukselle.

Sitte tota roolia on mun mielestä pakko katsoo vähän tarkempaan ja että millä nimikkeellä se sitä työtä tekee. Jos se on nuoriso-ohjaaja mut jos se pystytään vääntään etsivän nuorisotyön tehtävään tai nimikkeen alle, niin uus laki antaa oppilaitokselle velvollisuuden ilmoittaa etsivälle nuorisotyöntekijälle ne keskeyttämisvaarassa olevat, mutta ei tavalliselle nuoriso-ohjaajalle. Meillähän on semmoinen tilanne, että sullei oo, mutta mulla on oikeus.(R2)

Lisäksi pohdittiin opiskelijahuoltoryhmien tarkoituksenmukaisuutta ja suunnitelmallisuutta. Haastateltavien kokemusten mukaan opiskelijahuoltoryhmät saattavat pohtia asioita, jotka eivät kuulu sinne. Lisäksi epävirallisemmän kokoonpanon nähtiin olevan todellisempi tiedonsiirron foorumi viralliseen opiskelijahuoltoryhmään rinnastettaessa.

Mun kokemuksen mukaan peruskoulun ohr:issä puhutaan vaan siitä, kuka antaa lisäopetusta matematiikasta ja millä resursseilla jne, koulun käytäntöihin painottuvaa, eikä siellä puhuta oppilaan kokonaistilanteesta, mistä oikeasti pitäis, jotta päästäis käsitykseen siitä mitä sille kuuluu ja mitä sen kanssa oikeasti pitäis tehdä.(R2)

Ja sit toi että meillä Paossa ne ohr:t joissa on koulutuspäällikkö paikalla, niin eihän niissä voi sellaista, niissä on tarkoitus esitellä päällikölle sellaiset päätöksen tekoa vaativat jutut, niissä ei vaan yksinkertaisesti oo aikaa hioa kaikkien ongelmaopiskelijoiden asiaa niin et kyllä noi viikko-ohr:t on paikallaan.(R5)

6.3 Nuorisotyöntekijän tehtäväkenttä ammatillisessa koulutuksessa

Nuorisotyöntekijän tehtäviä pohdittiin niin käytännön tasolla kuin yleisemminkin. Nähtiin, että nuorisotyöntekijän tulisi tuoda omat menetelmänsä, toimintamallinsa ja tapansa mukanaan, mutta hänen tulisi myös perehtyä uuteen rooliinsa ja sen asettamiin vaatimuksiin syvemmin. Erityisesti ryhmäyttämisen prosessit nähtiin nuorisotyöntekijän tehtäväkenttänä. Nuorisotyöntekijän tehtäviä ammatillisessa oppilaitoksessa voidaankin tarkastella erilaisten **roolien ja toimintaympäristöjen** kautta. Aineistoa tyypiteltiin näiden mukaisesti.

Rooleissa on nähtävissä erilaisia yhteisöllisiin prosesseihin sekä henkilökohtaiseen ohjaukseen liittyviä tehtäviä. Tukihenkilön ja rinnalla kulkijan rooli lienee kaivatuin, erityisesti oppilaitoksen toimijat kokivat nuorisotyöntekijän panoksen tässä työssä tärkeäksi. Erilaiset elämänhallinnalliset vaikeudet ja niiden vuoksi syntyneet asiointisuhteet viranomaisten kanssa sekä ristiriidat nähdään sellaisina, joista nuoret eivät yksin selviä. Lisäksi molemmissa nivelvaiheissa – siirtyminen peruskoulusta toiselle asteelle sekä toiselta asteelta työmarkkinoille – nähdään osan nuorista tarvitsevan henkilökohtaista ohjausta, jotta seuraava elämänvaihe lähtee sujumaan ongelmitta. Tukihenkilöjen tarve on todellinen ja usein myös opiskelijahuoltoryhmissä esiin nousut toive. Haastatteluissa tukihenkilötarvetta korostivat kaikkien tehtävien edustajat, nojaten kokemukseensa ja arjen tarpeisiin. Monissa puheenvuoroissa nousi esiin nuorisotyöntekijän luonteva ja epävirallinen suhde nuoreen, kun vastaavasti oppilaitoksen toimijoiden voidaan joissakin tapauksissa nähdä olevan virallisempi taho. Tukihenkilöä kaivataan erityisesti hoitamaan vaikeita asioita viranomaisten kanssa, elämänhallinnallisessa ohjauksessa, molemmissa nivelvaiheissa sekä erilaisissa ristiriitatilanteissa, joita koulussa toisinaan syntyy.

Tämä työmuoto on todella tervetullut. Etenkin nuoren tukihenkilönä näitä asioita hoitaessa, mutta onhan näitä muitakin tehtäviä. (Y3)

Nuorisotyöntekijä hakee niitä palveluja, vie niiden äärelle. Monelle nimenomaan joku tukihenkilö olis kullan arvoinen. Monet on sellaisia juttuja, etteivät ole koulun asioita, niin kun noi asunto-ongelmat, rahavaikeudet jne, jotka pitäis sossussa ja perhetyössä selvittää, kun opiskelija on tullut alaikäisenä yksin asumaan toiselle paikkakunnalle. NT ei katso ikää, vaikka on 18 täyttänyt, niiltä saa silti apua. (Y1)

Se nuorisotyöntekijän, voisko se olla vaikka nuoriso-ohjaaja, työnkuva pitää sisällään tällaista oppitunneille paimentamista, kotiin soittelua, jos ei tuu kouluun ja yleensäkin olla sellainen tukihenkilö. (Y4)

Itse näen, että jos siellä on vaan puolikas kuraattori, tarvitaan joku, joka lähtis selvittään sen nuoren kanssa niitä asioita sosiaalitoimeen, työvoimaan, perhekeskukseen jne, se kuraattori ei taatusti kerkiä. Ja sitten ois näissä opettajan ja opiskelijan välisissä riitatilanteissa, vaikka se nyt on kuraattorinkin hommaa.(R2)

Ja sit nää yksinäiset nuoret. Ne, joilla ei ole kavereita, mutta on perhe ja sitten nää nuoret, jotka on muuttaneet 15-vuotiaana tänne yksin opiskelemaan, joilla on valtavasti ongelmia. Tämä uusi malli on kyllä todella hyvä, siitä henkilöstä olisi näille hirveästi hyötyä.(Y3)

Kyllä noi nivelvaiheet on sellainen tärkeä pelikenttä, etenkin, kun ne tulee yläkoulusta amatsuun. Tässä on nuorisotyöllä hyvä kohta olla mukana, kun tuntevat niitä porukoita entuudestaan ja tietävät vähän mikä niitä odottaa. Ja kyllä opintojen lopussakin moni tarvii vähän tuuppimista työnhaussa ja muussa, ettei ne jää tonne kylille notkumaan paperit taskussa. (Y5)

Nuorisotyöntekijän rooli työparina nähdään hyödyttävän opetustyötä ja koulun sosiaalista työtä mutta myös nuorisotyöntekijän nähdään tarvitsevan työparia. Opetustyössä nähtiin olevan tilausta nuorisotyön asiantuntijuudelle, erityisesti yhteisöllisten prosessien rakentamisessa ja yhteisöllisten menetelmien käytössä opetuksessa. Työparityö opettajan kanssa voisi haastattelujen mukaan sisältää yhteisiä oppitunteja, joissa olisi jaettu tehtävämukaisia vastuita sekä konsultaatiota, jolloin opettaja voisi hyödyntää yhteisissä keskusteluissa nuorisotyöntekijän kanssa. Tärkeinä työpareina nähtiin oppimisen tukipalvelujen toimijat, kuraattorit, opinto-ohjaajat ja erityisopettajat sekä erityisesti erityisohjaajat, jotka hyödyntävät työssään runsaasti nuorisotyön keinoja ja menetelmiä.

Niin mä näen sen kans sellaisena työparina kuraattorille, opolle, erityisopettajalle ja tietenkin niille opettajille, joka tuo sitä nuorisotyön näkökulmaa siihen juttuun. (R1)

Mut jos se nuoriso-ohjaaja on siinä yksin, niin ei taida aika riittää, se tarvii kyllä niitä muita mukaan, vaikka näitä erityisohjaajia, joku työpari pitäisolla, joko opettajakunnasta tai kuraattori tai joku.(Y4)

Näitä yhteisöllisiä menetelmiähän se tuo sinne kouluun myös. Se vois olla open parina järjestämässä jotenkin yhteisöllisesti joidenkin aineiden tunteja, että esimerkiks se toiminta vois olla nuoriso-ohjaajavetoista ja sit se asia olis sen opettajan vastuulla. Opettajakin näkis ne oppilaat muussa valossa, varsinkin kun mentäis muualle niitä tunteja pitämään.”(Y4)

Onhan sillä sellainen konsultatiivinenkin rooli, opettajien suuntaan vähän selittämässä sitä nuorten käytöstä ja niiden juttuja. No onhan osa opettajista ihan kartalla, mutta kyllä tosi moni on ulalla näiden nuorten asioista.(Y5)

Tärkeänä roolina nähdään myös arjessa olevan aikuisen rooli, jonka kanssa voi vapaamuotoisesti jutella ja joka puuttuisi tarvittaessa turvallisesti tilanteisiin. Nuorisotyöntekijällä voisi olla työnkuvan joustavuuden vuoksi mahdollista kulkea oppilaitoksessa vapaasti, kuitenkin valvomatta. Tällaista roolia oppilaitoksessa ei ole, lukuun ottamatta satunnaisia kiinteistöhoitajia ja siivoojia, joilla on nuoriin hyvä ja luottamuksellinen suhde. Luotettavan aikuisen roolilla voisi olla haastatteluissa nousseiden kommenttien mukaan vaikutusta kiusaamisen ehkäisemiseen ja yleiseen viihtyvyyteen.

(...) ja kanavoimassa niitä vapaa-ajan asioita, mitkä ottaa välillä vällä siellä opetuksessa, esimerkiksi tyttöjen facebookeissa on jotain haukuttu ja jotakin, et niillä ois oma kanavansa purkaa niitä asioita sen nuorisotyöntekijän kanssa, et ne veis ainakin vähän vähemmän aikaa ja energiaa sieltä oppitunneilta.(R5)

Ois hienoa, jos joka koulussa ois sellainen vanhanaikainen vaksipersoona, joka ei pelkästään korjaile rikkimenneitä paikkoja, vaan vähän vaikuttaisi niitten (nuorten) touhuihin. Tällasessa oppilaitoksessa, missä yhdeksänkymmentä prosenttia on jätkiä, ois hyvä olla joku mies. Niinku isäntä tai talonmies.(Y4)

Toimintaympäristöjä, joissa nuorisotyöntekijä oppilaitoksessa työskentelee, voidaan tarkastella sekä fyysisestä että psyykkisestä näkökulmasta. Yhtäältä oppilaitoksen fyysisiä tiloja, nuorisotyöntekijän omaa tilaa ja koko kouluympäristöä erilaisine oppimisympäristöineen on syytä tarkastella suunniteltaessa nuorisotyöntekijän toimenkuvaa. Toimintaympäristöjä ovat myös toiminnan kentät, kuten yhteisölliset prosessit ja henkilökohtainen ohjaus. Erilaiset yhteisölliset prosessit, kuten ryhmäyttäminen, tapahtumien järjestäminen, vapaa-ajantoiminta ja osallisuuden kentät nähtiin haastatteluissa nuorisotyöntekijän luontevina toimintoina ja toimintaympäristöinä oppilaitoksessa. Erityisesti ryhmäyttämisessä nuorisotyön asiantuntijuudella on sijansa. Opiskelun alkuvaiheen ohjauksella ja ryhmään kiinnittymisellä nähtiin haastatteluissa olevan merkitystä opintojen sitoutumiseen. Ammattiopisto on pyrkinyt ratkaisemaan opintojen alkuvaiheen ohjauksen orientaatiopäivillä, missä vetovastuussa ovat pääasiassa ryhmänohjaajat. Haastateltavat kaikista ammattiryhmistä kokivat, ettei kaikilla opettajilla tarvitse olla halua tai kykyä ryhmäyttämiseen liittyvien oppituntien vetämi-

seen. Yksimielisesti nähtiin hyvänä, jos oppilaitoksessa on sellaista ohjauksellista asiantuntijuutta liittyen orientoiviin opintoihin, mitä kaikki opettajat voivat omassa työssään hyödyntää. Lisäksi osallisuuden rakentamisessa ja vahvistamisessa nähtiin selkeästi nuorisotyön asiantuntijuudelle käyttöä.

Jos ajatellaan sitä työnkuvaa suhteessa meidän erityisohjaajiin, nehän on tunneilla mukana paljon, joten nuorisotyöntekijä olis käytettävissä enemmän oppituntien ulkopuolella. (Y2)

No ryhmäyttäminen ainakin on, se on selkeästi nt:n toimenkuvaa.(R1)

Hianoo ois jos ois sitä ryhmäyttämistä oikeasti ja hyvin suunniteltuna. Esimerkiks niitä kaikkia retkiä ja muuta vois suunnitella ja tehdä yhdessä, ois mukana näissä.(R3)

Amatsuissahan on nää orientaatiopäivät kaikissa, mutta mitä se missäkin tarkoittaa, on eri juttu. Kyllä opettajille on yleensä tosi vaikeita noi ryhmäyttämiskäytännöt, ei ne niitä koe omakseen. Useimmat on sen ammattinsa tai alansa asiantuntijoita eikä niitten kaikkien tarvitse ollakaan niin suuntautuneita tohon sosiaaliseen työhön. Onhan ne meilläkin menneet vähän riisutumpaan suuntaan, käytännön asioita siellä käydään ja semmosta.(R5)

Sit toi oppilaskuntatoiminta kyllä liittyy jollakin tavalla. Nuorisoedustajisto tässä tuli mieleen, jos haluis vetää viimeisen päälle, pitäis aktivoida näitä mukaan koko ajan siihen arjen toimintaan, kaikkiin juttuihin Sit jos se aktivoi opiskelijoita mukaan, niin kyllä niiden perään pitää hirveästi katsoa, että hommat tulee tehdyksi, että aikaa se vie. Nää on näitä tehtäviä, jotka on luontevasti sen nt:n töitä.(Y4)

Tapahtumilla ja juhlilla sekä vapaa-ajan toiminnalla on merkitystä opintoihin sitoutumisella ja motivoitumisella. Yhteiset, kaikkia opiskelijoita koskevat tapahtumat parhaimmillaan tuottavat yhteisöllisyyden kokemuksia ja tarjoavat niillekin nuorille myönteisiä koulukokemuksia, joille koulu edustaa kielteisiä asioita. Koululla voisi olla hyvät mahdollisuudet tarjota erilaista harrastustoimintaa sekä koulupäivän aikana että vapaa-ajalla. Koulupäivään nivottu harrastustoiminta lisäisi osaltaan sitoutumista koulunkäyntiin ja tarjoaisi mahdollisuuden onnistumisen kokemuksiin kouluympäristössä. Lisäksi harrastus- ja vapaa-ajantoiminnan opinnollistaminen, informaalin oppimisen tunnistaminen ja tunnustaminen lisäisivät nuoren motivaatiota, kun mukavalla tekemisellä olisi mahdollisuus kartuttaa opintoviikkoja. Tapahtumien ja vapaa-ajantoiminnan järjestämisestä ei kuitenkaan nähty yksinomaan nuorisotyöntekijän tehtävänä, vaan koko yhteisön yhteisenä toimintana. Nuorisotyön osaamiselle nähdäänkin

olevan tilausta erityisesti koulun tapahtumien ja vapaa-ajan toiminnan organisoinnissa.

Tulee mieleen esim. kokonaisen koulupäivän käsite, joka tarkoittaisi sitä, että koulussa olisi toisenlaista toimintaa, irti siitä koulun arjesta ja vaatimuksista. Erilaista harrastusmahdollisuutta ja muuta vapaa-aikaan liittyvää toimintaa. Ei saisi olla vain ongelmakeskeistä. (Y3)

Miks meillä ei vois olla tällaista systeemiä, et ne vois koululla harrastaa vaikka valokuvausta, musiikkia jne ja sitten olis mahdollista näitä vaikka opinnollistaa halutessaan. Ja ihan simppeleitä osaamisen tunnustamisen malli siihen, ettei tarvitse mitään massiivista paperisotaa.(Y3)
Sitten se vois markkinoida iltapalveluja siellä oppilaitoksessa.(Y2)

Sit kaikki koulun tapahtumat ja esimerkiksi vapaa-ajan tempaukset ja muut on aika luonteva osa sitä nuorisotyöntekijän tehtävää ja se ois ve-tovastuussa siinä. Sen tehtävä ois aktivoida esimerkiksi tukioppilaat ja tuutorit siihen mukaan ja sitten delegoida, jos se tarttee vaikka opettajien tai muiden apua siinä. Päävastuu on sillä nuoriso-ohjaajalla.(Y4)

No ei se kyllä mikään ohjelmatoimisto yksistään ole. Tommoset juhlat, retket ja tapahtumat, onks niitten järjestäminen nyt kaikki sen nt:n hommaa?(R2) No ei niinkään, mut niissä mukana olo vois olla hyvä, niitten kautta kuitenkin opiskelijoita voidaan ryhmäyttää ja toisaalta sitä yhteisöllisyyttä lisätä. Jos se nuorisotyöntekijä on niissä mukana, niin vois kuvitella että nuoretkin suhtautuu eri tavoin, kun se on kuitenkin jotakin muuta kun koulun henkilö, enemmän niinkun sen nuoren kanssa.(R5)

Työlle osoitettu konkreettinen tila nähtiin hyvin tärkeänä toimintaympäristönä. Tilakysymys kirvoitti runsaasti kommentteja, hyvin yksimielinen käsitys oli, että tila tarvitaan. Oppilaitoksen toimijat erityisesti kaipaavat jo nyt arkeen vapaamuotoisempaa tilaa, missä opiskelijat voivat viettää vapaa-aikaansa, kuten välitunteja ja hyppytunteja sekä aikaa ennen ja jälkeen koulupäivän. Tila toimisi samalla myös nonformaalina oppimisympäristönä, jossa tarvittaessa saisi ohjausta opintoihin ja muihin asioihin. Tila, joka olisi samalla vapaaehtoiseen toimintaan sekä opetukseen liittyvä, voisi monen opiskelijan kohdalla omalta osaltaan mahdollistaa opintojen etenemisen

Nää tilat on joissain toimipisteissä aivan karseat ajatelleen yhteistyötä ja yhteisöllisyyttä. Kaikki on poteroissaan, mutta sellaista helppoa, luontevaa kokoontumispaikkaa ei ole, josta niitä tavoittaisi. Tuntuu, että opiskelijat on aina jotenkin väärässä paikassa. Kun ne on tossa käytävällä, niin ajatellaan, että mitäs ne nyt tossa notkuu, kun ei ole sitä semmoista oleilupaikkaa. Pitäis olla sellainen mukava ja mutkaton tila, missä niillä olis hyvä olla ja mitä vois hyödyntää monenlaiseen toimintaan. Joku helppo,

avoin tila. Kyllä se pitäis olla sellainen, että nuorilla olis lupa olla siellä tauoilla. Tai ennen päivää tai päivän päätyttyä. (Y4)

Kyllä se fyysinen tila pitää olla, Ohjaamo, mitä voidaan yhdessä käyttää sitten nuorisotyön ja opetuksen kans, nuoriso-ohjaajan valtakunta, mitä meidänkin ohjaaja tarvitsee. (R3)

Kyllä olis hyvä, jos sillä olis joku tila. Että esimerkiksi nää jotka usein lentää tunneilta pihalle, niin se nt vois tehdä niiden kanssa jotakin järkevää sen sijaan, että ne vaan notkuu tai häipyä kotiin. Tää on sitä työtä mitä tykkäisin itse tehdä, mut se vaatii sen tilankin. Monesti niillä menee ne sukset ristiin niiden opettajien kanssa, jolloin on kyllä tärkeetä, että ne saa tulla purkamaan sitä pahaa oloaan sinne nt:lle. Se nt voi yrittää sit tasottaa sitä tilannetta, että se ei enempää kärjisty ja saada sitä nuorta miettimään sitä omaa rooliaan siinä ja toisaalta yrittää sille opettajalle selittää tätä nuorten käytöstä, että mikä mättää. Opettaja vois sitten pyytää siihen apua tai muuta. (Y4)

Tilakysymys nähtiin erinomaisena mahdollisuutena kehittää yhteisiä käytänteitä ja toimintaa. Ohjaamon mahdollisuuksia tulisi kaikkien osallistujien mukaan hyödyntää enemmän kiinnittämällä huomiota sen toiminnan kehittämiseen ja oppimisympäristön suunnitteluun. Tilan epäviralliseen luonteeseen kiinnitettiin runsaasti huomiota. Nuorten nähdään keskittyvät tehtäviin ja henkilökohtaiseen ohjaukseen lähtökohtaisesti paremmin, kun tila on mahdollisimman kaukana koulun virallisten tilojen luonteesta. Erityisesti tällä on merkitystä niille opiskelijoille, joilla on ollut ongelmia suhteessaan kouluun ja opiskeluun.

Jos ja kun Ohjaamolla olis oma tila, niin se vois olla myös se nuorisotila – samalla nonformaali oppimisympäristö. Eikä voi kyllä siistijät sitten tulla sanomaan ettei voi pitää mattoja, meillähän ei saa olla mattoja eikä sohvia. (R3)

Ohjaamohan toimii nykyisin vaan rästäpajana. Alun perin sen tarkoitus oli, että ohjataan nuorta muillakin elämäalueilla, kun vaan rästitehtävissä, joita ne tekee hampaat irvessä siellä. Kuitenkin se on monelle ainoa paikka missä ne kykenee mitään tekemään, kun siellä on vapaamuotoisempaa eikä se niin kuin luokkahuone ollenkaan. Vetäjätkin on rennommin. Tätä pitäis hyödyntää kyllä. (R6)

Se vaatii kyllä sellaista yhteistä suunnittelua, että kaikki hyväksyy nämä pelisäännöt tilassa, kaikki opet mut myös nää kiinteistöhoitajat ja siivoojat, kun ne pääsee vaikuttamaan miten se homma hoidetaan, niin ei tule ongelmia. Pahimmassa tapauksessahan meillä on torpattu monia hyviä ideoita ja vesitetään koko ajan joissain Ohjaamoissa tota rennompaa

meininkiä, kun siivoojat kieltävä sitä ja tätä. Onhan toki meidän opiskelijoissa ja Ohjaamon valvonnassakin vika ollut.(R6)

Haastatteluissa ja keskusteluissa pohdittiin myös sitä, millaisin pelisäännöin tilaa käytetään. Tämä kumpuaa erityisesti ammattiopistossa käydyistä keskusteluista liittyen Ohjaamon palveluihin. Jotkut opettajat ovat olleet huolissaan siitä, että Ohjaamosta syntyy niin vetovoimainen paikka, että pahimman odotuksen mukaan kaikki opiskelijat haluavat suorittaa opintonsa siellä. Tätä on aiheellista pohtia myös suhteessa koulun muutostarpeisiin. Koulu tarvitsee uudistumista, etenkin oppimisympäristöjen ja pedagogiikan näkökulmasta. Matalan kynnyksen toiminta, yhteisöllisyys ja viihtyisyys palvelevat kaikkia opiskelijoita, ei ainoastaan niitä, joilla on ongelmia opinnoissaan tai muilla elämänalueilla. Ohjaamon palvelurakenteen kehittämiseksi nousi haastatteluissa runsaasti ehdotuksia.

Kyllä sais olla se tila. Me ollaan tässäkin toimipisteessä visioitu uutta Ohjaamo. Mutta millä se raja vedetään, ketä sinne otetaan ja miten se sitten palvelee, siitä noi opettajat on huolissaan. Opiskelijoiden notkumipaikkaa tarvittaisiin, se voisi olla sellainen tila, jossa ne vois olla vapaasti. Ja sellainen matalan kynnyksen paikka, missä tarjotaan palveluja ja opetustakin välillä. Vaatii kuitenkin sen taustafilosofian ja jonkun henkilön. Ohjauskeskusteluja, tekemisiä jne. (Y1)

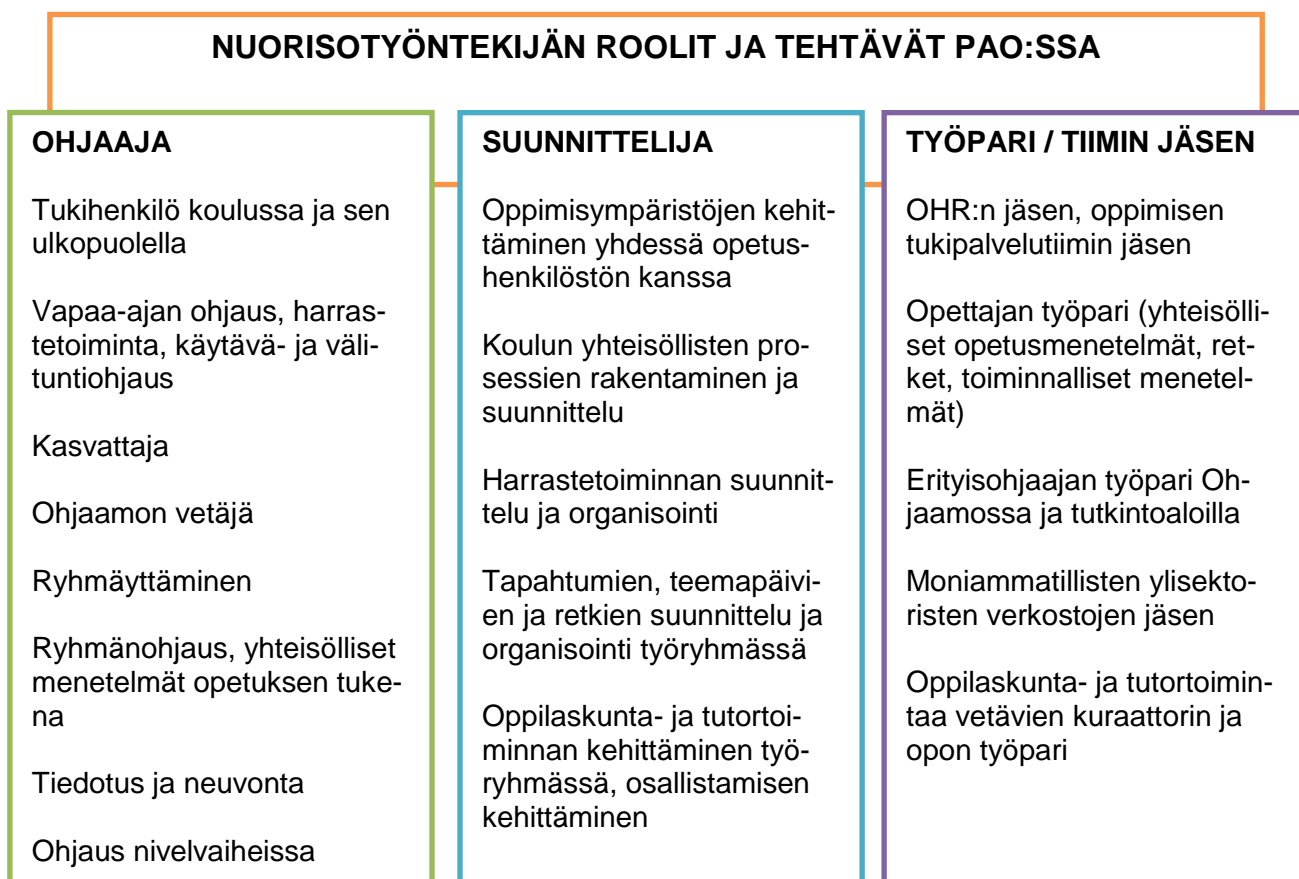
No siellä nyt vois olla muutakin palvelua ja teemapäiviä ja semmosta. Että vois tavata vähän epävirallisemmin ja yleisemmin opoa ja terkkää ja muita siellä. Ja jotain ulkopuolisia vois kutsua, päihdetyöntekijää ja selaista. Että ajateltais uudelleen koko kuvio, nuorten näkökulmasta.(Y5)

7 TOIMINTAMALLI

7.1 Nuorisotyöntekijän tehtävät Pirkanmaan ammattioppilaitoksessa

Nuorisotyötä voidaan oppilaitoksessa hahmottaa sekä tehtävien että toimintaympäristöjen näkökulmasta. Kun kartoitettiin tarvetta nuorisotyölle, tähdennettiin erityisesti tukihenkilötoimintaa, Ohjaamon ylläpitäjää ja yhteisöllisten prosessien edistäjää. Niihin liittyvät tehtävät voi koota kolmen eri roolin alle: ohjaajan, suunnittelijan ja työparin / tiimin jäsenen. Roolien näkökulmasta voidaan myös miettiä keinoja, miten nuorisotyöntekijä asettuu yhteisöön – yhtäältä ohr-työskentely vakiinnuttaa asemaa, mutta

toisaalta myös yhteiseen suunnitteluun ja työryhmiin osallistuminen kiinnittää yhteisöön ja auttaa tunnetuksi tulemisessa. Ohjaajan roolissa työntekijä pääsee lähelle nuorta ja auttaa opiskelijoita hahmottamaan ohjaajan keskeistä roolia tukihenkilönä. Roolien avulla myös tehtäviä voidaan hieman jäsentää tarkemmin. Olen koonnut seuraavaan kaavioon nuorisotyöntekijän tehtäviä roolien mukaan.

Kuvio 4. Nuorisotyöntekijän roolit ja tehtävät Pirkanmaan ammattiopistossa.

Ohjaaja. Erityisesti oppilaitoksen edustajat toivoivat tukihenkilötoimintaa. Opinto-ohjaajat, kuraattorit ja erityisopettajat toivoivat tukihenkilöitä opiskelijan tueksi erilaisiin tilanteisiin niin koulussa kuin vapaa-ajallakin. Erityisesti ne nuoret, joilla on runsaasti selvitettäviä asioita esimerkiksi sosiaalitoimessa ja jotka tarvitsevat aikuisen tukea ja apua asioita selvittämään, hyötyisivät tukihenkilöstä. Tukihenkilö olisi mukana palavereissa opiskelijan rinnalla, auttaisi vaikeiden asioiden selvittämisessä ja kannustaisi hoitamaan asioita loppuun sen sijaan, että jättäisi ne hoitamatta. Tukihenkilöä tarvitaan myös oppilaitoksen sisäisissä palavereissa sekä nuoren tulkkina

erilaisissa kohtaamisissa oppilaitoksen edustajien kanssa. Nuorisotyöntekijä toimii ohjaajana myös Ohjaamossa. Ohjaamossa hänen roolinsa painottuu välitunti- ja vapaa-ajanohjaukseen, harrastustoiminnan ohjaukseen sekä esimerkiksi opiskelutehtävien ohjaukseen. Ohjaustyö sisältää myös erilaista neuvonta- ja tiedotustyötä koskien harrastusmahdollisuuksia, päihteitä, nuorten vaikutusmahdollisuuksia sekä muita nuoria koskevia aiheita. Myös ryhmäohjaukselle on tilausta ryhmäyttämisen ja erilaisten yhteisöllisten menetelmien ohjauksen muodossa. Opettajat kokevat pääsääntöisesti ryhmäyttämisen omalle työlleen vieraaksi ja kaipaavat työparia ryhmäyttämiseen. Lisäksi nuorisotyöntekijän yhteisöllisten menetelmien asiantuntijuus ja osaaminen mahdollistavat työparina toteutettavan ryhmäohjauksen. Näiden lisäksi nivelvaiheen ohjaukselle on tarvetta. Nuorten siirtyminen yläkoulusta toisen asteen koulutukseen ja edelleen siirtyminen työelämään ovat nivelvaiheita, joissa lisätyllä ohjauspanoksella voidaan antaa nuorelle paremmat mahdollisuudet selviytyä seuraavassa elämänvaiheessaan. Joissakin tapauksissa voidaan nivelvaiheen ohjauksen katsoa olevan merkittävää syrjäytymistä ehkäisevää toimintaa.

Suunnittelija. Haastatteluissa nuorisotyöntekijä nähtiin varsin monessa tilanteessa kehittäjänä, suunnittelijana ja organisoijana. Suunnittelu- ja organisointityö sisältää niin tapahtumajärjestelyä, vapaa-ajantoiminnan suunnittelua kuin oppilaitoksen kehittämistyössä vaikuttamista. Erilaista kehittämistä tapahtuu kaiken aikaa. Opetuksen, opetussuunnitelmien ja oppimisympäristöjen kehittäminen lienevät tärkeimmät kehittämisprosessit koulukontekstissa. Uusien oppimisympäristöjen kehittäminen vaatii uudenlaista ajattelua. Tiedon käsityksen muutos ja informaalin oppimisen tunnistaminen ja tunnustaminen sekä informaatioteknologian kehittyminen asettavat oppimisympäristöille uudenlaisia paineita. Oppimisympäristöjen nonformaali muoto vapauttaa pakko-oppimisajattelusta, joka monelle nuorelle on kouluallergian syy. Tila, jossa oppimista tapahtuu, voi olla hyvin erilainen verrattuna perinteiseen luokkatilaan. Nuorisotyöllä on kokemusta tilojen suunnittelussa yhdessä nuorten kanssa sekä informaalin oppimisen hyödyntäjänä. Nuorisotyön asiantuntijuutta tulisikin hyödyntää niin tilojen suunnittelun kuin arkioppimisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosesseissa siinä missä opettajan työparina ideoimassa uusia yhteisöllisiä opetusmenetelmiä. Myös osallisuuden prosessit oppilaskuntatoiminnan ja tutortoiminnan merkeissä vaativat aika ajoin tarkastelua. Haastattelut osoittivat, että nuorisotyöllä on tahtoa ja kokemusta osallisuuden prosessien kehittäjänä.

Työpari ja tiimin jäsen. Ryhmäkeskusteluissa nousi voimakkaasti esiin nuorisotyöntekijän rooli yhteisössä. Tähän tulisikin panostaa riittävästi, jotta toiminta voisi heti alusta saakka olla tehokasta ja koko yhteisöä palvelevaa. Tämä edellyttää ensisijaisesti johdon sitoutumista ja ohjeistusta. Myös opiskelijahuoltoryhmät nähtiin tärkeinä. Opiskelijahuoltoryhmien täysivaltainen jäsenyys nähtiin tuovan tehtävälle oikeutuksen. Opiskelijahuoltoryhmä on myös tiedonsiirron foorumi, jossa nuorisotyöntekijän tietoja voidaan hyödyntää ja nuorisotyöntekijä vastaavasti saa riittävästi tietoa nuoresta. Myös epävirallisemmat opiskelijahuoltoryhmät, oppimisen tukipalvelujen tiimit koettiin tärkeinä tiedon siirron kanavina ja merkittävinä työn asemoijina. Lisäksi nuorisotyöntekijä nähdään jäsenenä erilaisissa monialaisissa työryhmissä, joissa koontuvat sekä oppilaitoksen toimijoita että yhteistyökumppanien edustajia. Tiimi- ja työparitoimintaa toivotaan myös muissa kuin opiskelijahuolto- ja verkostotyöryhmien yhteydessä. Erityisesti opettajan työparina toimiminen nähtiin tärkeänä. Erilaiset yhteisölliset opetusmenetelmät nähtiin mahdollisuutena hyvälle yhteistyölle. Opettajan asiasisällön tuntemus ja pedagoginen asiantuntijuus sekä nuorisotyöntekijän yhteisöllisten menetelmien hallinta mahdollistavat uusien metodien käytön opetuksessa. Lisäksi työparitoiminta mahdollistaa opetuksellisen lisäarvon erilaisten retkien ja tapahtumien yhteydessä. Työparia rinnalleen toivovat myös erityisohjaajat, erityisesti Ohjaamon ja tutkintoalojen toiminnan yhteydessä. Ohjaamossa onkin mahdollisuus jakaa erilaisia rooleja sen mukaan, millaisin asioin opiskelijat Ohjaamoon saapuvat. Erityisesti rästäpajoissa yhteistyöllä mahdollistetaan erilaisten tehtävien työstäminen samaan aikaan.

7.2 Nuorisotyöntekijän toimintaympäristöt Pirkanmaan ammattiopistossa

Haastatteluissa jäsenettiin nuorisotyön tehtäviä myös toimintaympäristöjen näkökulmasta, missä keskeisiksi toimintaympäristöiksi nousivat Ohjaamo, koko oppilaitosyhteisö ja sen yhteisölliset prosessit sekä yksilötyö. Nuorisotyön toimintamuotojen tuominen osaksi oppilaitoksen prosesseja monesta näkökulmasta nähtiin olennaisena osana työnkuvan rakentamista. Ohjaamo ja sen tuomat uudet mahdollisuudet nähtiin fyysisenä toimintaympäristönä, jossa nuorisotyöntekijällä olisi mahdollisuus vaikuttaa oppimisen prosesseihin ja tuoda asiantuntijuuttaan erityisesti informaalin

oppimisen näkökulmasta. Koko oppilaitosyhteisö nähtiin vastaavasti olennaisena henkisenä toimintaympäristönä, jossa nuorisotyöntekijän ammattitaidolla on kysyntää yhteisöllisten prosessien vahvistajana. Yksilötyön toimintaympäristöllä puolestaan on olennainen merkitys yksittäisten opiskelijoiden opintopolkujen ja elämänhallinnan rakentamisessa. Tällä tarkoitettiin nuoren elämään liittyviin toimintoihin osallistumista. Seuraavassa kaaviossa koottuna nuorisotyöntekijän toimintaympäristöt Pirkanmaan ammattiopistossa.

Kuvio 5. Nuorisotyöntekijän toimintaympäristöt Pirkanmaan ammattiopistossa.

Haastatteluissa keskeinen kehittämissuositus koski Ohjaamon hiomista monialaiseksi toimintaympäristöksi. Keskusteluissa Ohjaamo miellettiin merkittäväksi mahdollisuudeksi. Se nähtiin erityisesti toimintoja yhteen kokoavaksi työmuodoksi ja yhteiseksi vapaamuotoiseksi tilaksi. Ohjaamoon tulisi siis luoda rakenteelliset toimintaedellytykset moniammatilliselle ylisektoriselle yhteistyölle, luoda edellytykset toimijoiden am-

mattitaidon kehittymiselle, mahdollistaa laadukas ja kuitenkin taloudellinen palvelumalli. Palvelumallin keskeinen tehtävä on taata opiskelijalle elämänhallinnallisten taitojen, ammatillisen ja yleissivistävän osaamisen sekä sosiaalisten taitojen kehittämisen paikka ja aika. Tämä saavutetaan verkostoja vahvistamalla ja niitä hyödyntämällä.

Ohjaamon keskeinen tulevaisuuden toiminta-ideologia pohjaa yhteisöllisyydelle ja yhteistyölle. Haastatteluissa nousi esiin ajatus Ohjaamosta matalan kynnyksen palvelupisteenä, josta voisi saada palvelua niin opetuksen, opinto-ohjauksen, kuraattoritoiminnan, terveydenhuollon sekä nuoriso-, mielenterveys- ja sosiaalityön alueilla. Käytännössä tämä tarkoittaisi kiinteitä vastaanottoaikoja tiettyinä päivinä sekä infoiskuja erilaisista yleisemmin nuoria puhuttavista asioista. Oppilaitoksen sisäistä yhteistyötä voitaisiin myös vahvistaa. Attoaineiden opettajat voisivat hyödyntää Ohjaamoa muun muassa tukiopetuksen merkeissä. Näin ollen ei syntyisi opettajien keskuudessa pelkoa siitä, että he jäisivät ulkopuolisiksi omien aineidensa rästisuorituksista tai että heidän resursseihinsa kajotaan. Myös ammattiaineiden opettajilla olisi mahdollisuus ohjata opiskelijaa Ohjaamossa. Ohjaamossa työskentelisi kiinteästi sekä erityisopettaja että erityisohjaaja, jolloin aineenopettajilla olisi mahdollisuus hyödyntää samanaikaisopettajajärjestelmää ja erityisopetuksen asiantuntijuutta. Lisäksi toimintamalli mahdollistaisi myös aineenopettajille – oppilaitoksen keskeisen henkilöstöryhmän – mahdollisuuksia tavata muiden toimialojen edustajia ja osallistua näin moniammatilliseen toimintaan, mikä käytännössä on tällä hetkellä vain oppimisen tukipalvelujen toimijoiden käsissä. Myös erilaiset teemapäivät ja -viikot olisivat mahdollisia, joiden tiimoilta voitaisiin kutsua oppilaitoksen ulkopuolisia toimijoita, kuten päihdetyöntekijöitä, nuorisotoimen edustajia, harrastus- ja vapaa-ajantoiminnan edustajia sekä muita verkostokumppaneita. Tavoitteena olisi tarjota sekä tietoa, taitoa että iloa erityisesti kaikille opiskelijoille mutta myös henkilökunnalle ja sidosryhmille.

Ohjaamon kehittämiseen tulisi nimetä työryhmä, joka koostuu pääasiassa Ohjaamon toimijoista ja sen asiakkaista. Palvelun käyttäjien – sekä opiskelijoiden että opettajien – näkökulmaa tulisi hyödyntää parhaan mahdollisen asiakasymmärryksen saavuttamiseksi. Käyttäjien osallisuus palvelun ja toimintaympäristön kehittämisessä auttaa havaitsemaan sellaisia toiminnallisia yksityiskohtia, jotka muuten saattaisivat jäädä huomaamatta ja mahdollistaa palvelun kehittämisen mahdollisimman käyttäjäystäväl-

liseksi. Opiskelijoiden osallisuus varmistaisi ympäristön viihtyvyyden ja toimivuuden, jotta Ohjaamotilasta tulisi houkutteleva ja mahdollisimman epävirallinen ympäristö. Opettajien osallistuminen kehittämiseen lisäisi monipuolisten pedagogisten ratkaisujen, menetelmien ja välineiden valikoimaa samalla kun se antaisi opettajille mahdollisuuden tarkastella omaa työtään uudesta näkökulmasta. Kehittämistyössä tarvitaan myös asiantuntijuutta, jota ei välttämättä kaikilla palveluiden käyttäjillä ole. Uuden teknologian, ergonomian, pedagogisten ja didaktisen menetelmien osajia tarvitaan laadukkaan Ohjaamokonseptin luomisessa.

Ohjaamon lisäksi nuorisotyöntekijän toimintaympäristöä on koko koulu, erityisesti sen yhteisölliset prosessit ja yksilöohjaus. Haastatteluissa nousi erityisesti näkemys nuorisotyöntekijän roolista yhteisöllisyyden rakentajana ja tukijana erityisesti tilanteessa, jossa uuden opinahjon katon alle sijoittuu uusina yhteistyökumppaneina lukio ja ammatillinen koulutus. Ammatillisen koulutuksen uudet alat lisäävät myös jännitettä tilanteeseen. Yhteisöllisyys oppilaitoskontekstissa on varsin laaja käsite. Yhtäältä se tarkoittaa henkilöstön keskinäistä yhteistyötä ja toisaalta esimerkiksi nuorten keskinäistä yhteenkuuluvuuden tunnetta. Yhteisöllisyyden lisääminen tarkoittaa opettajuuden uudelleen tarkastelua, yhteistyön lisäämistä, tiimityöskentelyä sekä yhteisöllisten menetelmien ja ympäristöjen hyödyntämistä opetuksessa. Yhteisöllisyys sisältää erilaisia prosesseja, ryhmäytymistä, ohjausta, opetusta, tapahtumia, suunnittelutyötä ja organisointia. Lisäksi sillä tarkoitetaan laajemmin ylisektorista toimintaa, esimerkiksi kiinteää yhteistyötä ympäröivän kunnan kanssa. Nuorisotyöntekijä voi tukea yhteisöllisyyttä ryhmäytymisen, opettajayhteistyön, konsultaation ja erilaisen tapahtumaorganisoinnin keinoin. Nuorisotyöntekijän asiantuntijuus ja ammatillisuus ovat avuksi ryhmäytymisen prosesseissa, joita heti opintojen alussa suositellaan käynnistettäväksi. Pao:ssa on käytäntönä ollut orientoivien opintojen muutaman päivän tai viikon mittainen jakso heti opintojen alussa. Orientoivien opintojen tarkoitus on tutustuttaa opiskelijoita koulun tiloihin, käytänteisiin, omaan ammattialaan, toimijoihin ja tapoihin. Orientoivien opintojen aikana on tarkoitus myös järjestää erilaista ryhmäyttävää toimintaa, joka on ollut pääsääntöisesti yksin ryhmänohjaajan vastuulla. Kaikilla ryhmänohjaajilla ei kuitenkaan ole sellaista osaamista, jota tuloksellinen ryhmäyttäminen edellyttäisi. Nuorisotyöntekijä voisi olla tässä avuksi. Orientoivien opintojen aikana myös tutor- ja oppilaskuntatoiminta aktivoituvat, näissä prosesseissa myös nuorisotyöntekijää tarvitaan ohjaamassa ja kannustamassa toimijoita ja organisoimassa toi-

mintaa. Oppilaskunta- ja tutortoiminnasta vastaavat kuraattori ja opinto-ohjaaja, nuorisotyöntekijällä voisi olla hyvinkin vahva rooli heidän tukena toiminnan organisoinnissa.

Haastattelut osoittivat, että myös yksilöohjaukselle on konkreettinen ja selkeä tarve. Yksilötyön kenttä voidaan myös mieltää toimintaympäristöksi, erillisenä yhteisöllisistä prosesseista. Yksilölliselle ohjaukselle on tilausta erityisesti opiskelijan tukihenkilönä vaikeissa tilanteissa, koulun ulkopuolisten asioiden hoitamisessa, kodin ja koulun välisessä yhteistyössä, elämänhallinnan ja opiskelun tukemisessa. Yksilöohjaus voi tarkoittaa myös Ohjaamossa tapahtuvaa ohjaustyötä, opintoihin tai muuhun elämään liittyvissä asioissa.

8 LOPPUTARKASTELU

Nuorten hyvinvointiin, koulutuksen keskeyttämiseen ja syrjäytymiseen voidaan haastattelujen perusteella vaikuttaa yhteisöllisyyttä vahvistamalla. Haastatteluissa yhteisöllisyydellä tarkoitettiin oppilaitosyhteisön ja sitä ympäröivien sidosryhmäyhteisöjen toiminnallista integroitumista. Tämä tarkoittaa käytännössä nuoren tilanteen kokonaisvaltaista huomioon ottamista, mutkatonta tiedonsiirtoa, yhteisen toiminnan, kuten varhaisen puuttumisen ja nuoren ohjauksellisten prosessien kehittämistä yhdessä koulun, nuorisotyön, sosiaalitoimen, mielenterveystyön ja nuoren omien verkostojen kanssa. Yhteisöllisyys nousi esiin myös oppimisen perustana ja oppimisympäristöjen rakenteena sekä osallisuuden näkökulmasta. Yhteisöllisyyden keskeinen tavoite on luoda koulu- ja paikallisyhteisö, jossa jokaisella nuorella on hyvät mahdollisuudet henkilökohtaiseen kasvuun, tutkinnon suorittamiseen ja yhteiskuntaan integroitumiseen. Yhteisöllisyydellä pyritään turvaamaan syrjäytymis- ja keskeyttämisvaarassa olevien opinto- ja elämänpolkuja siinä missä takaamaan kaikille yhteisön jäsenille edistymisen ja onnistumisen mahdollisuuksia. Myös opettajat hyötyvät turvallisesta ja vahvasta yhteisöstä, kun opettajuuden muospaineissa omaa ajatteluaan ja toimintaansa voi peilata yhteisöllisesti ja samalla harjaannuttaa yhteisöosaamistaan. Koulua ja sen rakenteita ei muuteta yhdessä yössä, eikä sitä voi edellyttää opettajilta-kaan. Jotta toimintamallit muuttuvat, tarvitsee prosessi aikaa ja heijastuspintoja. Etenkin muutostilanteissa omaa toimintaansa on syytä tarkastella suhteessa muihin,

sekä organisaation että arjen toiminnan tasoilla. Yhteistyön tiivistyessä koulu voi tarjota muille toimijoille erilaisia vaihtoehtoisia toimintamalleja, mutta se myös hyötyy muun muassa nuorisotyön mukanaan tuomista tausta- ja käyttöteorioista. Esimerkiksi sosiaalipedagogiikka, kokonaisvaltainen hyvinvointipedagogiikka, kriittinen pedagogiikka ja yhteisöllinen pedagogiikka mahdollistavat koulun prosessien tarkastelun uudessa valossa. Yhteisöllistä pedagogiikkaa jäsentämällä kouluyhteisön tarpeisiin voidaan luoda uuden toimintamallin taustateoria, mutta myös avata uutta näkökulmaa koulun teorioihin. Yhteisöllinen pedagogiikka auttaa hahmottamaan osallisuuden, pedagogisten ratkaisujen ja henkilöstön roolien kokonaisuutta myös laajemmassa kontekstissa, suhteessa koko paikallisyhteisöön. Osallisuuden vahvistaminen on tärkeä yhteisöllisyyden rakennusaine. Opiskelijoiden osallisuus oppilaskunta- ja tutor-toiminnan kautta sekä henkilöstön osallisuus oppimisympäristöjen ja koko oppilaitoksen toiminnan kehittämisessä nähdään tärkeänä yhteisöllisyyden vahvistajana. Sitoutuminen siihen, mihin on itse päässyt vaikuttamaan, on esteettömämpää ja helpompaa kuin ennalta määriteltäisiin toimintaan ja olosuhteisiin. Uusien käytäntöjen kehittämisessä tulisi antaa tilaa opiskelijoiden ja eri henkilöstöryhmien osallisuudelle. Hyvin johdettu suunnittelu, jossa kaikki toimintaan tavalla tai toisella osallisena olleet ovat mukana, vähentää mahdollisuutta ristiriitoihin ja käytännön pieniin kompastuksiin. Käytäväkeskustelujen pohjalta voisi olettaa, että tunne yhdenvertaisena jäsenenä yhteisöön kuulumisesta – tai sen puutteesta – ohjaa argumentointia puolesta ja vastaan. Tämä koskee myös opiskelijoita. Suunnitteluun ja toimintaan osallistamalla myös sitoutuminen ja uusien mallien hyväksyminen on mutkattomampaa. Vaikka viime vuosina on aktivoitu ottamaan opiskelijanäkökulma mukaan niin päätöksentekoon kuin käytännön järjestelyjen suunnitteluun oppilaskuntatoiminnan ja tutortoiminnan keinoin, osallisuus ei tunnu kuitenkaan koskettavan kaikkia opiskelijoita. Nuoret, joilla suhde kouluun on ongelmallinen, eivät halua osallistua myöskään koulun kehittämiseen, eivätkä itseään koskevaan päätöksentekoon. Nuorisotyön keinoin osallisuutta voidaan kehittää koskettamaan yhä useampia opiskelijoita. Vaikuttamalla nuorten koulutukseen sitoutumiseen ja suhteeseen koulunkäyntiin voidaan samalla vaikuttaa osallistumishalukkuuteen.

Nuorisotyöntekijät ovat lähellä nuorta ja tämän toimintakulttuuria, heillä on asiantuntijuutta ja osaamista interventioihin mutta myös taitoa hyödyntää nuorten maailmaa oppimisen ympäristönä. Yhteisöllisten prosessien rakentaminen ja vahvistaminen on perinteistä nuorisotyöntekijän toimintaa. Yhteisöllisyyden lisääntyessä koulussa nuo-

risotyön keinoilla voidaan luoda uudenlaista kulttuuria ilman, että opettajan tarvitsee ottaa itselleen vierasta roolia. Haastatteluissa nousi esiin nuorisotyöntekijöiden vahva tahto osallistua pedagogisiin prosesseihin siinä missä koulun yhteisöllisyyden rakentamisen prosesseihin. Tämä edellyttää nuorisotyöntekijän vahvaa kiinnittymistä oppilaitosyhteisöön ja työn oikeutusta työyhteisössä. Nuorisotyöntekijä ei halua asettua ainoastaan statistin rooliin vaan hänellä tulee olla legitimoitu asema osana koulun organisaatiota. Nuorisotyö tukee oppilaitoksen ydinprosessia, oppimista ja opettamista, joten kiinnittymisen paikkoja on. Kokemusta uusien työnkuvien kiinnittymisestä on kertynyt viime vuosina esimerkiksi erityisohjaajien ja erilaisten ammatti- ja työpajaohjaajien rantautumisen myötä. Työn asemoituminen kestää aikansa, mutta sitä voidaan edesauttaa erityisesti johdon sitoutumisella sekä sisäisellä ja ulkoisella riittäväällä markkinoinnilla. Toiminnan oikeutus syntyy myös työnkuvan yksityiskohdista, kuten esimerkiksi jäsenyyksistä keskeisiin opiskelijahuollon työryhmiin sekä näiden myötä tietosuojaan liittyvistä kysymyksistä. Keskusteluissa ja haastatteluissa pohdittiin runsaasti myös, millaisia rakenteellisia muutoksia koulussa täytyy tehdä ja tapahtua, jotta nuorisotyön toimintamalli voi asettua koulun arkeen ja mitä uutta nuorisotyö voisi tuoda tullessaan. Erityisesti informaalia, ”maailmassa” tapahtuvaa arkioppimista, joka nuorisotyössä on tunnustettu ja tunnustettu, tulisi entistä enemmän hyödyntää koulutuksessa. Oppimisympäristöjä kehittämällä entistä monipuolisemmiksi ja viihtyisämmiksi sekä uusilla pedagogisilla ratkaisulla voidaan vastata koulun nykyisiin ja tuleviin muutostarpeisiin. Informaalisen oppimisen tunnustaminen osaksi tutkintoperustaista koulutusta vaatii kuitenkin ennakkoluulotonta ajattelua ja uusia rakenteita, joiden toteutuminen edellyttää opetussuunnitelmien tarkastelua. Nuorisotyön ja muiden sidosryhmien osallistuminen oppimisympäristöjen kehittämiseen ja opetussuunnitelmatyöhön antaa uusia näkökulmia, joilla parhaimmillaan on vaikutusta lukuisten nuorten opiskeluun, opintojen edistymiseen, tutkinnon saavuttamiseen ja kiinnittymiseen työmarkkinoille.

Haastattelujen ja lähdeaineiston perusteella voi päätellä koulun edelleen olevan oma erillinen saarekkeensa yhteiskunnassa. Huolimatta lisääntyneestä monialaisesta ja moniammatillisesta yhteistyöstä, läpinäkyvyyden ja avoimuuden lisäämisestä sekä vahvasta verkostoitumisesta, koulu ei edelleenkään ole täysin avoin muulle maailmalle. Mutkaton arjen yhteistyö, jossa toimitaan organisaatioiden rajapinnoilla, on kuitenkin vähäistä, yhteistyö on tällä hetkellä lähinnä konsultoivaa ja vierailevaa.

Koulun ovien avautuminen nuorisotyölle avaa yhteistyön mahdollisuuksia myös muihin suuntiin. Nuorisotyö voi parhaimmillaan tuoda koulun arkeen mukanaan omia sidosryhmiään, kuten järjestökentän toimijoita ja muita yhteiskunnallisia instituutioita. Mallintamalla ylisektorista työtä luodaan paremmat edellytykset yhteiselle toiminnalle myös muiden yhteiskunnallisten tahojen kanssa. Rajapinnoilla tapahtuvalle toiminnalle on myös poliittista tilausta. Nuorten yhteiskuntatakuun täyttäminen edellyttää ammatilliselta koulutukselta prosessiensa tarkastelua. Ammatillisen koulutuksen tulee pohtia, vastaavatko oppimisen tukipalvelut nykyisellään niitä odotuksia, joita yhteiskuntatakuun mukainen kouluttamistarve tuovat. Koulu ei kuitenkaan ole yksin vastuussa yhteiskuntatakuun täyttämisestä. Nuorten koulutuksellisen syrjäytymisen taustalla vaikuttavat syyt ovat moninaiset eivätkä yksinomaan koulutuksen aiheuttamia. Näin ollen yhteiskunnallisiin odotuksiin voidaan vastata vain lisäämällä ja kehittämällä ylisektorista yhteistyötä, erityisesti koulun, nuorisotyön, sosiaalisen ja mielenterveyshuollon kesken. Pedagogista pohdintaa edellyttävät myös nuorten sosiaalisen kulttuurin muutos, media- ja informaatioteknologian kehittyminen sekä yhteiskunnallinen rakennemuutos. Luokkaympäristöt, opetusmenetelmät ja tiedon käsitys kaipaavat tuulettamista. Yhteisölliset menetelmät niin verkko- kuin reaali maailmassa ovat uuden ajan oppimisen edellytys, oppimisympäristöjen viihtyisyydellä ja osallisuutta vahvistamalla sekä riittävällä ohjauksella puolestaan voidaan merkittävästi vaikuttaa kouluhyvinvointiin.

Tämän tutkimuksen tarkoitus oli taustoittaa Pirkanmaan ammattiopiston oppimisen tukipalvelujen kehittämistyötä mallintamalla ammatillisessa oppilaitoksessa tehtävän nuorisotyön toimintaympäristöjä ja rooleja. Tutkimus on antanut mahdollisuuden tarkastella taustamateriaalien ja erilaisten tutkimusten valossa koulun nykyisiä käytänteitä ja sen muutostarpeita. Tästä näkökulmasta on vahvistunut käsitykseni, että koulun prosessit kaipaavat tarkastelua ja kehittämistä. Erityisesti sosiaalisen työn kehittämiselle on tilausta poliittisten linjausten vuoksi. Yhteiskunnalliset odotukset ovat ammatillisen koulutuksen suhteen korkealla, kun puhutaan nuorten syrjäytymisestä ja yhteiskuntatakuusta. Koulu kaipaa tästä näkökulmasta nopeaa ja systemaattista kehittämistyötä. Pirkanmaan ammattiopistossa kehittämistyö jatkuu hankesuunnittelun merkeissä. Hankehakemus on laadittu tässä opinnäytetyössä koottujen kokemusten, tietojen ja teorian pohjalta. Tarkoitus on hankkeen avulla kokeilla erilaisia nuorisotyön ja ammatillisen koulutuksen yhteisiä käytänteitä ja koota ensimmäisiä kokemuksia

tulevaisuutta varten. Pao:n oppilaitoksessa tapahtuvaa nuorisotyötä koskeva hanke mahdollistaa uusien käytäntöjen kiinnittämisen osaksi oppilaitoksen toimintaa sekä antaa ammattiopiston henkilöstölle tilaisuuden tutustua nuorisotyön mahdollisuuksiin suhteessa omaan työhönsä. Tutkimuksen tekeminen avasi minulle tutkijana mahdollisuuden tutustua nuorisotyön taustaan, perusteisiin, teoriaan, menetelmiin ja käytänteisiin. Vaikka taustateorioissa on eroa, on niissä kuitenkin hyvin paljon samankaltaisuutta. Erityisopettajana näen nuorisotyössä vastauksen moniin ongelmallisiin arjen tilanteisiin, joihin ei koulun keinoilla voida vaikuttaa sekä erinomaiset mahdollisuudet tulevaisuuden ennaltaehkäisevälle työlle. Pohdin myös haastatteluissa esiin nousutta oivallusta ja ihmetystä siitä, kuinka nuorisotyö ja nuorisoasteen koulutus ovat erillisiä ja toisinaan jopa etäällä toisistaan, vaikka työn kohteena ovat samat nuoret. Nuorisotyön ja ammatillisen koulutuksen tavoitteet ja toisinaan myös keinot ovat kuitenkin hyvin samansuuntaisia. Yhteisenä tavoitteena on tukea nuorta hänen kasvussaan tasapainoiseen aikuisuuteen ja täysivaltaiseen jäsenyyteen yhteiskunnassa. Tutkimus osoitti, että nuorisotyön ja ammatillisen koulutuksen yhteistyölle on kiistatta tarvetta. Lisäksi kirkastui käsitys siitä, että ammatillisen tutkinnon suorittaminen on merkittävin tekijä nuorten kiinnittymisessä yhteiskuntaan sekä heidän tulevaisuutensa ja hyvinvointinsa takaajana.

Jos teet suunnitelmia vuodeksi, kylvä viljaa. Jos teet suunnitelmia vuosikymmeneksi, istuta puita. Jos teet suunnitelmia eliniäksi, kouluta ihmisiä.

Kiinalainen sananlasku: Guanzi (n. 650 eaa.)

LÄHTEET

- Aittola, Tapio & Suoranta, Juha 2001. Henry Giroux ja Peter McLaren toivon, kritiikin ja muutoksen pedagogiikan lähettäläinä. Teoksessa Giroux, Henry A. & McLaren, Peter. Kriittinen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.
- Anttila, Pirkko 2006. Tutkiva toiminta ja ilmaisuus, teos, tekeminen. Hamina: Akatiimi
- Anttila, Pirkko 2007. Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö. Hamina: Akatiimi.
- Arnkil, Tom & Eriksson, Esa & Arnkil, Robert 2000. Palveluiden dialoginen kehittäminen kunnissa. Sektorikeskeisyydestä ja projektien kaaoksesta joustavaan verkostointiin. Stakes, raportteja 253. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes.
- Euroopan yhteisöjen komissio. Euroopan komission tiedonanto 21.11.2001. Saatavilla: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0678:FIN:FI:PDF> (Viitattu 4.3.2012).
- Giroux, Henry A. & McLaren, Peter 2001. Kriittinen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.
- Hakala, Juha T. 2007. Menetelmällisiä koetuksia. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: PS-Kustannus
- Harju, Aaro 2004. Aktiivisten kansalaisten Suomi. Keskustelunavaus järjestöllisen koulutuksen tehostamisesta. Oikeusministeriön julkaisuja 2004:11. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Hautamäki, Antti (toim.) 2008. Oppimisen muuttuva maasto. Taloudellisesta taantumasta nousuun oppimista kehittämällä. Kansallinen ennakointiverkosto. Oppiminen ja koulutus tulevaisuustyöryhmän raportti. Saatavilla: <http://www.foresight.fi/wp-content/uploads/2009/08/Oppimisen-muuttuva-maasto-Taloudellisesta-taantumasta-nousuun-oppimista-kehittamalla.pdf>. (Viitattu 20.2.2012).
- Heikkinen, Hannu.L.T. 2007. Toimintatutkimus – toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: PS-Kustannus.

- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997/2010. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hoikkala, Tommi & Sell, Anna 2008. Nuorisotyötä on tehtävä. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 76. Helsinki: Hakapaino.
- Hämäläinen, Juha & Komonen, Katja 2003. Työkoulumalli ammatillisessa koulutuksessa. Itä-Suomen työkoulun julkaisuja 2. Kuopio: Kaprakan ammatillinen koulutuskeskus.
- Hämäläinen, Ulla & Juutilainen, Vesa-Pekka & Hellsten Katri 2007. Lukiolaisten ja ammatillista perustutkintoa suorittavien elämäntilanne ja toimeentulo. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 87. Vammala: Vammalan kirjapaino.
- Jokinen, Kimmo 2011. Kulttuurinen vapautuminen ja oppimisen ambivalenssit. Teoksessa Pohjola, Kirsi (toim.) Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Jäppinen, Aini-Kristiina 2007. Kiinni ammattiin –Ote opintoihin. Keskeyttämisen vähentäminen ammatillisessa peruskoulutuksessa. Opetusministeriön julkaisuja 2007:27. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Kauhanen, Annika 2011. Yhteisöllisen pedagogiikan ABC. Koulun yhteisöllisyyden ja osallisuuden kehittäminen nuorisotyön keinoin. Hankemateriaalia. Uusiutuva koulu ja nuorisotyö –hanke. Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Kauppila, Reijo A. 2011. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kasurinen, Helena & Launikari, Mika 2007. Chances – Opinto-ohjauksen kehittäminen nuorten syrjäytymisen ehkäymiseksi. Helsinki: Opetushallitus.
- Koskinen, Tarja (toim.) 2005. Saattaen omille teilleen. Kokemuksia siirtymätyöskenteilyn haasteista ja mahdollisuuksista. Hämeenlinna: Hämeenlinnan ammatillinen opettajakorkeakoulu.
- Kuivakangas, Johanna 2011. Kohti yhteisöllistä koulua. Teoksessa Pohjola, Kirsi (toim.) Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

- Kuronen, Ilpo 2010. Peruskoulusta elämänkouluun. Ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämänkulusta peruskoulun jälkeen. Jyväskylän yliopisto. Tutkimuksia 26. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Kuula, Ritva 2000. Syrjäytymisvaarassa oleva nuori koulun paineessa. Koulu ja nuorten syrjäytyminen. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 2000, 61. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- Kylmäkoski, Merja 2004. Itä-Suomen työkoulu – opiskelijoiden menestystarinoita. Itä-Suomen työkoulun julkaisuja 2. Kuopio: Kaprakan ammatillinen koulutuskeskus.
- LANUKE 2012-2015. <http://www.minedu.fi/etusivu/arkisto/2011/2508/lanuke.html> (Viitattu 10.3.2012)
- Lappalainen, Kristiina & Kuittinen, Matti & Meriläinen, Matti 2008. Pedagoginen hyvinvointi. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura.
- Luukka, Minna-Riitta & Pöyhönen, Sari & Huhta, Ari & Taalas, Peppi & Tarnanen, Mirja & Keränen, Anna 2008. Maailma muuttuu – mitä tekee koulu? Äidinkielen ja vieraiden kielten käytänteet koulussa ja vapaa-ajalla. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Miettinen, Satu (toim.) 2011. Palvelumuotoilu – uusia menetelmiä käyttäjätiedon hankintaan ja hyödyntämiseen. Tampere: Tammerprint Oy.
- Miettinen, Kaija 2007. Ohjauksen kansalliset painopisteet toisen asteen ammatillisessa erityisopetuksessa. Teoksessa Kasurinen, Helena & Launikari, Mika (toim.). Chances – Opinto-ohjauksen kehittäminen nuorten syrjäytymisen ehkäymiseksi. Helsinki: Opetushallitus.
- Moilanen, Raili 2001. Oppivan organisaation mahdollisuudet. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Myrskylä, Pekka 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 12/2011. http://www.tem.fi/files/29457/TEM_12_2011_netti.pdf (Viitattu 7.3.2012).
- Nieminen, Juha 2008. Vastavoiman hahmo – nuorisotyön yleiset tehtävät, oppimisympäristö ja eetos. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) Nuoriso-

- työtä on tehtävä. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Pohjola, Kirsi 2011. Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Pietarinen, Janne & Soini, Tiina & Pyhältö, Kirsi 2008. Pedagoginen hyvinvointi - uutta ja tuttua koulun arjesta. Teoksessa Lappalainen, Kristiina & Kuittinen, Matti & Meriläinen, Matti (toim.) Pedagoginen hyvinvointi. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura.
- Rauhala, Lauri 1989. Ihmisen ykseys ja moninaisuus. Helsinki: Sairaanhoidajien koulutussäätiö.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2005. Haastattelu – tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Takala, Mikko 1992. ”Kouluallergia” – yksilön ja yhteiskunnan ongelma. Tampereen yliopisto. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.
- Tuulaniemi, Juha. 2011. Palvelumuotoilu. Helsinki: Talentum.
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2012. Nuorten yhteiskuntatakuu 2013. TEM raportteja 8/2012. Saatavilla: http://www.tem.fi/files/32290/TEMrap_8_2012.pdf (Viitattu 22.3.2012).
- Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Toiminnantarkastuskertomus 146/2007. Saatavilla: http://www.vtv.fi/files/113/1462007_Nuorten_syrjaytymisen_ehkaisy_NETTI.pdf (Viitattu 28.3.2012).
- Vilkkä, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen oppinäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Vilkkä, Hanna 2007. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.
- Väljärvi, J. 2011. Tulevaisuuden koulu vai kouluton tulevaisuus? Teoksessa Pohjola, Kirsi (toim.) Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Yhteisöllinen pedagogiikka koulussa. Hankemateriaali. Uusiutuva koulu ja nuorisotyö
–hanke. Humanistinen ammattikorkeakoulu.

